

**HAUTALAHDEN ALIUPSEERI- JA UPSEERIKYLÄN
KULTTUURISEN ARVON RAKENTUMINEN**

Katri Nousiainen
Maisterintutkielma
Kulttuuriympäristön tutkimus, museologia
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Nousiainen Katri	
Työn nimi – Title Hautalahden aliupseeri- ja upseerikylän kulttuurisen arvon rakentuminen	
Oppiaine – Subject Museologia	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year 05/2019	Sivumäärä – Number of pages 88 sivua + liitteet 2 sivua
Tiivistelmä – Abstract Maisterintutkielma käsittelee puolustushallinnon 1940–1941 rakennuttamaa entistä aliupseeri- ja upseerikylää Savonlinnan Kerimäen Kumpurannan Hautalahdessa. Suomeen rakennettiin talvisodan jälkeen useita niin sanottuja korpivaruskuntia tyyppiirustuksilla ja alueita on vielä jonkin verran jäljellä. Aliupseeri- ja upseeritalojen A1 ja A2 tyyppiirustukset on suunnitellut arkkitehti Elsi Borg (1893–1958) työskennellessään puolustuslaitoksella. Puolustuslaitoksen talvisodan jälkeistä parakkirakentamista ei ole tutkittu. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten Hautalahden parakkialue on muuttunut vuosien varrella, mitkä seikat ovat vaikuttaneet sen säilymiseen näihin päiviin saakka ja miten alueen kulttuuriperintöarvo muodostuu. Aihetta tutkitaan museologisesta näkökulmasta käsin. Tutkimuksen voi liittää puolustuslaitoksen rakentamisen, 1940-luvun arkkitehtuurin ja museologian sekä kulttuuriperinnön tutkimuksen tutkimuksellisiin konteksteihin. Tutkielmassa on hyödynnetty varsinkin Kirsi Saarikankaan Model houses for model families: Gender, ideology and the modern dwelling: the type-planned houses of the 1940s in Finland -väitöskirjaa ja Anne Mäkisen Suomen valkoinen sotilasarkkitehtuuri 1926-1939 -väitöskirjaa sekä Suomen puolustushistoriasta kertovaa tietokirjallisuutta. Tutkielman aineisto perustuu pääosin Kansallisarkiston, Savonlinnan kaupunginarkiston sekä Puolustushallinnon rakennuslaitoksen arkistoaineistoihin. Näiden lisäksi aineiston keruuta on toteutettu tutkimuskohdetta havainnoimalla ja haastattelemalla yhtä talonmistajaa. Aineiston analyysimetodina käytetään sisällönanalyysia. Suomen museoliiton merkitysanalyysimenetelmää hyödynnetään alueen kulttuuriperintöarvon jäsentämiseen. Tällöin Hautalahden merkityksiä analysoidaan merkitysanalyysimenetelmän seitsemän kriteerin avulla. Hautalahden asuinalueen muutoksiin vaikuttivat niin puolustushallinnon linjaukset, kuin laajemmat yhteiskunnalliset muutokset. Rakennusten omistajat ovat vaihtuneet, samoin kuin talojen ulkoasu, mutta alueen tunnistettavuus on säilynyt suhteellisen hyvin. Alueen säilymiseen tähän päivään saakka on vaikuttanut erityisesti sen sijainti hyvällä paikalla kirkasvetisen järven rannalla, sen syrjäinen sijainti sekä rakennustapa. Hautalahden kulttuuriperintöarvo muodostuu monista tekijöistä. Savonlinnan maakuntamuseo näkee Hautalahden kulttuurihistoriallisesti arvokkaana alueena, joka omaa historiallista, kulttuurihistoriallista ja maisemallista arvoa vuoden 1996 inventoinnin perusteella. Hautalahti on fyysinen todiste puolustuslaitoksen vuosien 1940–1941 kantahenkilökunnan majoitusrakentamisesta ja välittää rakennusten vaiheisiin liittyviä yhteiskunnallisia ja yksityisiä merkityksiä.	
Asiasanat – Keywords Kerimäki, kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö, museologia, puolustushallinto, tyyppitalot, 1940-luku	
Säilytyspaikka – Depository JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
1.1 Tutkimusasetelma	6
1.2 Aikaisempi tutkimus	7
1.3 Tutkimuskysymykset	10
1.4 Tutkielman keskeiset käsitteet	11
1.5 Aineisto ja analyysimenetelmät	14
2. HAUTALAHDEN PARAKKIKYLÄN RAKENTUMISEEN VAIKUTTANEET TEKIJÄT	19
2.1 Hautalahti osana puolustushallintoa, vuodet 1940–1952	22
2.2 Suomen arkkitehtuuri 1920-luvun klassismista 1940-luvun jälleenrakennusaikaan..	26
2.3 Elsi Borg ja tyyppipiirustukset A1 ja A2	31
3. HAUTALAHDEN PARAKKIKYLÄN RAKENNUKSET	37
3.1 Aliupseerirakennukset	42
3.2 Upseerirakennukset	51
4. HAUTALAHDEN KULTTUURIPERINTÖARVO	60
4.1 Hautalahden yhteisöllinen merkitys	62
4.2 Hautalahden virallinen merkitys; edustavuus, autenttisuus sekä historiallinen ja kulttuurinen merkitys.....	63
4.3 Hautalahden yksityinen sekä elämyksellinen ja kokemuksellinen merkitys	66
4.4 Hautalahden ideaalitila, hyödynnettävyys ja tulevaisuus	68
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	71
5.1 Tutkimusprosessin arviointi	74
5.2 Lopuksi	77
LÄHTEET	78
KUVALUETTELO	87
LIITTEET	89

1. JOHDANTO

Suomen puolustuslaitos rakennutti talvisodan jälkeen vuosina 1940–1941 kymmeniä niin sanottuja korpivaruskuntia¹ kompensoidakseen rajan taakse jääneitä kasarmejaan. Jatkosodan alkaessa ja kun valtakunnan raja ylitettiin, monille parakkirakennuksille oli tarvetta muualla, kuin minne ne oli pystytetty. Kantahenkilökunnan asuinrakennukset jätettiin kuitenkin usein paikalleen, sillä niiden siirto ei ollut kannattavaa. Käsittelen tässä tutkielmassa yhden tällaisen korpivaruskunnan kantahenkilökunnan asuinalueita museologisessa kontekstissa. Tutkielmassa selvitän Etelä-Savossa Savonlinnan Kerimäen Kumpurannan kylässä sijaitsevan Hautalahden korpivaruskunnan rakentumiseen liittyneitä vaihteita. Tämän pohjalta pohdin, miksi alue on säilynyt näihin päiviin saakka ja miten alueen kulttuuriperintöarvo muodostuu.

Hakeuduin Jyväskylän yliopiston kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelmaan vuonna 2016 täydentämään aikaisempia restauroinnin opintojani. Olen kotoisin Kerimäeltä ja minulle oli tärkeää, että maisterintutkielmani aihe liittyi oman kotiseutuni rakennettuun ympäristöön. Kysyin Savonlinnan maakuntamuseolta apua tutkielman aiheen valinnassa. Museon maakuntatutkija oli kiinnostunut Hautalahden ja Hautaniemen parakkikylistä ja hän esitti aihepiiriä minulle. Olin tietoinen Hautalahden alueen olemassaolosta jo ennen tutkielman aloittamista, mutta en aavistanut sen kulttuurihistoriallista merkitystä ennen kuin sain museolta lisää tietoa alueesta. Tiedon johdosta myös oma mielenkiintoni Hautalahtea kohtaan heräsi. Alue löytyi myös Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannasta ESKU:sta. Julkisessa ESKU:ssa on lyhyt kooste alueesta, mutta sain Savonlinnan maakuntamuseon kautta laajemman alueraportin alueesta. Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannan keskeinen sisältö on syntynyt kaavoituksen yhteydessä. Tietokannassa on myös erityislainsäädännöllä suojeltuja kohteita, maisema-alueita ja kulttuurihistoriallisten inventointien kohteita. Tietokantaa ylläpitää Etelä-Savon maakuntaliitto, Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä Savonlinnan maakuntamuseo yhdessä.²

¹ Korpivaruskunniksi voidaan sanoa myös 1950–1970-luvuilla kaupungeista syrjään rakennettuja vakituisia varuskuntia, mutta tässä tutkielmassa viitataan korpivaruskunnalla välirauhan aikana rakennettuihin kasarmeihin.

² Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta ESKU 2015.

Hautaniemen ja Hautalahden parakkikylistä puhuttiin tutkimissani asiakirjoissa ja kartoissa usein yhtenä kokonaisuutena Kumpurannan kasarmi- tai varuskunta-alueina. Niiden välimatka oli maitse noin kolme kilometriä ja vesitse alle kilometrin. Hautaniemessä oli aikoinaan Linnoituspatteri 4:n majoitusalue. Siellä oli kaksi aliupseeri- ja upseeritaloa.³ Päädyin rajaamaan Hautaniemen pois tutkimuksestani, sillä koin mielekkäämmäksi keskittyä yhteen sijainniltaan selkeään alueeseen. Samantyyllisiä entisten parakkikylien rakennuksia löytyy Savonlinnan lähialueelta myös Puumalasta, Sulkavalta ja Savonlinnasta.

Hautalahden aliupseeri- ja upseerikylä on välirauhan aikaan (13.3.1940–25.6.1941) rakennettu asuinalue, joka sijaitsee Kerimäen Kumpurannassa. Aliupseeri- ja upseerikylä on rakennettu mäntykankaalle loivaan rinteeseen Puruveden rannalle. Rakennukset on tehty Puolustusministeriön rakennustoimistolla työskennelleen arkkitehti Elsi Borgin (1893–1958) A1 ja A2 tyyppiirustusten mukaan. Alueella on säilynyt näihin päiviin kaksi upseerirakennusta ja kahdeksan aliupseerirakennusta. Kaksi upseerirakennusta on palanut 1940-luvulla. Entiset aliupseerirakennukset ovat nykyään yksityisomisteisia, ja upseerirakennuksista toinen on yksityisomisteinen ja toinen Savonlinnan kaupungin omistama vuokratalo.

Kerimäen sota-ajan kulttuuriperintöä on tutkittu muun muassa Riitasensuon vankileirin osalta Arvo Myllymäen (2013) *Kurileiri* -teoksessa. Raikuussa on Salpalinjan rakennelmia, joista on kirjoitettu Salpalinjaa käsittelevissä teoksissa ja inventoinneissa, esimerkiksi Savonlinnan maakuntamuseon (2014) julkaisemassa *Hanaa, sanoi Hanell - Jees, betonia, vastasi kapteeni Arimo: Salpalinjan linnoitustyöt Etelä-Savossa* -teoksessa. Tämän tutkielman tavoitteena on laajentaa alueen sotahistorian ja sota-ajan kulttuuriperinnön tuntemusta. Monipuolinen paikallishistorian tuntemus vahvistaa paikallisten identiteettiä. Aukkaiden tietämys kotipiirinsä historiasta voi saada heidät arvostamaan ympäristönsä enemmän, mikä vahvistaa kulttuuriympäristön monikerroksellisuutta ja edistää sen säilymistä tulevaisuudessa. 1940–1941 rakennettuja korpivaruskuntia on käsitelty marginaalisesti sotahistorian ja arkkitehtuurin teoksissa ja tutkimuksissa. Toivon tämän tutkielman herättävän uteliaisuutta vähemmän tunnettuja ja arvostettuja moderneja rakennuksia kohtaan ja kannustavan selvittämään lisää koko Suomen osalta kyseisten 1940–1941 rakennettujen A1 ja A2 kantahenkilökunnan rakennusten tilanteesta.

³ Uusi Pihlajaniemi. Merikort.: Hautaniemi. 15.3.1941 PHRAKL.

Ensimmäisessä luvussa käsittelen tutkimuksen lähtökohtia. Esittelen aihepiiriin liittyviä tutkimuksia, avaan tutkielman keskeiset käsitteet sekä kerron tutkielman aineistosta sekä analyysimenetelmistä. Toisessa luvussa taustoitan Hautalahden parakkikylän rakentumista. Selvitän, millainen puolustushallinnollinen tilanne oli 1940-luvun alussa, ja mitkä asiat vaikuttivat parakkikylän rakentamiseen ja rakentumiseen. Kolmannessa luvussa käsittelen Hautalahden alueen vaiheita. Neljäs luku kokoaa yhteen edellisten lukujen pohjalta alueen merkityksiä ja vastaa tutkimuskysymykseen: miten alueen kulttuuriperintöarvo muodostuu. Viidennessä eli johtopäätökset -luvussa kokoan yhteen keskeiset tutkimustulokset ja pohdin niiden merkityksiä. Tarkastelen myös tutkimuksen luotettavuutta ja arvioin koko tutkimusprosessia.

1.1 Tutkimusasetelma

Tämän tutkielman tehtävänä on välirauhan aikana rakennetun kulttuuriympäristön kuvaus ja sen arvon pohtiminen. Tutkielma on tapaustutkimus, jossa tuotetaan yksityiskohtaista tietoa tietystä rakennusryhmästä osana ympäristöään. Tutkimustehtävänä on Hautalahden parakkialueen muutoksen kuvaaminen. Erityisesti olen kiinnostunut selvittämään, miksi väliaikaiseksi rakennettu parakkikylä on säilynyt näihin päiviin saakka ja miten alueen kulttuuriperintöarvo muodostuu.

Museologia on pääaineeni ja vaikuttaa tutkielmaan Hautalahden parakkikylän merkitysten pohtimisen kautta. Materiaalisen kulttuurin tutkiminen ja objektien arvon muodostuminen ovat yleisiä ja tärkeitä aihepiirejä museologisessa tutkimuksessa⁴. Käytän Hautalahden parakkikylän arvon pohtimiseen Suomen museoliiton julkaisemaa merkitysanalyysimenetelmää. Merkitysanalyysimenetelmään kuuluu ensin tiedonkeruu analyysikohteesta, sen kuvailu ja kontekstien etsiminen. Tämän jälkeen pohditaan analyysikohteen merkityksiä seitsemän kriteerin avulla. Menetelmä siis sisältää tutkimustehtävän kummatkin osat; kulttuuriympäristön kuvauksen ja arvon pohtimisen. Käsittelen merkitysanalyysimenetelmää tarkemmin luvussa 1.5. Käytän etnografisia ja historian tutkimuksen aineistonhankinta menetelmiä selvittäessäni Hautalahden parakkikylän rakennetta ja sen vaiheita. Haastattelulla ja havainnoinnilla kerään tietoa

⁴ Mensch v. 1992, luku 21; Kinanen 2009, 174.

alueen nykytilanteesta, rakenteesta ja menneisyydestä. Alueen menneisyydestä ja rakentamiseen johtaneista syistä haen tietoa erityisesti arkistoaineiston ja kirjallisuuden avulla. Sisällönanalyysi on tutkielmassani metodi, jonka avulla löydän aineistosta tutkimuskysymyksien kannalta merkityksellisemmät tiedot. Sisällönanalyysillä läpikäydyn aineiston avulla pystyn koostamaan tiiviin kuvauksen tutkittavasta kulttuuriympäristöstä ja vastaamaan tutkimuskysymyksiin Hautalahden parakkikylän muutoksesta ja säilymisestä. Hautalahdesta selvittämieni tietojen ja sen kontekstien avulla sekä merkitysanalyysimenetelmän kriteerien kautta pohdin ja vastaan tutkimuskysymykseen, miten Hautalahden parakkikylän kulttuuriperintöarvo muodostuu.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Puolustushallinnon rakentamista välirauhan aikaisista parakkikylistä en ole löytänyt aikaisempaa tutkimusta. Parakkikylien tutkimuksen voi sijoittaa useanlaisiin tutkimuksellisiin konteksteihin. Parakkikylät tulevat lähinnä esille Salpalinjaa käsittelevissä tutkimuksissa ja sotahistoriasta kertovien kirjojen sivulauseissa. Eri museot ja esimerkiksi arkkitehtuuritoimistot ovat voineet tehdä omia alue- ja rakennusinventointejaan, mutta yleisesti saatavilla niitäkään ei ole. Aikakauden asuinrakentamista tutkittaessa huomion ovat vieneet valtion sosiaalishallinnon ja yritysten tyyppitalot, niin kutsutut rintamamiestalo, ja sotilasarkkitehtuurin piirissä pysyvämät autonomian aikaiset ja sotien jälkeiset varuskunnat. Museoarvoa on pohdittu useammassa tutkimuksessa ja objektien merkityksestä on kirjoitettu museologian ja kulttuuriperinnön kirjallisuudessa. Rakennetun ympäristön muutoksesta on tehty tutkimuksia niin taidehistorian, arkkitehtuurin kuin etnologian piirissä.

Virpi Launosen (2013) lisensiaatintutkielma *Vatkulia ja viihdykkeen korviketta: Huolto ja vapaa-ajanvietto Salpalinjan rakennustyömailla IV:n AK:n⁵ alueella vuosina 1940-1941* käsittelee yhdessä alaluvussa työmiesten majoitusoloja. Launonen käsittelee työssään Salpalinjan työmaiden arkea työn ja vapaa-ajan kontrollin näkökulmasta IV AK:n alueella. Erityisesti hän keskittyy huoltojärjestelyihin ja vapaa-ajan aktiviteetteihin. Lisäksi hänen työssään on esillä vallan ja kontrollin käsitteet. Launonen vertaa linnoitustyömaiden arkea

⁵ IV AK tarkoittaa neljättä armeijakuntaa. Suomen kenttäarmeija oli jaettu viiteen armeijakuntaan eli sotatoimiyhtymään välirauhan aikana 1940–1941. Ks. myös sivu 22.

tehdasyhteisöjen, metsätyömaiden ja korpivaruskuntien arkeen.⁶ Launosen tutkimus on lähellä omaa tutkimustani, sillä linnoitustyömaiden ja korpivaruskuntien tilanteet olivat suhteellisen samanlaisia. Näkökulmammekin ovat samansuuntaiset. Kummatkin tutkimukset liittyvät enemmän sodan sosiaalishistoriaan, tosin omani menee rakennukset edellä ja hänen ihmiset edellä. Lisäksi oman tutkimuskohteeni aikajana jatkuu tähän päivään ja Launosen aika rajoittuu vuosiin 1940–1941.

Otto Auran (2012) pro gradu -tutkielmassa *Rakennustöitä jatkosodassa. Työ, työvoima sekä rationalisointi linnoitustöissä 1941-44* käsitellään yhden rakennusmestarin työuraa Linnoitustoimistossa, jossa hän toimi yhdessä vaiheessa tarkastajana. Tätä kautta tulee esiin linnoitustyömaiden parakkiasioita. Tutkimani parakkialue ei sijainnut linnoitustyömaalla, joten Salpalinjasta kertovat tutkimukset ja siellä esiin tulevat parakkiasiat eivät käy täysin yksiin oman tutkimukseni kanssa. Aura tutkii yhden rakennusmestarin uraa puolustushallinnossa ja sitä kautta yleisesti työn ja työvoiman rationalisointia linnoitustöissä vuosina 1941–1944. Tässä tutkimuksessa sekä ajankohta että rakentaminen aihepiirinä ovat samat kuin minulla, mutta rakentamisen alaorganisaatio eri. Näkökulma on tässä erään henkilön kautta ja yleisen tilanteen kuvaus, kun taas minä menen yksi tietty rakennuskokonaisuus edellä.

Anne Mäkinen (2000) käsittelee väitöskirjassaan *Suomen valkoinen sotilasarkkitehtuuri 1926-1939* puolustuslaitoksen rakentamista poliittisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa kyseisenä ajankohtana. Tarkemman huomion kohteeksi nousevat kasarmialueet, sotilassairaalat ja lentoasemat. Väitöskirja loppuu ajallisesti vuoteen 1939, josta oma tutkimukseni ajallisesti vasta tekee alkuaan. Tutkimus taustoittaa omaa aihettani. Kaarle Lagerstam (1998) on tehnyt pro gradu -tutkielman *Upseerien virkatalot ja -asunnot Suomessa ruotuväen perustamisesta sotaväen lakkauttamiseen 1681-1902*. Se on omaan tutkimukseeni nähden ajallisesti liian kaukana.

Tyypitaloista kirjoitettaessa käsittely on rajattu siviilihallinnon ja yritysten suunnittelemiin rakennuksiin, 1940-luvun ruotsalaistaloihin ja jälleenrakennuskauteen eli alkavaksi talvisodan jälkeen ja jatkuvaksi 1950-luvulle. Tutkimukset liittyvät talojen täydennysrakentamiseen, rakenteisiin ja elämiseen niissä. Esimerkkejä tyypitaloihin liittyvistä tutkimuksista ovat Kirsi Heininen-Blomstedtin (2013) *Jälleenrakennuskauden tyypitaloalue: paikan merkitykset ja täydennysrakentaminen*, Teija Aholan (1996) *Ruotsin*

⁶ Launonen 2013, 4–5, 7.

lahjatalot 1940-1941: esimerkki teollisesta pientalosta sosiaalisen asuntotuotannon käytössä ja Kaisu Kammosen (2012) *Tyypitalosta talopakettiin: selvitys suomalaisen pientalotuotannon historiasta, nykytilasta, tulevaisuuden mahdollisuuksista ja kehitystarpeista*. Kirsi Saarikangas (1993) on käsitellyt tutkimuksessaan *Model houses for model families: Gender, ideology and the modern dwelling: the type-planned houses of the 1940s in Finland* sukupuolta ja tyypitaloja. Hän on kirjoittanut aiheesta myös artikkeleita eri julkaisuihin muun muassa *Kuvasta tilaan: Taidehistoria tänään* (1998) ja *Suomen kulttuurihistoria: 4, Koti, kylä, kaupunki* (2004). Saarikangas lähestyy 1940-luvun tyypitaloja sukupuolen näkökulmasta. Tutkielmassa on hyödyllistä tietoa oman tutkielmani kannalta, kun pohdin, miksi Hautalahden parakkikylä on säilynyt näihin päiviin ja vaikuttiko arkkitehtuuri sen säilymiseen. Saarikangas vertaa työssään tyypitalojen pohjapiirroksia sukupuoliin ja elämiseen tyypitaloissa. Hän kertoo, että talojen suunnittelun taustalla oli ideologisia ajatuksia muun muassa ideaalista perheestä, hygieniasta ja muista asioista, joista kerron enemmän luvussa 2.2. Anne Mäkinen tuo teoksessaan esiin puolustushallinnon rakentamiseen vaikuttaneita ideologioita, jotka ovat osittain samoja Saarikankaan esille tuomien ajatusten kanssa. Kyseiset teokset ovat oman tutkielmani kannalta hyödyllisiä, sillä aiheeni liittyy puolustushallinnon rakentamiseen sekä siviilielämään tyypitaloissa, joita myös Mäkinen ja Saarikangas käsittelevät tutkielmissaan.

Selvitin myös, millaisia museoarvoa pohtivia tutkielmia ja tutkimuksia on museologian oppiaineessa tehty. Esimerkiksi Jaakko Holma (2011) käsittelee tutkielmassaan *Totta vai tarua?: Aleksis Kiven kuolinmökin museoarvo ja aitous* Aleksis Kiven kuolinmökin museoarvoa yhteisön ja museoinstituutin kautta. Helena Lonkilan (2004) *Peilikäs peilinä: Kainuulaisen peilikäsraanun kulttuurisen arvon määräytyminen* käsittelee, miten kainuulaisraanu muuttui käyttöesineestä museoesineeksi. Hannu Valtonen (2006) pohtii väitöskirjassaan *Tavallisesta kuriositeetiksi: Kahden Keski-Suomen ilmailumuseon Messerschmitt Bf 109 -lentokoneen museoarvo* kahden lentokoneen aitoutta, alkuperäisyyttä ja museoarvoa. Satu Rantalan (2013) pro gradu -tutkielma *Taulunkehys ja museo: Kehyksen museoarvo ja asema kokoelmissa* kysyy, voiko kehyksellä olla museoarvoa, kuinka se muodostuu ja miten museoarvon tunnustaminen vaikuttaa sen käsittelyyn kokoelmassa. Minna Rönkä (2015) käsittelee tutkielmassaan *Kulttuuriperinnön arvottaminen museoissa ja arkistoissa* miten museot ja arkistot arvottavat erilaisia aineistoja ja miten kulttuuriperinnön arvo muodostuu. Suvi Pajusen (2018) tutkielma, *Esineiden tarinat: Museoesineen merkitys ja sen tutkiminen* *Museum of Broken Relationships* -museon

esineistä kerrottujen tarinoiden kautta kysyy, mikä tekee tavanomaisestakin esineestä merkityksellisen ja kuinka paljon kontekstiedoilla on merkitystä. Marika Kokko (2018) käyttää pro gradu -tutkielmassaan *Pohjalaistalon korjausrakentamisen monet haasteet* kulttuuriperintöarvo käsitettä teoreettisena taustana. Oman työni tutkimuskohteena on ryhmä rakennuksia, jotka eivät ole suojeltuja tai varsinaisia museo-objekteja. Mielestäni museoarvo ja kulttuuriperintö käsitteissä on yhtymäkohtia ja samankaltaisuutta. Kummassakin on kyse prosessista, jossa tutkittavan ilmiön arvo muodostuu sekä ilmiön materiaalisuudesta sekä sen aineettomista merkityksistä.

Tämän tutkimuksen keskiössä on rakennetun ympäristön muutos, ja siksi tarkastelin myös kyseisestä aihepiiristä tehtyjä eri alan tutkimuksia. Tiina Helttunen (2016) kirjoitti Suomussalmen kirkonkylän koulualueen vaiheista taidehistorian tutkielmassaan *Suomussalmen kirkonkylän koulualueen rakennushistoriallisia vaiheita: rakennetun kulttuuriympäristön analyysi DIVE-menetelmällä* ja tarkemmin yhdestä koulurakennuksesta sekä lopuksi alueen kulttuuriperintöarvosta ja sen käyttömahdollisuuksista. Hän käytti menetelmänä DIVE-menetelmää, jota itsekin harkitsin, ja käytti aineistonaan samanlaisia aineistoja kuin itsekin käytin. Hän hyödynsi myös muistitietoa tuomaan tutkielmaan syvyyttä virallisten arkistolähteiden lisäksi. Nina Moilanen (2015) on hyödyntänyt etnologian pro gradu -tutkielmassaan *Maaseutukirkonkylästä moderniksi kuntakeskukseksi: Kinnulan kirkonkylän rakennetun kulttuuriympäristön muutos 1900-luvun alusta 2000-luvulle* runsaasti muistitietoa arkistoaineistojen lisäksi selvittäessään kirkonkylän rakennetun ympäristön muutosta.

1.3 Tutkimuskysymykset

Hautalahden parakkialueesta ei ole aiempaa tutkimusta. Alueesta löytyy lyhyt alueraportti Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannassa ja mainintoja Lauri Pohjannonon (1990) kirjoittamassa *Vanhan Kerimäen historia 2: Kerimäen ja Punkaharjun historiaa kunnallishallinnon uudistamisesta 1865 Punkaharjun eroon 1924, Kerimäen vaiheita 1924–1950 sekä katsaus vuosikymmeniin 1951–1980* -teoksessa, mutta näiden lähteiden lisäksi alueesta on saatavilla hyvin vähän tietoa. Aihetta tutkiessani kävi myös ilmi, että puolustushallinnon parakkikyliä ei ole juuri muutenkaan käsitelty puolustushallinnon tai arkkitehtuurin yleisteoksissa tai tutkimuksissa. Tutkimuksen luontevaksi tavoitteeksi

muodostui kartoittaa alueen ”tyhjiä” vaiheita ja nostaa tällaiset parakkikylät esille, sillä niitä löytyy muualtakin Suomesta. Parakkikyliä on merkityksellistä tutkia, koska vertailemalla alueita toisiinsa saadaan tietää ne alueet, joiden säilymiseen onärkevintä panostaa. Tutkimustehtävän pohjalta muotoilin kolme tarkempaa tutkimuskysymystä, joihin pyrin tämän tutkimuksen kautta vastaamaan. Ensimmäinen tutkimuskysymys selvittää:

Miten Hautalahden parakkialue on muuttunut vuosien 1940–2018 aikana?

Sana parakkirakennus luo mielikuvan väliaikaiseksi tarkoitettuun ja kevyestä rakennuksesta. Rakentamisen ja arkkitehtuurin tyylit ovat vaihdelleet vuosien varrella ja niiden seurauksena rakennuksia on purettu ja muutettu. Tutkimani parakkialue on yhä olemassa, ja tähän johtaneita syitä selvitin toisen tutkimuskysymyksen kautta:

Miksi alue on säilynyt näihin päiviin saakka?

Museologian opiskelijana kulttuuriperinnössä kiinnostavaa on se, miten jotkut päätyvät institutionaalisen kulttuuriperinnön piiriin: museoiden hyllyille tai listoille ja jotkut taas eivät. Rakennuksista ja esineistä tulee museoesineitä tai kulttuuriperintöä omanlaisensa prosessin kautta ja tässä prosessissa on kysymys merkitysten etsimisestä. Viimeinen tutkimuskysymys yhdistää kahden edellisen teemoja, ja niiden kautta selvitän:

Miten alueen kulttuuriperintöarvo muodostuu?

1.4 Tutkielman keskeiset käsitteet

Kulttuuriympäristöä on kaikki ihmisen toiminnasta vuorovaikutuksessa luonnon kanssa syntynyt ympäristö. Kulttuuriympäristö jaetaan usein rakennettuun ympäristöön, maisemiin ja muinaisjäänöksiin.⁷ Tässä tapauksessa kulttuuriympäristöä on rakennusten, alueen ja ihmisten muodostama kokonaisuus, jotka ovat dialogissa keskenään. Rakennusten käyttöhistoria on pitkä ja ihmiset, jotka ovat olleet tekemisissä alueen kanssa ovat vaihdelleet ja antaneet oman merkityksensä alueelle. Maailma on muuttunut alueen ympärillä ja vaikuttanut alueen kanssa kosketuksissa olleisiin ihmisiin ja näin myös alueen ympäristöön; luontoon ja rakennuksiin.

⁷ Valtioneuvoston kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 2014, 8; Kulttuuriympäristomme.fi 2017.

Ymmärrän *kulttuuriperintöarvon* prosessina ja monien tekijöiden summana, joka muodostuu sekä esineen tai ilmiön materiaalisuudesta, että siihen liitetyistä aineettomista merkityksistä. Tomislav Šolan mukaan menneisyydestä tulee kulttuuriperintöä, kun olemme tietoisia sen arvosta ja rakennamme sille tulevaisuuden kulttuuriperintöarvoa. Menneisyyden ilmiöistä tulee virallista kulttuuriperintöä, kun se on valittu ja jäsenelty sen hetkisten arvojen perusteella.⁸ Rodney Harrison jakaa kulttuuriperinnön viralliseen ja epäviralliseen perintöön. Virallinen perintö on perintöä, jonka viranomaisen valitsee ja jonka taustalla on laki tai muu viranomaisen tahto. Esimerkiksi lain rakennusperinnön suojelemisesta mukaan, virallista kulttuuriperintöä, tai tarkemmin rakennusperintöä, ovat valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävät rakennukset, rakennelmat, rakennusryhmät tai rakennetut alueet. Merkittävyyttä arvioidaan kuudella kriteerillä, joita ovat harvinaisuus, tyypillisuus, edustavuus, alkuperäisyys, historiallinen todistusvoimaisuus ja historiallinen kerroksellisuus. Epävirallista perintöä ovat rakennukset, objektit tai aineettomat tavat, joilla on merkitystä yksilölle tai yhteisölle, mutta jota valtio tai valtion hyväksymä ammattilainen ei ole tunnustanut perinnöksi. Objektit, paikat ja tavat voivat olla sekä virallista että epävirallista perintöä.⁹ Kohde voi myös menettää kulttuuriperintöarvo statuksensa, sillä näkemys siitä, millainen arvopohja ja merkityssisältö hyväksytään kulttuuriperintökohteelle voi muuttua ajan saatossa. Arvon määrittely on aina tulkintaa. Museot toimivat kulttuuriperinnön parissa ja luovat sitä, joten rinnastan kulttuuriperintöarvo käsitteen osittain museoarvoon. Koska Hautalahden rakennukset eivät ole varsinaisia museo-objekteja ja siis jokapäiväisen museotyön kohteena, kulttuuriperintöarvo käsite sopii paremmin tutkielmaani. Käsittelen Hautalahden kulttuuriperintöarvoa luvussa neljä.

Suomen museoliiton merkitysanalyysimenetelmässä ”*museoarvolla* tarkoitetaan objektin tai kokoelman arvoa museotyön kohteena, museolle ja museon käyttäjille, koko yhteiskunnalle. Museoarvo perustuu siihen, miten hyvin objekti tai kokoelma välittää niitä merkityksiä, joiden välittäjäksi se on museointiprosessissa valittu.”¹⁰ Esineiden ja rakennusten merkitysten määrittelyyn on eri museoissa erilaisia kriteereitä ja arvottamisen avuksi on tehty myös omia menetelmiä erilaisissa projekteissa, esimerkkinä Suomen museoliiton merkitysanalyysimenetelmä, jota käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa. Objektin

⁸ Šola 1997, 235.

⁹ Harrison 2013, 14–15; Laki rakennusperinnön suojelemisesta, 3§, 8§.

¹⁰ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 8.

museoarvo perustuu siis sen informaatioarvolle museologisessa kontekstissa.¹¹ Mitä se kertoo itsessään ja mitä sen kontekstitiedot kertovat.

van Mensch esitti väitöskirjassaan (1992) termin *museologinen objekti*, joka viittaa suojelun arvoiseen objektiin, ja jonka suojelu voidaan toteuttaa kolmella eri tavalla. Objekti voidaan van Menschin mukaan suojella omalla paikallaan, siirrettynä pois paikaltaan tai dokumentoimalla se.¹² Hautalahden rakennuksia ei ole suojeltu eivätkä ne ole museo-objekteja, mutta voidaan sanoa, että ne ovat museologisia objekteja, koska ne ovat museon toimesta valittu ja inventoitu vuonna 1996¹³.

Jyväskylän yliopiston määritelmän mukaan ”*museologia* (heritologia) on tiede, joka tarkastelee sitä, kuinka yksilö ja yhteisö hahmottaa ja hallitsee ajallista ja alueellista ympäristöönsä¹ ottamalla haltuunsa² menneisyyden ja nykyisyyden todistuskappaleita.

1. Käsittää sekä aineellisen että aineettoman eli henkisen ympäristön.
2. Valikoiden ja rajaten osia todellisuudesta ja ottamalla ne haltuunsa kulttuuriseksi todellisuudeksi.”¹⁴

Museologian perusparametrit eli peruskäsitteet ovat ”(1) objekti oheistietoineen eli konteksteineen ja (4) yhteiskunta, sekä niiden ”välissä” olevat (3) laitokset, jotka yhteiskunta on perustanut ja joita se ylläpitää ja ne (2) tehtävät eli funktiot, joita nämä laitokset kohdistavat objekteihin ja niiden konteksteihin (tutkii, tallentaa, säilyttää ja asettaa saataville). Näiden neljän parametrin ”ympärillä” on luonnollisesti vielä sekä aika että kulttuuri.”¹⁵

Museologian perusparametrit toteutuvat tutkielmassani seuraavasti: objektina konteksteineen ovat Hautalahden rakennukset. Yhteiskuntana on suomalainen yhteiskunta 1940-luvulta tähän päivään ja puolustuslaitos, jonka toiminnan tuloksena kyseinen alue rakentui. Laitoksina ovat Savonlinnan maakuntamuseo ja Jyväskylän yliopisto. Savonlinnan maakuntamuseon tehtävänä on tutkia, tallentaa, säilyttää ja asettaa näytteille alueensa kulttuurin tuotteita. Savonlinnan maakuntamuseo vaalii eteläsavolaista kulttuuriympäristöä yhteistyössä muiden viranomaisten, yhdistysten ja yksityishenkilöiden kanssa ja osallistuu

¹¹ Kinanen 2009, 174.

¹² Mensch v. 1992, luku 12.

¹³ Savonlinnan maakuntamuseo 1996/2015.

¹⁴ Viikuna 2009, 51.

¹⁵ Viikuna 2009, 51.

maankäytön suunnitteluun, kulttuuriperinnön suojeluun ja tiedon välittämiseen kulttuuriperinnöstä.¹⁶ Jyväskylän yliopiston tarkoituksena on opetus ja tutkimus. Jyväskylän yliopiston museologian koulutuksessa tarkastellaan kulttuuriperintöä ja luonnonperintöä. Tutkimuksen kohteena on erilaisten muistiorganisaatioiden ja yhteisöjen toiminnan taustalla vaikuttavat kulttuuriset tekijät kulttuuriperintö- ja muistiprosesseineen. Kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelmassa tutkimuksen ja opetuksen kohteena ovat erilaiset kulttuuriympäristöt, jotka voivat olla fyysisiä, virtuaalisia tai vaikka henkisiä. Kyse on ihmisen ja luonnon välisestä vuorovaikutuksesta, joka muuttuu jatkuvasti. Kulttuuriympäristöä ei ole vain yleisesti arvostetut kohteet vaan kaikenlainen kulttuuriympäristö.¹⁷ Tämän tutkielman valossa korostuu museoiden ja yliopistojen tutkimus tehtävä.

1.5 Aineisto ja analyysimenetelmät

Sain Savonlinnan maakuntamuseolta esitietoja Hautalahden alueesta ja näin ollen lähtökohdan tarkemman tiedon etsimiselle. Museolla oli Elsi Borgin suunnitteleminen A1 ja A2 tyyppitalojen piirustusluettelo, tyyppitalojen työselostus ja vuoden 1941 majoituskartta, joiden perusteella saatoinkin ottaa yhteyttä Haminassa sijaitsevaan Puolustushallinnon rakennuslaitoksen (PHRAKL) keskusyksikköön, josta maakuntamuseolla oleva aineisto oli peräisin. Haminasta löysin piirustusluettelon perusteella tyyppi- ja piirustukset, joihin kävin tutustumassa. Piirustuksia tutkimalla selvisi se, millaisia rakennusten suunniteltiin olevan. Piirustuksista selvisi rakennusten muoto, julkisivut, mitat ja kiinteä sisustus. Rakennusten pohjapiirustuksista selvisi, kuinka monelle perheelle talot ovat, minkälaisia huoneita ja kuinka monta huonetta asunnoissa on sekä niiden mittasuhteet. Julkisivuista selvisi ovien ja ikkunoiden sijoittelu ja niiden tyyli, talojen yleisilme ja mahdollinen ulkoilma. Detaljipiirroksista selvisi tarkemmin ovien ja ikkunoiden muoto ja ovien kohdalla käytetty materiaali.¹⁸ Yhdistämällä kaikki edelliset piirustuksista saadut huomiot piirustusten suunnittelun aikaan ja yhteiskunnalliseen kontekstiin, voidaan rakennukset sijoittaa tiettyyn

¹⁶ Savonlinnan maakuntamuseo.

¹⁷ Jyväskylän yliopisto 2016a; Jyväskylän yliopisto 2016b.

¹⁸ Pää- ja työpiirustukset, tyyppi A1, aliupseerirakennus PHRAKL; Työpiirustukset, tyyppi A1 ja A2 PHRAKL; Pää- ja työpiirustukset, tyyppi A2, upseerirakennus PHRAKL.

tyylikauteen ja pohtia näkykö ajalle tyypilliset mallit näissä taloissa, sekä esimerkiksi saada aineksia talojen asukkaiden arkielämän hahmottamiseen.

Hautalahden rakennusten ensimmäinen omistaja oli puolustuslaitos. Tietoa rakennuksista löytyy entisen Sota-arkiston aineistoista, jotka on siirretty osaksi Kansallisarkistoa vuonna 2008¹⁹. Kansallisarkiston aineistoista Helsingissä etsin tietoa parakkikylän perustamisesta ja ensimmäisistä vuosista, kun ne olivat puolustuslaitoksen omaisuutta vuodesta 1940 noin vuoteen 1950. Tutkin eri arkistonmuodostajien kirjeenvaihtoa, luetteloita, karttoja, kauppakirjoja ja urakkasopimuksia vuosien 1940–1952 väliltä. Savonlinnan kasarminhoitoalueen, armeijakunnan esikunnan intendentintoimiston ja maalinnoitusten hoitotoimiston Savonlinnan hoitopiirin arkistoista löytyi tietoja vuosilta 1945–1947, kun ensimmäisen kerran kävin Helsingissä. Puolustusministeriön kiinteistöosaston, päämajan huolto-osaston yleisen huoltotoimiston ja Itä-Savon sotilasläänin esikunnan komentotoimiston arkistoista löytyi toisella kerralla muun muassa kauppakirjoja. Kolmannella kerralla löysin III armeijakunnan esikunnan huoltotoimiston, Savonlinnan suojeluskuntapiirin, Savonlinnan sotilaspiirin, Puolustusministeriön teknillisen osaston rakennusosaston ja Savonlinnan kasarminhoitoalueen arkistoista tietoja. Kävin myös Kansallisarkiston Mikkelin toimipisteellä katsomassa Puolustusministeriön rakennusosaston aineistoa, mutta sieltä ei löytynyt tietoa Hautalahdesta.

Savonlinnan kaupungin arkistosta ja Kerimäen palvelupisteeltä löytyi kahden upseerirakennuksen muutostöistä piirustuksia ja asiakirjoja, sillä Kerimäen kunta osti aikoinaan upseerirakennukset. Kerimäki liitettiin Savonlinnaan vuonna 2013. Asiakirjoista ja piirustuksista saattoi päätellä, missä kunnossa rakennukset olivat ennen suunniteltuja korjauksia ja mitä muutoksia niihin tehtiin, kuka teki, mitä korjaukset maksoivat ja päivämääriä. Vertaamalla Puolustushallinnon rakennuslaitoksen keskusyksikön alkuperäisiä piirustuksia vuodelta 1940 kaupungin arkiston piirustuksiin 1990-luvulta, voi päätellä osittain, miten rakennukset ovat muuttuneet rakenteeltaan suunnitellusta 1990-luvulle. Sitähän ei tiedä tehtiinkö rakennukset alun perin täysin piirustusten mukaan. Savonlinnan kaupunginarkistossa kävin tutkimassa myös Kerimäen kunnanhallituksen pöytäkirjoja, Kerimäen kunnan kunnalliskertomuksia, Kerimäen sosiaalilautakunnan pöytäkirjoja ja Kerimäen terveydenhoitolautakunnan pöytäkirjoja. Näistä aineistoista etsin upseerirakennuksia koskevia tietoja, esimerkiksi missä käytössä ne ovat olleet. Savonlinnan

¹⁹ Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi arkistolain 1 ja 14 §:n muuttamisesta.

kaupungin rakennusvalvonnan toimistosihtööri selvitti minulle listan Hautalahden rakennuksien muutostöitä varten haetuista rakennusluvista ja ne löytyivät Savonlinnan kaupunginarkiston tiloista Savonlinnan kaupungintalolta.

Kävin Hautalahdessa paikan päällä Savonlinnan maakuntamuseon maakuntatutkijan kanssa havainnoimassa alueen nykytilaa lähinnä valokuvaten syksyllä 2017. Lähetimme asukkaille etukäteen kirjeen, jossa kerroin omalta osaltani, mitä olen tekemässä ja miksi. Kiinnitin paikan päällä huomiota rakennusten ulkomuotoon. Mukanani oli vanha karttakopio ja rakennusten julkisivupiirustukset, joiden avulla saatoin verrata nykytilannetta jo paikan päällä siihen, mitä joskus kenties on ollut.²⁰

Koska aliupseerirakennukset ovat puolustuslaitoksen jälkeen olleet yksityisomisteisia, niistä ei löydy paljoakaan arkistotietoa tai muuta julkista tietoa. Jos rakennuksiin on tehty muutoksia, jotka ovat tarvinneet rakennuslupaa, tiedot niistä löytyvät paikalliselta rakennusvalvonnalta. Siispä ainoana keinona saada rakennuksista tarkempaa tietoa on konsultoida nykyisiä tai entisiä asukkaita. Haastattelin erästä talonomistajaa kotonaan Hautalahdessa keväällä 2018. Käytin puolistrukturoitua haastattelua. Minulla oli valmiit kysymykset, jotka johdattelivat haastattelua. Puolistrukturoitu haastattelu eroaa strukturoidusta haastattelusta siinä, että se sallii poikkeamat etukäteen mietityistä kysymyksistä. Menetelmä voi tuoda esiin uusia asioita tai näkökulmia, joita ei etukäteen osannut ajatella.²¹ Ilmoitin haastateltavalle jo syksyllä 2017 mahdollisesta kiinnostuksesta haastatella häntä ja otin uudestaan yhteyttä keväällä. Kerroin mistä tutkimuksessa on kyse ja että hänellä on milloin vain oikeus muuttaa mieltään haastatteluun suostumisesta ja aineiston käytöstä. Kerroin, että voin olla käyttämättä hänen nimeään raportissa ja haastatteluaineisto jää vain minun käyttööni. Kyselin haastateltavalta omistajuudesta, asukkaista, taloon tehdyistä muutoksista, talon tarkoituksesta, pihapiirin muista rakennuksista ja naapurustosta. Sain myös katsoa ja kopioida joitain hänen kotiarkistonsa kuvia ja asiakirjoja käytettäväksi tässä työssä.²²

Tutkielmani kahtena ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä on: miten Hautalahden parakkialue on muuttunut vuosien 1941–2018 aikana ja miksi alue on säilynyt näihin päiviin saakka. Pyrin vastaamaan näihin tutkimuskysymyksiin yhdistämällä edellä mainittuja

²⁰ Kenttätöaineisto 2017–2018 NK.

²¹ Hirsjärvi & Hurme 2001, 47; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

²² Kenttätöaineisto 2017–2018 NK.

aineistoja ja lähdekirjallisuutta. Käytin aineiston analyysimetodina sisällönanalyysia. Sisällönanalyysilla aineisto saadaan järjestetyksi etsimällä tekstin merkityksiä. Tavoitteena on saada aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon aineiston informaatiota kadottamatta.²³ Kolmanteen tutkimuskysymykseeni, miten alueen kulttuuriperintöarvo muodostuu, pyrin vastaamaan merkitysanalyysimenetelmällä. Merkitysanalyysimenetelmään kuuluu tutkittavaan ilmiöön perehtyminen ja tiedonkeruu, jotka sisältyivät myös kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastaamiseen. Merkitysanalyysimenetelmä vaikutti siten osaltaan aineiston analyysiin.

Suomen museoliiton merkitysanalyysi antaa yhden välineen määrittellä museoesineiden ja objektien arvoa ja merkitystä. Työskentely aloitetaan perehtymällä analyysikohteeseen ja tiedonkeruulla sekä selvitetään kohteeseen liittyvät kontekstit. Seuraavaksi analysoidaan kohteen merkityksiä seitsemän kriteerin avulla, joita ovat edustavuus, autenttisuus, historiallinen ja kulttuurinen merkitys, elämyksellinen ja kokemuksellinen merkitys, yhteisöllinen merkitys, ideaalitila sekä hyödynnettävyys ja käytettävyys. Lopuksi kirjoitetaan merkityslausunto ja kirjataan kohdetta koskevat suositukset ja ohjeet.²⁴ Hyödynsin osittain tätä merkitysanalyysimenetelmää arvioidessani Hautalahden kulttuuriperintöarvoa. Sovelsin merkitysanalyysimenetelmää omaan aiheeseeni sopivaksi jättämällä varsinaisen merkityslausunnon pois, sillä katson tutkimuskysymyksien tuloksien pohdinnan vastaavan aika lailla merkityslausuntoa. Jätin pois myös kohdetta koskevat suositukset ja ohjeet, sillä ne eivät olleet tarpeellisia tutkimuskysymyksieni kannalta. Merkitysanalyysimenetelmän valintaan vaikutti sen tuttuus opinnoista. Huomasin myös ennen menetelmän valintaa jo ajatelleeni läheväni liikkeelle ja käsitteleväni samoja asioita kuin mistä merkitysanalyysimenetelmässä lähdetään. Se tuntui myös menetelmältä, joka yhdistää useiden museoissa käytettyjen arvoluokitusmenetelmien sisältämiä kriteereitä ja ajatuksia.

Merkitysanalyysimenetelmä perustuu kansainvälisiin malleihin ja erityisesti australialaiseen Significance-menetelmään, sekä suomalaisten museoiden käyttämiin arvokriteeristöihin ja museoarvokäsityksiin.²⁵ Esimerkiksi Tampereen museoissa on kahdeksan kriteeriä, joiden perusteella objektit luokitellaan omaan arvoluokkaansa. Kriteerit ovat kansallisesti ja kansainvälisesti korvaamaton ainutkertaisuus; tieteellinen, historiallinen, tyyli- ja

²³ Tuomi & Sarajärvi 2018, 117, 122.

²⁴ Häyhä ym. 2015, 11–13.

²⁵ Häyhä ym. 2015, 5.

taidehistoriallinen edustavuus, alueellinen kattavuus, yhteiskunnallinen sitoutuneisuus, museo-objektin vaiheiden tuntemus, tekniset ja valmistustekniset näkökohdat, valmistajatiedot sekä kunto.²⁶ Kansainvälisesti vaikuttavia kriteereitä esineiden ja alueiden arvosta löytyy UNESCO:n Maailmanperintöluettelon määrittelystä. UNESCO:lla on kulttuuriperinnölle kuusi kriteeriä, joilla valita, mitkä kohteet pääsevät Maailmanperintöluetteloon ja ovat siis kansainvälisesti arvokkaita. Kohteen pitää edustaa ihmisen luovan älykkyyden mestariteosta, kohteen tulee esittää ihmisarvojen muokkautumista aikojen saatossa tai tietyillä kulttuurialueilla, esimerkiksi osana arkkitehtuurin, teknologian, monumenttitaiteen sekä kaupunki- ja aluesuunnittelun kehitystä; kohteen tulee olla ainutlaatuinen tai poikkeuksellinen näyte elävästä tai jo kadonneesta kulttuuritraditiosta tai sivilisaatiosta; kohteen tulee olla huomattava arkkitehtoninen tai tekninen esimerkki rakennuskokonaisuudesta tai alueesta, joka edustaa merkittävää aikakautta ihmiskunnan historiassa; kohteen tulee olla ainutlaatuinen esimerkki perinteisestä asumismuodosta tai maankäytöstä tietyssä kulttuurissa tai kulttuureissa, erityisesti jos se on tullut haavoittuvaiseksi ihmiskunnan väistämättömän kehityksen aikana; tai kohteen on oltava yhteydessä elävään traditioon, aatteisiin, uskomuksiin sekä ainutkertaisiin taideteoksiin tai kirjallisuuden tuotoksiin. Komitean suosituksesta viimeinen kriteeri riittää kohteen listalle liittämiseen ainoastaan poikkeustapauksissa, ja yleensä sitä käytetään tukemaan muita kriteereitä. Edellisten lisäksi tärkeää on myös kohteen suojeleminen, hallinnointi, aitous ja eheys.²⁷

Toinen mahdollinen hyödynnettävissä oleva menetelmä kulttuuriperintöarvon analysointiin olisi ollut kulttuuriympäristön analysointimenetelmä DIVE. Se on kehitetty pohjoismaisessa hankkeessa *Communicating Heritage in Urban Development Processes* (Co-Herit 2007–2008). DIVE-menetelmän avulla selvitetään tutkimuskohteelle ominaisia kulttuurihistoriallisia piirteitä tai kulttuuriympäristöihin liittyviä mahdollisuuksia maankäytön suunnittelussa. Siinä on neljä vaihetta; kuvaus, tulkinta, arvottaminen ja toteutus, joissa vastataan kysymyksiin mitä ympäristön nykytila kertoo historiallisesta kehityksestä ja sen luonteesta, miksi tietyillä elementeillä ja ominaispiirteillä on erityistä yhteiskunnallista merkitystä, mitkä alueelliset ominaispiirteet ovat erityisen merkityksellisiä, voiko niitä kehittää ja kuinka paljon niitä voi muuttaa, sekä miten kulttuuriympäristön ensisijaisia ominaispiirteitä ja resursseja voi vaalia ja kehittää.²⁸ Sekä

²⁶ Palo-oja & Willberg 2000, 73.

²⁷ Unesco 2018.

²⁸ Museovirasto 2013, 2, 5–6.

merkitysanalyysimenetelmän, että DIVE-menetelmän tarkoitus on olla yhteisöllinen menetelmä, joka ottaa huomioon analyysikohteeseen liittyvät eri toimijat. Yhteisön käsityksiä Hautalahden kulttuuriperintöarvon rakentumisesta kuullaan tässä tutkielmassa yhden haastattelun kautta. Aineiston keruun pääpaino tutkielmassani on ollut arkistotyöskentelyssä. Edellisestä huolimatta sekä DIVE-menetelmä että merkitysanalyysimenetelmä ovat olleet hyödyllisiä esimerkkejä tutkielmalleni. Kummatkin menetelmät näyttävät miten konkreettisen alueen tai esineen kuvailusta edetään kohti museo- ja kulttuuriperintöarvon analyysia.

2. HAUTALAHDEN PARAKKIKYLÄN RAKENTUMISEEN VAIKUTTANEET TEKIJÄT

Parakkikylien kantahenkilökunnan talot olivat virka-asuntoja ja niiden laadun määrittivät sotavoimien asumisesta annetut lait ja asetukset, yleiset arkkitehtuurin tyylivirtaukset sekä yhteiskunnalliset asumista koskevat mielipiteet. Talojen rakentumiseen liittyi myös vallitsevat taloudelliset olosuhteet. Talojen sijoittumiseen vaikutti puolestaan puolustussuunnitelmat. Tässä luvussa kuvaan Hautalahden parakkikylän rakentumista ja siihen vaikuttaneita tekijöitä.

Valtion tuli majoittaa sotavoimiin kuuluvat henkilöt ja majoituksen laadusta määrättiin vuoden 1919 laissa sotilasmajoituksesta sekä asetuksessa, joka sisältää lähempiä määräyksiä sotilasmajoituksesta. Majoituksen olot määräytyivät viran tai toimen perusteella. Rauhan aikana jatkuvassa majoituksessa olevan kenraalin kuului saada viisi asuinhuonetta, keittiö, halkovaja ja kellari. Kenraalimajurille, kenraaliluutnantille, everstille, everstiluutnantille ja majurille kuului muuten samanlaiset tilat, mutta vain kolme asuinhuonetta. Kapteeni, luutnantti ja vänrikki saivat tyytyä kahteen asuinhuoneeseen, keittiöön, halkovajaan ja kellariin. Jos henkilöllä oli vaimo tai alaikäisiä lapsia, tuli hänen saada yksi ylimääräinen asuinhuone. Vänrikit, luutnantit, kapteenit, majurit, everstiluutnantit, everstit, kenraalimajurit, kenraaliluutnantit ja kenraalit olivat upseeristoa.²⁹

²⁹ Laki sotilasmajoituksesta 30.6.1919, 19§.

Alipäällystään kuuluva henkilö sai yhden huoneen, jonka alan oli oltava vähintään noin kaksikymmentä neliometriä, ja jos hänellä oli vaimo tai alaikäisiä lapsia, sai hän yhden ylimääräisen asuinhuoneen, halkovajan ja kellarin käytettäväkseen. Alikersantit, kersantit, ylikersantit, vääpelit, ylivääpelit ja sotilasmestarit olivat aliupseeristoa. Tilapäisessä majoituksessa tai sodan aikana kenraalit saivat kaksi asuinhuonetta ja muut upseerit yhden. Alipäällystö voitiin sijoittaa miehistön kanssa samoihin makuuhuoneisiin. Jos edelliset vaatimukset eivät olleet mahdollisia toteuttaa, oli henkilöstön tyydyttävä siihen mitä oli tarjolla, kuitenkin niin, että upseerit ja alipäällystö sekä miehistö majoitettiin eri huoneisiin, mikäli mahdollista. Majoittujien tuli myös saada tarvittava määrä polttopuita asunnon lämmittämiseen, ruoan laittoon, peseytymiseen ja saunan lämmittämiseen.³⁰

Armeijakunnan komentaja halusi tammikuussa 1941 kiinnittää huomiota yleisissä vuokraohjeissaan siihen, että ennen kaikkea perheelliset upseerit ja aliupseerit saivat asunnot. Kuitenkin piti muistaa, että kaikkien, joiden työnsä puolesta piti asua kasarmialueella tuli saada asunto kasarmialueelta, oli hän perheellinen tai ei. Lisäksi tärkeää oli, että aliupseerirakennuksia ei luovutettu upseerien käyttöön, ellei niitä jäänyt yli. Kun kaikki aliupseerit oli majoitettu, rakennuksia voitiin luovuttaa tilapäisesti upseereille. Jokainen tapaus käsiteltiin erikseen ja vuokra-anomukset perusteluineen ratkaisi armeijakunnan komentaja. Huoneiston luovutuksesta ja vastaanotosta piti laatia luovutus- ja vastaanottopöytäkirja.³¹

Alipäällystön ja miehistön huoneissa tuli olla tarpeellinen kalusto ja päällystön huoneissa oli oltava vain rauhan ajan tilapäismajoituksessa tai sodan ajan majoituksessa välttämättömin varustus. Alipäällystön ja miehistön kalustoon kuului makuusija, jossa oli patja ja tyyny, lakana, viltti tai muu peite, pyyhinliina, riittävä määrä pöytiä, kaappeja, naulakoita, tuoleja tai penkkejä sekä juoma- ja pesulaitteet. Päällystön välttämättömään sisustukseen kuului vuode makuuvaatteineen, pöytä, tuoleja, kaappi sekä pesu- ja juomalaitteet.³² Sotaväen asunnoista määrättiin seuraavaa:

--- tulee seinien, lattian ja katon puolesta olla lujan ja vettä pitävän ynnä valoisan, eikä siinä saa olla vetoa eikä kosteutta; sitäpaitsi pitää olla niin varustetun, että sitä voidaan kaikkina vuoden aikoina riittävästi tuulettaa.

³⁰ Laki sotilasmajoituksesta 30.6.1919, 21§, 22§, 23§, 24§.

³¹ T-3992/8 KA.

³² Laki sotilasmajoituksesta 30.6.1919, 25§; Asetus, joka sisältää lähempiä määräyksiä sotilasmajoituksesta 8.7.1919, 3§, 4§.

Akkunain ja ovien tulee myöskin olla tiiviit ja lämpöä pitävät sekä lukot hyvässä kunnossa ja ovat huoneet talvisaikana varustettava kaksinkertaisilla akkunoilla.³³

Asunnoissa tuli olla myös lämpömittarit ja kelvolliset uunit tai muut lämmityslaitteet. Asuntoja ei saanut ilman lupaa muuttaa, käyttää muuhun tarkoitukseen kuin siihen, mihin ne alun perin annettiin, eikä vuokrata.³⁴

Sotilashenkilöstö ei yleensä hankkinut omistusasuntoa, koska se ei ollut taloudellisesti mahdollista tai järkevää, koska varuskunnat olivat usein syrjässä ja siirrot olivat aina mahdollisia. Puolustusvoimien heikon asuntotilanteen vuoksi kantahenkilökuntaan kuuluvien miesten vaimot ja mahdolliset lapset eivät useinkaan päässeet muuttamaan komennusten mukana. Asuntotilannetta kompensoitiin siirtämällä parakkeja paikasta toiseen, missä oli eniten pulaa asunnoista. Puolustusvoimien asuntojen vuokrat noudattivat muiden hallinnonalojen virkamiesasuntojen järjestelyn tapaa. Puolustusministeriöllä oli erilliset ohjeet omien asuntojensa vuokrasta, jotka olivat paikkakunnasta riippuen noin 10–20 % alle yleisen vuokratason. Vahvistetuista vuokrasta oli mahdollista saada alennusta asunnon iän, kunnan, sijainnin tai muun vastaavan syyn perusteella. Vuokraa vähennettiin, jos asunnossa oli uunilämmitys ja asukas hankki itse lämmitykseen tarvittavan polttoaineen.³⁵

Korpivaruskuntien rakentaminen sijoittuu aikaan, jolloin talvisota oli loppunut ja sotavoimien majoittamisessa oli haastetta. Rajan taakse oli jäänyt niin varuskuntia kuin muuta asuntokantaa ja puolustushallinnossa mietittiin vaihtoehtoja ongelman ratkaisuun. Puolustusvoimissa ei uskottu, että rauha säilyisi pitkään ja Itä-Suomessa aloitettiin linnoitustyöt ja varuskuntien rakentaminen. Maailmansota vaikutti raaka-aineiden saantiin, mikä osaltaan vaikutti rakentamiseen.³⁶ Puuta Suomessa oli riittävästi ja siksi korpivaruskuntien rakentamisessa käytettiinkin pääasiassa puutavaraa. Rakennustyömaiden valmistuminen saattoi silti myöhästyä, koska materiaalien toimittamisessa ja saatavuudessa oli ongelmia ja osaavista työntekijöistä pulaa. Vuodenvaihteen 1940–1941 talvi oli myös kylmä, mikä hidasti rakentamista varsinkin pohjoisessa.³⁷

³³ Asetus, joka sisältää lähempiä määräyksiä sotilasmajoituksesta 8.7.1919, 2§.

³⁴ Asetus, joka sisältää lähempiä määräyksiä sotilasmajoituksesta 8.7.1919, 5§, 6§, 13§.

³⁵ Koivisto 2008, 169–171; Paananen 2004, 349–350.

³⁶ Sotatieteen laitoksen Sotahistorian toimisto 1988, 153.

³⁷ T-2554/1-2.

2.1 Hautalahti osana puolustushallintoa, vuodet 1940–1952

Talvisota loppui 13.3.1940 ja rauhansopimuksen ehtojen vuoksi Puolustusvoimien organisaatiossa tehtiin muutoksia. Kerimäen alue kuului keväällä 1940 III armeijakunnan³⁸ alaisuuteen, johon kuului 7. divisioona³⁹ ja 8. divisioona, yksi 14. divisioonan rykmentti⁴⁰, kaksi raskasta patteristoa sekä linnoitustykistöä, lisäksi sille oli alistettu Savonlinnan suojeluskuntapiiri. Divisioonaorganisaatiosta oli tavoitteena siirtyä prikaatikokoonpanoihin heinäkuuhun 1940 mennessä, mikä todellisuudessa kesti pari kuukautta pitempään. Prikaatiin⁴¹ kuului 28.2.1941 lähtien kaksi jalkaväkipataljoonaa (kolme kiväärikomppaniaa, konekiväärikomppaniaa ja kranaatinheitinkomppania), kevyt kenttätykistöpatteristo, tykkikomppania ja viestikomppania. Kuvassa 1 on kuvattuna III armeijakunnan rakentuminen 28.2.1941: armeijakunnan esikunta Savonlinnassa, 6. prikaati Sulkavalla, 7. prikaati Pääskylahdessa, Linnoitustykistöpatteristo 3 Puumalassa ja 4 Savonlinnassa, kevyt ilmatorjuntapatteristo 3 Pääskylahdessa, sisävesilaihue Varkaudessa, pioneeripataljoona 3 Säämingin Aholahdessa ja viestipataljoona 3 Savonlinnassa. Itä-Savon sotilasläänin esikunta ja Savonlinnan suojeluskuntapiirin esikunta olivat myös Savonlinnassa.⁴²

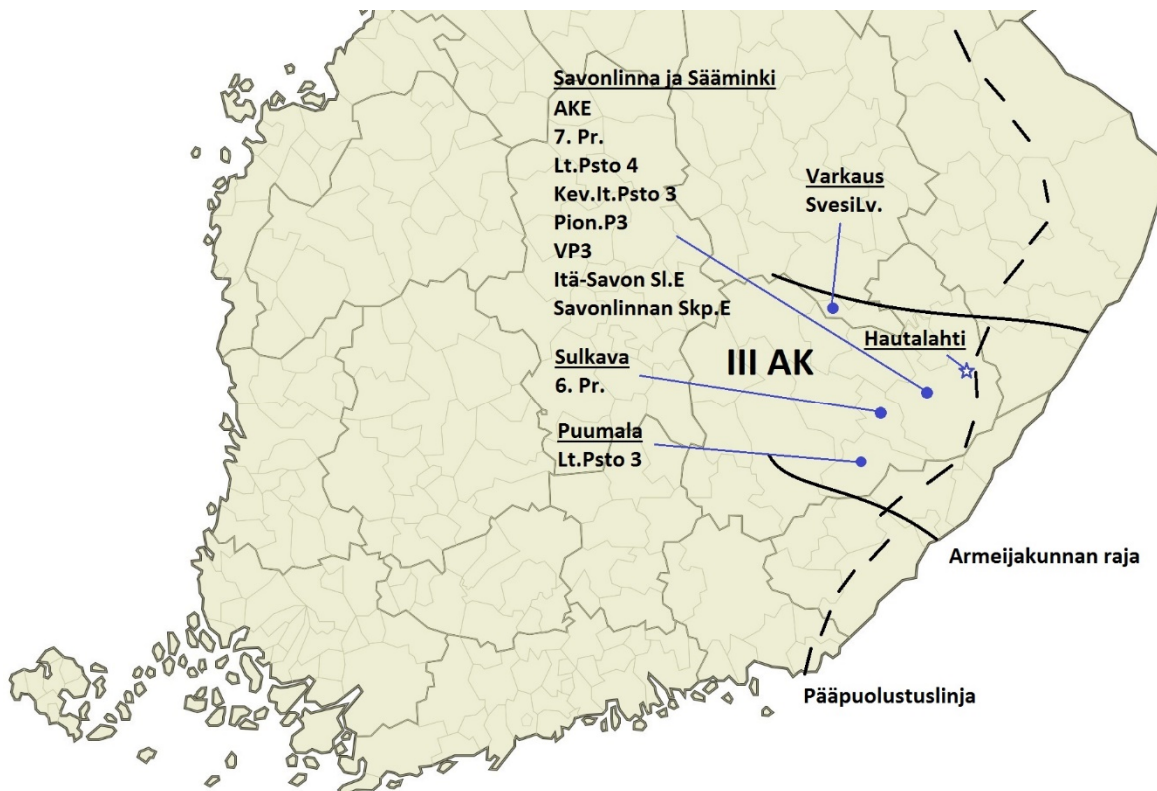
³⁸ Armeijakunta eli AK on divisioonaa suurempi (armeijaa pienempi) sotatoimiyhtymä. Sotatoimiyhtymä on eri aselajeista koostuva itsenäisiin sotatoimiin kykenevä yhtenäisen johdon alainen joukko. (Kielitoimiston sanakirja 2018.)

³⁹ Divisioona eli D on eri aselajien sotatoimiyhtymiä, varsinaisesti eri aselajeista koostuva maavoimien perusyhtymä (Kielitoimiston sanakirja 2018).

⁴⁰ Rykmentti eli R on eräiden aselajien suurin hallinnollinen yksikkö (Kielitoimiston sanakirja 2018).

⁴¹ Prikaati eli Pr on divisioonaa pienempi sotatoimiyhtymä tai joukko-osasto (Kielitoimiston sanakirja 2018).

⁴² Sotatieteen laitoksen Sotahistorian toimisto 1988, 53, 69, 60–63.

Kuva 1. Suuntaa antava kartta III armeijakunnan rakentumisesta 28.2.1941 sekä Hautalahden sijainti (Karttapohja wikipedia.org, kartan sisältö Sotatieteen laitoksen Sotahistorian toimisto 1988, 53, 61–63)

Ylimääräisissä harjoituksissa eli käytännössä kenttäarmeijan liikekannallepanossa eli armeijan määräämisessä taisteluvalmiuteen 18.6.1941 lähtien⁴³, rauhan ajan III armeijakunnan numerointi vaihtui II armeijakunnaksi. Liikekannallepanon jälkeisessä keskityssuunnitelmassa puolustus keskittyi yhtenäiselle Virolahti-Kivijärvi-Saimaa-Puruvesi-Orivesi-Pyhäselkä-Höytiäinen-Pielinen pääasemalle (ks. kuva 1), joka oli suunniteltu jo kesällä 1940. Tälle linjalle Hautalahti asettuu. Linjan edustalla voitiin viivyttää vihollista ja mahdollinen hyökkäys piti viimeistään torjua tällä pääasemalla ja linja pitää.⁴⁴ Sodan alkaessa siirryttiin prikaatikokoonpanoista takaisin divisiooniin. Divisioonaan kuului kolme jalkaväkirykmenttiä (kolme jalkaväkipataljoonaa, tykkikomppania, raskas karanaatinheitinkomppania ja rykmentin kolonna), kevyt osasto, kevyt kenttätykistörykmentti, raskas kenttätykistöpatteristo (vain kymmenessä divisioonassa), pioneeripataljoona, viestipataljoona, tykkikomppania, kaasusuojelukomppania, ilmatorjuntakonekiväärikomppania, sotapoliisijoukkue, pioneerikolonna ja

⁴³ Ylimääräiset harjoitukset olivat alkaneet erillisillä käskyillä erikseen määrättyjen joukkojen osalta jo 10. ja 15.6.1941 (Sotatieteen laitoksen Sotahistorian toimisto 1988, 180).

⁴⁴ Sotatieteen laitoksen Sotahistorian toimisto 1988; 53, 183.

huoltomuodostelmat. Jatkosodan alkaessa II AK:n alueelle sijoitettiin 2. divisioona, 15. divisioona ja 18. divisioona.⁴⁵

Jatkosodan jälkeen marraskuussa 1944 siirryttiin taas uuteen kokoonpanoon. Oli vain yksi maavoimien armeijakunta, jonka alaisuudessa oli kolme divisioonaa (divisioonassa oli kolme jalkaväkirykmenttiä, jääkäripataljoona, kenttätykistörykmentti, viestikomppania ja autokomppania), kevyt prikaati, viestirykmentti, pioneerirykmentti, komennuskomppania ja mittauspatteri. Savonlinnan seutu kuului 3. divisioonan piiriin. Vuoden 1952 uudelleenjärjestelyssä säilyi kolme divisioonaa, mutta niiden kokoonpanot muuttuivat.⁴⁶

Puolustuslaitoksen hallinnassa olevan omaisuuden hoidosta ja kunnossapidosta vastasi puolustusministeriö. Helmikuussa 1941 puolustusministeriö muodosti hoitoaluejaon uudelleenjärjestelyssä 40 kasarmihoitoaluetta, jotka jaettiin kahdeksaan kasarmihoitopiiriin. Kasarmihoitopiirin päällikkönä toimi asianomaisen armeijakunnan, merivoimien, ilmavoimien tai kotijoukkojen komentaja. Kasarmihoitopiirin päällikön alaisuuteen palkattiin avuksi kasarmihoitopiirin rakennuspäällikkö. Hautalahti sijoittui kolmannen armeijakunnan eli kolmannen kasarmihoitopiirin alaisuuteen. Kolmas kasarmihoitopiiri jaettiin kolmeen kasarmihoitoalueeseen: Pioneeripataljoona 3:n Savonlinnan kasarmihoitoalue, 6. prikaatin Sulkavan kasarmihoitoalue ja 7. prikaatin Pääskylahden kasarmihoitoalue.⁴⁷

Hoitoaluejako uudistui jatkosodan jälkeen ja vuoden 1945 alusta Suomessa oli viisi kasarminhoitopiiriä, joiden alla oli useita kasarminhoitoalueita. Jokaiselle kasarminhoitoalueelle perustettiin vuonna 1945 Puolustusministeriön rakennusosaston alaisuuteen Puolustusministeriön rakennuskonttori, jonka esimiehenä toimi kasarmirakennusmestari. Hautalahti sijoittui edelleen kolmannen kasarminhoitopiirin alle, jonka alueella myös 3. divisioona toimi. Savonlinnan kasarminhoitoalueen tilittäjänä oli Savonlinnan sotilaspiirin esikunta, kasarmipäällikkönä Savonlinnan sotilaspiirin komentaja, sijoituspaikkana Savonlinna. Rakennuskonttorin nimi oli Puolustusministeriön rakennuskonttori, Savonlinna. Kasarmirakennusmestarina toimi O. Tuohiniemi.⁴⁸

⁴⁵ Sotatieteen laitoksen Sotahistorian toimisto 1988, 84–85, 178.

⁴⁶ Tervasmäki 1978, 253, 258, 275.

⁴⁷ Sk-713/6 KA.

⁴⁸ T-17549/1 ja 5 KA.

Talvisodan jälkeen rajan taakse jäi paljon varuskunta-alueita, joita kompensoitiin rakentamalla puisia parakkirakennuksia uuden rajan tuntumaan. Puolustusministeriö sai valtioneuvoston päätöksellä 30.8.1940 258 miljoonaa markkaa satojen aliupseeri- ja upseeriasuinrakennusten ja tuhansien miehistöparakkien rakentamiseen. Jokaisella pataljoonalla, patteristolla ja joskus erillisellä komppaniillakin oli omat parakkialueensa. Joukot pystyttivät parakkinsa itse. Parakkialueet ja linnoituslaitteet rakennettiin pääasiassa yksityisten maille. Rauhan aikana näitä uusia varuskuntia rakennettiin ja niitä syntyi noin viisikymmentä, joista yhtenä oli Hautalahti.⁴⁹ Kantahenkilökunnan asuntoja varten myönnettiin 200⁵⁰ miljoonan markan määräraha ja rakennuksia tilattiin yhteensä 615 kappaletta⁵¹. Armeijakunnat tiedottivat paikat, minne rakennukset sijoitettiin. Puolustusministeriön rakennustoimisto teki urakkasopimukset suurimmalle osalle rakennettavista rakennuksista. II AK:ssa rakennustyöt suoritettiin poikkeuksellisesti Puolustusministeriön rakennusosasto⁵². Rakennusten tuli olla urakkasopimusten mukaan valmiit 31.3.1941⁵³ mennessä, mutta yhdessäkään armeijakunnassa ei aikataulu toteutunut ja rakennusten valmistuminen viivästyi.⁵⁴

Jatkosodan jälkeen 1945 puolustusministeriö sai luovuttaa, myydä, vaihtaa tai vuokrata maa-alueitaan tai rakennelmia, joille sillä ei ollut enää käyttöä. Maa-alueita myytiin kunnille, yksityisille ja yhteisöille, esimerkiksi Kerimäen kunnalle myytiin kolme hehtaaria. Parakkirakennuksia jäi Suomen rajojen sisäpuolelle 13 648 kappaletta, joista valtion laitoksille jätettiin 5 806 parakkia ja myytiin 7 842 parakkia. Myyntitapoina käytettiin huutokauppoja ja yksittäisiä myyntejä.⁵⁵

⁴⁹ Tervasmäki 1978, 151–152; Sotatieteen laitoksen Sotahistorian toimisto 1988, 108–109.

⁵⁰ Vrt. Summissa on ristiriita. Arkisto asiakirjassa sanottiin kantahenkilökunnan asuntoja varten myönnetyn 200 miljoonaa markkaa, mutta Tervasmäki kirjoitti kirjassaan, että miehistö- ja kantahenkilökunnan parakkeja varten myönnettiin yhteensä 258 miljoonaa markkaa. Tervasmäen kirjassa ei ole merkitty tarkkoja lähteitä, mistä voisi tarkastaa summan. (T-2554/1–2 KA; Tervasmäki 1978, 151–152).

⁵¹ I armeijakunnalle tuli 96 rakennusta, II AK:lle 106, III AK:lle 115, IV AK:lle 145 ja V AK:lle 153 (T-2554/1–2 KA).

⁵² Puolustusministeriötä supistettiin joulukuussa 1940 asetuksella ja silloisesta Puolustusministeriön teknillisen osaston rakennustoimistosta tuli Puolustusministeriön rakennusosasto (Kansallisarkisto).

⁵³ Vrt. Asiakirjassa *Puolustusvoimain majoituskysymyksen kehitys v. 1940-1941* luki: ”urakkasopimusten mukaan tuli rakennusten olla valmiit 31.3.1941 mennessä”, mutta Hautalahden urakkasopimuksessa luki: ”rakennukset ovat asuttavassa kunnossa viimeistään 1.2.1941” (T-2554/1–2 KA; T-22019/2 KA).

⁵⁴ T-2554/1–2 KA.

⁵⁵ Tervasmäki 1978, 292–293; T-17549/5.

2.2 Suomen arkkitehtuuri 1920-luvun klassismista 1940-luvun jälleenrakennusaikaan

Hautalahden kantahenkilökunnan asuinrakennukset perustuvat Elsi Borgin vuonna 1940 suunnittelemiin tyyppiirustuksiin. Borgin tyyppiirustusten ulkonäköön vaikutti puolustuslaitoksen linjaukset, laki sotilasmajoituksesta ja asetus, joista viimeisin sisältää tarkempia määräyksiä sotilasmajoituksesta. Lisäksi Elsi Borgin tyyppiirroksiin vaikuttivat suunnittelijan itsensä tausta; koulutus ja sen ajankohta sekä henkilökohtaiset mielenkiinnon kohteet ja käsitykset arkkitehtuurista. Tämä luku alkaa 1920-luvun klassismista ja etenee funktionalismiin, koska kyseiset arkkitehtuurityylit vaikuttivat Borgin suunnitelmiin.⁵⁶ Seuraavassa luvussa kerron enemmän Borgista ja hänen suunnittelemistaan A1 ja A2 tyyppiirustuksista. Käsittelen tässä luvussa myös yleisemmin jälleenrakennuskauden tyyppitaloja Kirsi Saarikankaan (1993) *Model houses for model families: Gender, ideology and the modern dwelling: the type-planned houses of the 1940s in Finland* -teoksen pohjalta sekä puolustuslaitoksen rakentamista Anne Mäkisen (2000) *Suomen valkoinen sotilasarkkitehtuuri 1926–1939* -väitöskirjan pohjalta.

1910–1920-luvuilla arkkitehdit kiinnostuivat asumiskysymyksistä⁵⁷. Suomessa oli 1920-luvulla pula-aika ja kaupungeissa asuntopula, koska sisällissodassa oli tuhoutunut rakennuksia, rakennustoiminta oli ollut pitkään pysähdyksissä ja yksityiset rahoittajat eivät kannattaneet rahan sijoittamista asuntoihin. Asuntopula kosketti työläisten lisäksi keskiluokkaa. Asuntopulan vuoksi valtio ja kunnat alkoivat myöntää edullisia lainoja asuntorakentamiseen, jotka suunnattiin pääasiassa puutalorakentamiseen.⁵⁸ 1920-luku oli puunjalostusteollisuuden nousukautta, mikä osaksi lisäsi maaseudulla runkorakenteisten lautatalojen rakentamista hirsitalojen kustannuksella⁵⁹. 1920-luvulla asuintalojen sijoitteluun alkoi vaikuttaa ilmapommitusten uhka ja niitä suunniteltiin kauemmas keskustoista ja teollisuusalueista, ja talojen väliin jätettiin tilaa. 1900-luvun alun puutarhakaupunkisuunnitelmat saivat jatkoa 1920-luvun lopulla, kun kaupunkisuunnitelmien ihanteeksi tuli avara, vihreä, valoisa ja hygieeninen kaupunki.⁶⁰

⁵⁶ Henttonen 1995, 143.

⁵⁷ Saarikangas 1993, 68

⁵⁸ Standertskjöld 2006, 92, 106; Nikula 2005, 120.

⁵⁹ Standertskjöld 2006, 102.

⁶⁰ Standertskjöld 2008, 10, 16.

1920-luvun klassismi oli pelkistettyä. Rakennuksissa käytettiin eheitä geometrisiä perusmuotoja, suoralinjaista symmetriaa, toistuvia yhdensuuruisia rakennusosia ja kultaiseen leikkaukseen perustuvia lukusuhteita.⁶¹ 1920-luvun omakotitaloissa käytettiin pystylaudoitusta ja herkkää ikkunajakoa. Ikkunat olivat kuusi- tai kahdeksanruutuisia.⁶² Arkkitehdit hakivat vaikutteita suomalaisesta empirestä ja suoraan Italiasta sekä Ruotsista ja Tanskasta, joissa oli jo sovitettu klassisia aiheita pohjoisen oloihin sopiviksi. Rakennusten koristelu keveni ja muuttui niukemmaksi 1920-luvun loppua kohti ja julkisivut maalattiin yhä vaaleammin sävyin. Klassismin viimeistä vaihetta voidaan kutsua abstraktiksi tai pelkistetyksi.⁶³

1930-luvulla oli lama ja asuntorakentamisessa oli isoja vaihteluita. Arkkitehtien huomion kohteeksi tulivat yhteiskunnalliset taloudelliset ja sosiaaliset aiheet. Arkkitehdit saivat enemmän toimeksiantoja valtiolta ja kunnilta, kun aikaisemmin etupäässä yksityiset henkilöt olivat käyttäneet arkkitehtien palveluita.⁶⁴

Funktionalismi -nimitys vakiintui 1930-luvun loppupuolella ja Pohjoismaissa se merkitsee vuosien 1928–1940 välille sijoittuvaa modernistista arkkitehtuuria. Funktionalismin taustalla vaikuttivat työväen asutokysymys, hygienia ja tuberkuloosi sekä talous.⁶⁵ Funktionalismissa vain tarpeellinen nähtiin välttämättömänä eli muotoja yksinkertaistettiin ja materiaaleja ja tilaa käytettiin säästeliäästi. Pyrittiin taloudellisiin ja rationaalisiin ratkaisuihin, mistä juonsi teollinen massatuotanto. Arkkitehtonisen tilan peruselementtejä etsittiin ja kehiteltiin standardisointia. Oli idea tyypistä ja minimiasunnosta. Ajateltiin, että muoto seuraa funktiota eli eri toiminoille oli erilliset tilat. Teknologiseen kehitykseen ja yhteiskunnallisiin reformeihin suhtauduttiin suopeasti, haluttiin irrottautua menneisyydestä.⁶⁶ Funktionalismin ei haluttu olevan vain uusi arkkitehtuurityyli vaan enemmän. Se oli tapa, jolla muovata yhteiskuntaa ja ihmisten jokapäiväistä elämää. Suunnittelulla pyrittiin vaikuttamaan ihmisten arkeen ja käyttäytymiseen ja ”muuttamaan heidän päivittäistä elinympäristöään”.⁶⁷ Puolustuslaitos käytti termiä uusasiallisuus funktionalismin sijaan, koska se ei hyväksynyt funktionalismi-termiä. Uusasiallisuuden katsottiin olevan historiallisista tyyleistä vapaata arkkitehtuuria ja siihen liittyi ajatukset

⁶¹ Nikula 1990, 93.

⁶² Salokorpi 1990, 21; Standertskjöld 2006, 118.

⁶³ Nikula 2005, 121–122; Standertskjöld 2006, 100–101, 115.

⁶⁴ Nikula 1990, 87–88.

⁶⁵ Nikula 1990, 93; Mäkinen 2000, 32; Mikkola 1990, 96.

⁶⁶ Koho 2000, 12–13; Saarikangas 1993, 140, 142, 144, 148; Mäkinen 2000, 32.

⁶⁷ Saarikangas 1993, 149.

antiformalismista ja objektiivisuudesta. Uusasiallisuus tarkoittikin käytännössä samaa kuin funktionalismi ja rationalismi.⁶⁸

Standertskjöldin mukaan 1930-luvun asuntoihin tehtiin pieni keittiö, siitä oli käynti olohuoneeseen ja se sijoitettiin erilleen muista huoneista. Olohuone oli muita huoneita isompi ja asuntoihin rakennettiin yhdistettyjä wc- ja kylpyhuoneita. Talot olivat kapearunkoisia, jotta valo pääsi joka puolelle ja asunnon väriytyminen vaaleni. Sisustuksessa suosittiin kotimaisia valmisteita ja helposti puhdistettavia materiaaleja. Ihanneasunnossa siivouskomero, vakiotyyppiset keittiökalusteet, jääkaappi ja teräksiset astianpesupöydät kuuluivat vakiovarusteisiin.⁶⁹

Puolustusministeriön teknillisen osaston rakennustoimiston arkkitehti Niilo Niemi kirjoitti vuosina 1934 ja 1935 artikkelit Sotilashallinnolliseen Aikakauslehteen uudesta kasarmirakennustyyppistä, jossa pyrkimyksenä oli käyttää vakioimitoitusta ja standardisoitua kiinteää sisustusta. Niilo Niemi kirjoitti lehteen vuonna 1934, että ”Nykyaikaisen kasarmin ’uusasiallisuuden’ täydensi ja antoi kaikelle tämän leiman rakennuksen sisäpuolinen rakennusteknillinen käsittely. Kaiken tuli olla 1) hygienistä: suoraa ja sileää; 2) asiallista: käytännöllistä ja kestävä; 3) aistikasta: yksinkertaista mutta ei askeettista.” Niemen esittämistä asioista tuli kasarmisuunnittelun ’normit’. Lisäksi ”Niemi suositteli vaaleita ja hillittyjä värisävyjä ---”.⁷⁰ Tuberkuloosin vastustus 1920-luvun toisella puoliskolla näkyi myös kasarmien huonojen hygieenisten olosuhteiden arvosteluna. Erityisesti Mäkinen nostaa väitöskirjassaan esiin Kiviniemen kasarmin, jonka valitettiin olevan kurja, puutteellinen ja huonosti tehty.⁷¹

Mäkinen kirjoittaa, että ”uusin aseteknologia, käyttötarkoitus, sotilashierarkia, hygienia, säästäväisyys ja suunnittelijat määrittivät arkkitehtonista ilmaisua”⁷². Varusmiesten ja muun armeijahenkilökunnan oloja haluttiin parantaa, koska valtio joutui maksamaan korvauksia varusmiesaikana tuberkuloosiin sairastuneille. Lisäksi suuri joukko asevelvollisia hylättiin kutsunnoissa tuberkuloosin takia, mikä vaaransi maanpuolustuskykyä. Sotilasrakentamisessa pyrittiin taloudellisuuteen mitoitusten ja rakennusosien standardisoinnilla. Tyyppipiirustuksia hyödynnettiin laajimmin kantahenkilökunnan asuinrakennuksissa. Puolustuslaitoksen arkkitehdit ottivat vaikutteita 1920-luvun

⁶⁸ Mäkinen 2000, 32.

⁶⁹ Standertskjöld 2008, 30, 38, 40, 88.

⁷⁰ Mäkinen 2000, 88, 92.

⁷¹ Mäkinen 2000, 80, 85–86.

⁷² Mäkinen 2000, 214.

klassismista, keskieurooppalaisesta modernismista, Siedlung-arkkitehtuurista, pohjoismaisesta funktionalismista ja 1930-luvun Saksan ja Italian arkkitehtuurista ja tulkitsivat vaikutteita omien mieltymystensä mukaan. Uudella sotilasarkkitehtuurilla haluttiin kertoa modernista puolustuslaitoksesta, jolla oli terve, koulutettu ja sotakuntoinen armeija. Rakentamalla varusmiehilleen ja henkilökunnalleen hygieenisia, asiallisia ja aistikkaita rakennuksia puolustuslaitos viestitti kansalle pitävänsä huolta alaisistaan. Mäkinen toteaa, niin kuin aiemmin tässä luvussa on käynyt ilmi, että ”moderniin arkkitehtuuriin liitettiin nykyaikaisuus, tekniikka, tehokkuus, taloudellisuus, puhtaus ja terveellisyys”.⁷³

Tyypitaloja on suunniteltu jo varsin pitkään, mutta suunnittelu ja tuotanto muuttuivat 1930-luvun lopulla tehokkaammaksi. Maaseudulle tehtiin asuntosuunnitelmia jo 1800-luvulla ja Ruotsin armeijalle suunniteltuja paritupiakin voidaan pitää jo jonkinlaisina tyyppisuunnitelmina. Suomessa pidettiin kilpailuja tyyppitaloista 1920-luvun alussa ja lisää pidettiin vuosikymmenen lopulla sekä 1930-luvun alussa ja loppupuolella.⁷⁴ Saarikangas kirjoittaa, että ”omakotitalojen standardisointi alkoi 1930-luvun lopulla ja tyyppitalo on muotoutunut melko nopeasti 1930- ja 1940-lukujen taitteessa”⁷⁵. Tyyppitalosarjoja julkaisi puolustushallinnon lisäksi samoihin aikoihin 1930- ja 1940-lukujen vaihteessa muun muassa maatalousministeriö vuonna 1940, sosiaaliministeriö vuonna 1941, Maatalousseurojen keskusliitto vuonna 1941 ja Suomen Arkkitehtiliiton jälleenrakennustoimisto vuonna 1942⁷⁶.

Kirsi Saarikangas tutki virallisten organisaatioiden suunnittelemia tyyppitalosuunnitelmia 1930-luvun loppupuolelta ja 1940-luvulta. Niiden perusteella hän on löytänyt tiettyjä teemoja, jotka toistuvat kaikissa tyyppitaloissa, paitsi asevelitaloissa. Tyyppitalot ovat visuaalisesti yksinkertaisia, koruttomia ja sovinnaisia. Niissä näkyy asunnon perusidea ja niiden samankaltaisuus viestii normaalista yhden perheen talon ruumiillistumasta. Saarikankaan mukaan tyyppitaloille yleisiä piirteitä ovat puinen rakenne, pysty- tai vaakasuora laudoitus, satulakatto ja erityisesti selkeä suorakulmainen muoto. Melkein kaikissa taloissa on korkeat kellaritilat. Julkisivut voivat erota toisistaan katon kaltevuudessa, vaaka- tai pystysuoran laudoituksen valinnassa sekä ikkunoiden ja kuistien sijainneissa ja muodoissa. Julkisivuissa ei käytetä koristeita. Kuisti on yleensä talon

⁷³ Mäkinen 2000, 215, 218.

⁷⁴ Saarikangas 1993, 130–133, 138–139, 235.

⁷⁵ Saarikangas 1993, 235.

⁷⁶ Helamaa 1983, 76–78.

pisimmän sivun jommassakummassa reunassa ja kuistissa on yleensä satulakatto. Taloissa on yksi savupiippu ja se on yleensä sijoitettu hieman sivuun keskiakselista. Ikkunoiden sijainti riippuu pohjakaavasta ja ne jakautuvat epäsymmetrisesti joka sivulle. Isoimmat ikkunat ovat olohuoneessa tai joskus keittiössä tai päähuoneessa. Makuuhuoneissa ja ullakolla on pienimmät ikkunat. Ikkunoiden koko ja muoto vaihtelevat. Suurimmat ikkunat ovat yleensä kahden tai kolmen vierekkäisen ikkunan nauhana.⁷⁷ Ikkunoiden moderni muoto ja niiden epäsymmetrinen jakautuminen pohjakaavan mukaan liittyy 1940-luvun tyyppitalot funktionalismiin. Kattoluiskan jatkeella suojatut kuistit olivat myös yleisiä ja polveutuivat funktionalismista. Kun myös joissakin kuisteissa käytetyt pulpettikatot.⁷⁸

Kaavamaisen pohjakaavan perusta oli nelikulmio jaettuna neljään tietyin variaatioin. Tila on jaettu selkeästi ja yksinkertaisesti, ja kaikki huoneet ovat kooltaan lähes identtisiä. Yleisin talotyyppi on tämän periaatteen mukainen ja sisältää kaksi huonetta, keittiön tai monikäyttöisen keittiön, sekä ullakkohuoneet. Yleisin tyyppi pienemmissä asunnoissa oli huone ja keittiö tai huone ja monikäyttöinen keittiö. Jos talot suunniteltiin maaseudulle, niissä ei välttämättä ollut mukavuuksia tai pesutiloja. 1940-luvulla saniteettivaatimukset tiukkenivat.⁷⁹ Käsittelen Elsi Borgin A1 ja A2 tyyppien pohjapiirustuksia ja julkisivupiirustuksia seuraavassa luvussa.

Suomi oli murroksessa 1940-luvulla. Kaupungistuminen ja teollistuminen muuttivat perinteistä maatalousyhteiskuntaa. Valtion hallinnossa ajateltiin, että asuntokysymyksen ratkaisu takaa vakaat poliittiset olot ja samalla palkitaan rintamaveteraanit. Väestömäärän ja syntyvyyden toivottiin nousevan. Ja jotta lapsista tulisi hyviä kansalaisia, tarvitsivat he hyvän kodin, jossa varttua. Koti oli yhteiskunnan perusta. Valtio, yhteisö, perhe ja asuminen yhdistettiin.⁸⁰ Lasten hyvinvointiin ja kunnan kansalaisiksi kasvamiseen vaikutti äidin tilanne, jonka työhön huoltajana vaikutti taas asunnon ja kodin tilanne. Edellisistä seikoista oli yhteiskunnan vakaus ja tulevaisuus riippuvainen, joten asuntokysymykseen kannatti paneutua. Ennen sotia haluttiin tehdä edullisia ja miellyttäviä asuntoja työläisille ja päästä irti yhden huoneen asunnoista. Nyt asuntosuunnittelun keskiöön tuli perhe ja sen hyvinvointi. Asunnon piti tarjota riittävästi tilaa levolle, uusiutumislle ja työlle. Hygieeniseksi asunnoksi koettiin asunto, jossa oli hyvä ilmanvaihto, johon tuli riittävästi

⁷⁷ Saarikangas 1993, 288–290.

⁷⁸ Saarikangas 1993, 298–299.

⁷⁹ Saarikangas 1993, 305–306.

⁸⁰ Saarikangas 1993, 54, 61–62, 75–76.

valoa ja joka oli puhdas. Tyyppipiirustuksilla taattiin kunnollinen laatu.⁸¹ Arkkitehtuurityylillisesti 1940-luvulla palattiin modernismista ja funktionalismista 1920-luvun klassismiin ja romantiikkaan. Sota sai tunnustamaan tosiasiat ja arkkitehtuuri alistui niihin. Yksinkertaiset puutalot olivat käytännöllisimpiä tehdä, koska oli pulaa materiaaleista ja tekijöistä sekä asuntopula.⁸²

Alueinventointiraportissa A1 ja A2 aliupseeri- ja upseeriparakkirakennuksista puhutaan pelkistettynä funktionalismina⁸³. Se käy yksiin aiemmin esitettyjen tietojen kanssa. Maarit Henttosen mukaan Elsi Borgin töissä on viitteitä 1920-luvun klassismista ja Borg omaksui funktionalismin piirteitä puolustuslaitoksella työskennellessään⁸⁴. 1920-luvun klassismi näkyy A1 ja A2 tyyppitalojen pelkistetyssä ulkomuodossa; koristelut ovat olemattomia ja ulkoerhoiluna käytetään pystylaudoitusta. Funktionalismi taas tulee esille tilojen jakamisella eri toimintoihin, erittäin loivassa satulakatossa ja vaakajaottomissa ikkunoissa⁸⁵. Jo rakennusten suunnitteleminen tyyppinä kielii funktionalistisesta ajattelusta: tehokkuudesta ja taloudellisuudesta.

2.3 Elsi Borg ja tyyppipiirustukset A1 ja A2

Hautalahden aliupseeri- ja upseerirakennukset on tehty arkkitehti Elsi Borgin suunnitteleminen vuonna 1940 heinä-, elo- ja syyskuussa päivättyjen A1 ja A2 rakennuspiirustusten mukaan. Borg valmistui Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1919 ja työskenteli Puolustushallinnon rakennusosastolla vuosina 1929–1945 ja 1949–1956. Hänellä oli myös oma arkkitehtitoimisto vuodet 1927–1954.⁸⁶ Puolustushallinnolla hän suunnitteli pääasiassa asuinrakennuksia, mutta myös muun muassa sotilaskoteja ja sotilassairaaloita. Naisarkkitehteja ei voitu palkata vakituisiin virkoihin puolustusministeriöön, mutta he toimivat siellä ylimääräisinä työntekijöinä.⁸⁷ Borgia kiinnosti puutarhat ja hän saikin matka-apurahan puutarhojen asemakaavojen tutkimiseen. Hän matkusti apurahalla Euroopassa ja Marokossa. Lisäksi hänen kiinnostuksen kohteenaan

⁸¹ Saarikangas 1993, 75, 81–83.

⁸² Salokorpi 1990, 15–18, 27; Koho 2000, 82.

⁸³ ESKU 2017.

⁸⁴ Henttonen 1995, 143.

⁸⁵ Vikman 2015.

⁸⁶ Henttonen 1995, 10, 14, 22.

⁸⁷ Mäkinen 2000, 231, 66.

oli kuvanveisto ja maalaustaide. Hän teki myös graafisia töitä, muun muassa kuvitti kirjoja ja suunnitteli etikettejä ja julisteita. Borg valmistui ja työskenteli aikana, jolloin hänelle tuli tutuksi sekä perinteiset tyylit, kuten 1920-luvun klassismi, että moderni funktionalismi. Henttonen kirjoittaa, että Borgin töissä on koko hänen tuotantonsa ajalta vähintään viitteitä 1920-luvun klassismista, vaikka hän omaksuikin funktionalismin piirteitä puolustushallinnolla työskennellessään. Henttonen kertoo Borgin suunnittelemien upseeritalojen lähtökohtien olevan ”varakkaille rakennettujen kaupunkitalojen perinteessä, kun taas aliupseerien asuintaloissa on ajan työläisasuntojen ja 1930-luvulla kehitettyjen minimiasuntojen piirteitä”.⁸⁸

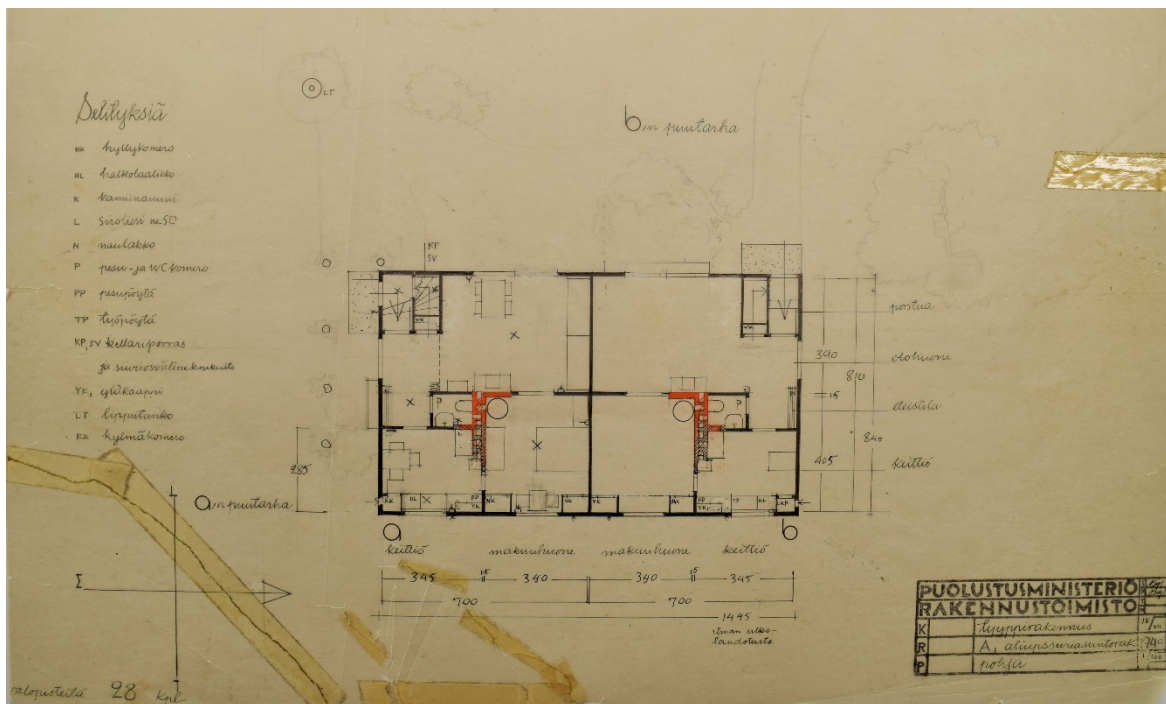
Rakennuspiirustukset A1 ja A2 tyyppitaloista sijaitsevat Puolustushallinnon rakennuslaitoksen (PHRAKL) keskusyksikön arkistossa Haminassa. A1 ja A2 rakennuksien piirustukset eroavat toisistaan vain kooltaan ja varustukseltaan. Molemmissa rakennustyypeissä käytettiin samoja ikkunoita, ovia ja kalusteita ja niillä oli sama työselitys. Rakennukset olivat muunneltavissa lisäämällä perustyyppin piirustuksiin uusia osia, jolloin piirustuksen tunnuksen lisäksi kirjain.⁸⁹

A1 aliupseerirakennus oli suunniteltu kahdelle perheelle, mutta pienemmässä mittakaavassa kuin A2 upseerirakennus. Asunnossa (kuva 2) oli piirustusten mukaan porstua, olohuone, eteistila, keittiö, pesuhuone ja makuuhuone. Ulko-ovina oli paneelilaudoitettut ovet, sisätiloissa käytettiin seitsemää erikokoista koivuvaneriovea ja kellarissa säleovia. Rakennus oli 14,45 m pitkä ja 8,40 m leveä ilman ulkolaudoitusta. Sisäänkäynti oli toiseen asuntoon eteläpäädyistä ja toiseen länsisivulta. Sisäänkäyntien vieressä oli rappuset kellarisiin. Pohjapiirustukseen on piirretty myös oma lipputanko ja puutarha. Kellari oli tarkoitettu varasto- ja pesunkuivaustilaksi, jossa oli myös erillinen komero ja ruokakellarina toimiva oma huone. Eteläpäädyn kellaritilassa oli luukku alustaan.⁹⁰

⁸⁸ Henttonen 1995, 17–18, 35, 143, 89.

⁸⁹ Henttonen 1995, 89.

⁹⁰ Pohja 1:100 18.7.1940 PHRAKL; 23 Ovipiirustukset I 1:50 4.9.1940 PHRAKL; Kellaripohja 1:100 30.7.1940 PHRAKL.

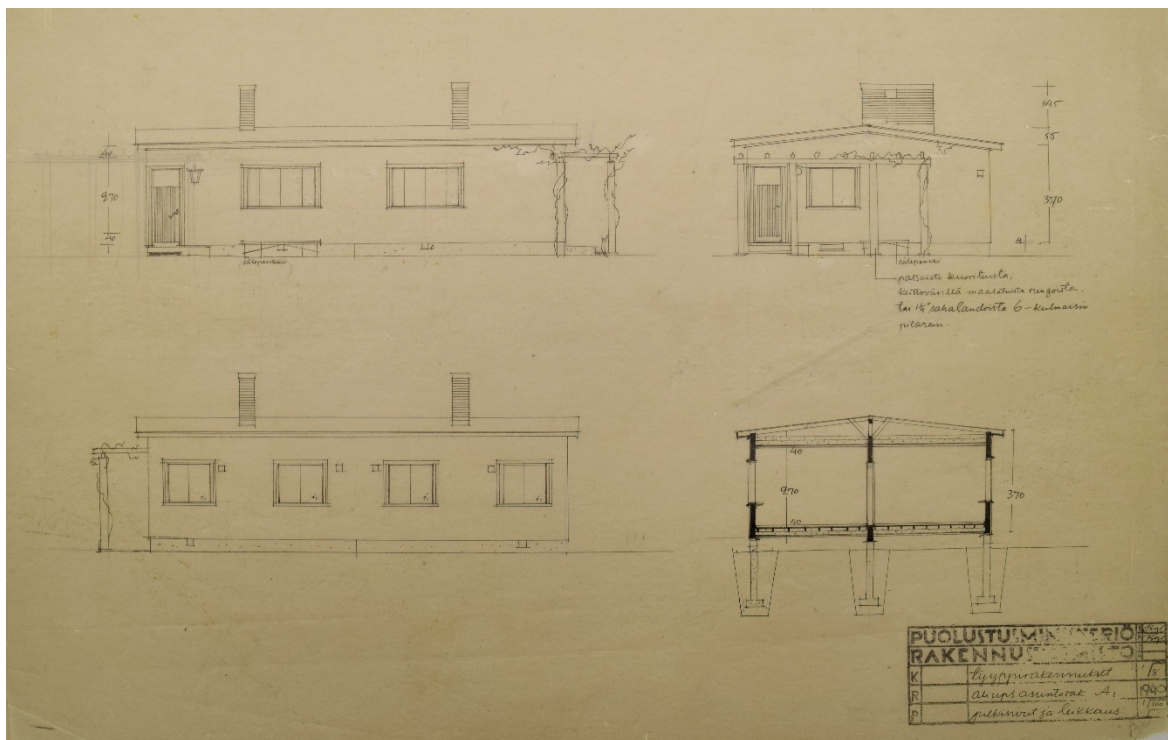
Kuva 2. A1 aliupseerirakennuksen pohjapiirustus (PHRAKL)

Keittiöön tuli hankkia Högforsin Siro-liesi numero 51 tai vastaava. Lisäksi piti hankkia Kastor kamiinauuni numero 2 tai vastaava. Asunnoissa oli myös yksi pönttöuuni.⁹¹

Länsisivulla (kuva 3) oli kaksi 224 cm leveää ikkunaa, joissa kaksi leveämpää ja kaksi kapeampaa puitetta, kaksi alustaluukkua ja pohjoispäädystä sisäänkäynti. Pohjoisemman ikkunan alla oli sälepenkki. Itäisivulla oli neljä kaksipuitteista ikkunaa leveydeltään 146 cm ja neljä tuuletusluukkua sekä kaksi tuuletusaukkoa. Eteläpäädystä oli tuuletusaukko, sisäänkäynti, kapeampi ikkuna, kellari-ikkuna, sälepenkki ja viiden pilarin varassa pergola. Pohjoispäädystä oli kapeampi ikkuna, tuuletusaukko ja kellari-ikkuna.⁹²

⁹¹ Työselostus PHRAKL; Pohja 1:100 18.7.1940 PHRAKL.

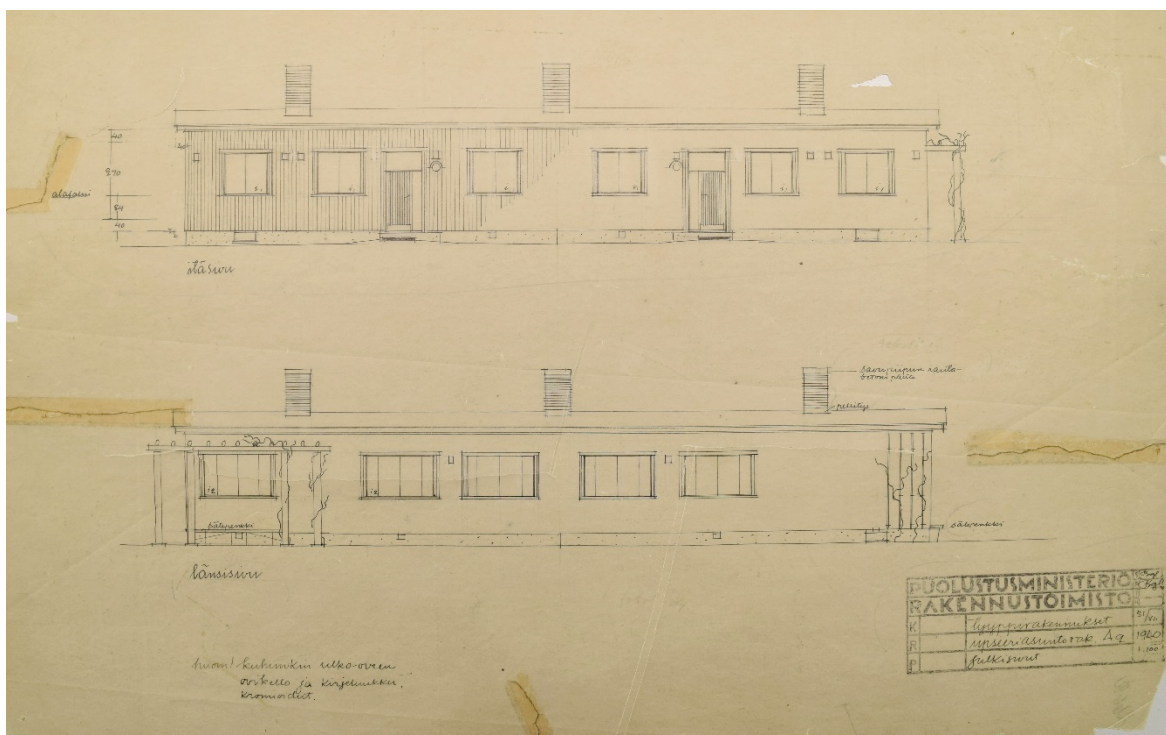
⁹² Julkisivut ja leikkaus 1:100 1.8.1940 PHRAKL; 21 Ikkunat I 1:20 7.8.1940 PHRAKL.

Kuva 3. A1 aliupseerirakennuksen julkisivut ja leikkaus (PHRAKL)

A1 aliupseerirakennuksen pohjapiirustuksessa on löydettävissä tyyppitaloille ominainen kuution muoto, kun pohjaa katsotaan asuntokohtaisesti. Savupiippu on sijoitettu keskelle asuntoa ja huoneet ryhmittyvät hormiston ympärille. Olohuone sijaitsee länsisivulla ja se on suurin huoneista. Olohuoneisiin on sijoitettu myös muita huoneita leveämmät ikkunat. Paritalona aliupseerirakennuksen julkisivu poikkeaa Saarikankaan tyypillisen tyyppitalon kuvauksesta. Siinä ei ole korkeaa harjakattoa ja kivijalka on matala. Loiva katto ja vaakajaottomat ikkunat viittaavat funktionalismiin. Tyyppitaloille tyypillisiä piirteitä rakennuksessa ovat myös rakennuksen pystylauditus, ikkunoiden sijainti, sekä visuaalisesti yksinkertainen ja koruton ulkomuoto. Elsi Borgin kiinnostus puutarhoihin näkyy piirustuksissa puutarhan luonnosteluna ja toisen ulko-oven eteen piirrettyssä pergolassa.

A2 upseerirakennukset olivat tarkoitettut myös kahdelle perheelle. Asunnot olivat toistensa peilikuvat (kuva 4). Asunnoissa oli kaksi huonetta, olohuone, ruokailuhuone, keittiö, kotiapulaisen huone ja pesuhuone. Rakennus oli 25,60 m pitkä ja 8,60 m leveä. Sisäänkäynnit olivat talon päädyistä sekä itäisivulta. Päätyjen sisäänkäynti aukeni keittiöön ja sieltä oli käynti myös kellariin. Ruokailuhuoneen ja olohuoneen väliin sai tehdä suuren uunin ja kääntöoven sijaan kaksi pönttöuunia, väliseinän ja parioven. Rakennuksen ulko-ovina käytettiin kolmea eri mallista paneelilaudoitettua ovea. Sisätiloissa käytettiin viittä erilevyistä koivuvaneriovea ja kahta erimallista peiliovea. Peiliovea käytettiin

Kuva 5. A2 upseerirakennuksen julkisivut (PHRAKL)

Armeijan hierarkian mukaisesti upseerirakennuksen asunnossa on enemmän tilaa kuin aliupseerirakennuksen asunnossa. Keittiötä on pienennetty, mutta ruokailuhuone on tullut tilalle. Kotiapulaiselle on oma huone ja asuntoon on tehty kaksi makuuhuonetta ja nekin ovat isommat kuin aliupseeriasunnossa. Olohuone on tässäkin asuntotyyppissä saanut eniten tilaa perheen vapaa-ajan- ja rentoutumistilana. Olohuoneeseen ja ruokailuhuoneeseen on tehty leveimmät ikkunat, mutta myös toiseen makuuhuoneeseen on suunniteltu leveä ikkuna. Asunnon pohja ei ole enää kuution muotoinen ja yhden oman savupiipun lisäksi asunnot jakavat yhden savupiipun. Ilman asuntojen kahta makuuhuonetta, jotka on sijoitettu rakennuksen keskelle, asunnon pohja noudattelee tyyppitaloille tyypillistä kuution muotoa. Silloin asunnot olisivat aliupseeriasuntojen kanssa saman tyyliä, missä huoneet sijoittuvat savupiipun ympärille. Talot ovat rakenteeltaan puisia ajalle tyypillisesti. Talojen sisätiloissa käytettiin myös paljon puuta.

A1 ja A2 rakennuksille oli sama työselostus. Rakennusten perusta tehtiin betonista ja talon ympäristö salaojitettiin. Ulkoportaat ja tasot tehtiin myös betonista. Rakennukset olivat rankorakenteisia tai hirsisiä, jos hirsii oli saatavissa. Rankorakenteen ulkopuolelle laitettiin kaksi kertaa insuliittia, jonka päälle tervahuopaa ja sen päälle ulkolaudoitus. Sisäpuolelle laitettiin kaksinkertainen aaltopahvi ja sen päälle tasaponttilaudoitus.

Pystypaneelilaudoitusta käytettiin komeroissa, porrastiloissa, keittiöissä ja pesuhuoneissa. Alapohjat sekä välipohja tehtiin puusta ja täytteenä käytettiin turvepehkuu tai kutterilastua. Kellarin permanto tehtiin sementistä. Kellarin katto oli rautabetonilaattaa. Välikatot tehtiin paneelilaudoista. Rakennusten permannot tehtiin ”uunikuivista pontatuista permantoaineista”, ullakon permanto puolipuhasta laudoista ja pesuhuoneissa ja wc:ssä käytettiin kumia. Palomuurit ja savupiiput muurattiin punaisista tiilistä, joista savupiipussa käytettiin tummiksi poltettuja tiiliä. Palomuurit ja ullakon kohdan savupiiput rapattiin ja maalattiin kalkkivärillä. Vesikatossa käytettiin bitumihuopaa ja katolle tehtiin paloluukku. Ikkunat olivat sisään- ja ulospäin avattavia, männystä ja ne maalattiin öljymaalilla. Keittiöhellan taustalle laitettiin vaaleita sekundakaakeleita palomuurin kohdalle. Ovet maalattiin öljymaalilla ja sisäovet lakattiin. Ulko-ovet laseerattiin ja lakattiin. Asuinhuoneiden seiniin laitettiin konepaperia ja tapettia, paperoimattomat seinät öljyttiin ja lakattiin. Myös katot öljyttiin ja lakattiin. Kellarin seinät slammattiin ”kalkin ja sementin sekaisella vellillä”. Komerosisustat öljyttiin, keittiökaluston näkyvät puosat, paitsi pöytälevyt, maalattiin kuten ovet ja kynnyksiin laitettiin kynnyslakkaa. Ulkotalaudoitukseen käytettiin keittoväriä ja listat ja räystäät maalattiin öljymaalilla. Ulkoportaiden eteen laitettiin jalkasiistijät. Rakennuksiin asennettiin tervatut palotikkaat. Rakennuksen lähiympäristö tasoitettiin, sorastettiin ja ojitettiin.⁹⁶

3. HAUTALAHDEN PARAKKIKYLÄN RAKENNUKSET

Hautalahden parakkikylä rakennettiin Kerimäen Kumpurannan kylään välirauhan aikana. Hautalahden parakkikylää varten otettiin haltuun maata maanviljelijä Antti Silvennoiselta Lepolan tilasta 1:28 yli 70 hehtaaria ja Otto Kuvajan perillisiltä Rantalan tilasta 1:11 yli kymmenen hehtaaria. Maanomistajat tekivät myyntitarjoukset puolustuslaitokselle ja jos maanomistaja ei ollut halukas myymään, heihin voitiin käyttää pakkolunastusmenetelmää.⁹⁷ Hautalahden neljän upseerirakennuksen, kahdeksan aliupseerirakennuksen ja kahdentoista ulkokuonerakennuksen rakentamisen suoritti urakkasopimuksella tamperelainen rakennustoimisto Tähtinen & Sola. Sopimus allekirjoitettiin 18. syyskuuta 1940 ja rakennusten piti olla asuttavassa kunnossa helmikuussa 1941. Vuodenajasta riippuvat työt

⁹⁶ Työselostus PHRAKL.

⁹⁷ Perus-6251/20 KA.

sekä työt, jotka eivät estäneet rakennuksen käyttöä asuintarkoitukseen tuli olla suoritettu viimeistään heinäkuuhun 1941 mennessä (ks. liite 1). Tarkastuspöytäkirjassa 17.5.1941 havaittiin asuinrakennuksissa puutteita etenkin uunien vedossa, koska piiput olivat katolla kaltevat sisäänpäin, vuorilautoja puuttui, ikkunan pokat olivat monessa talossa väljät, tapetteja oli halkeillut, halkolaatikoista puuttui vetimet ja ulkokuoneraakennukset olivat vielä maalaamatta ja niiden ovet eivät käyneet kunnolla lukkoon. Korjaukset piti suorittaa kesäkuun kymmenenteen päivään mennessä, jolloin voitiin päättää lopullisesta vastaanottotarkastuksesta. Viimeinen maksu urakasta maksettiin 16. heinäkuuta. Hautalahden kantahenkilökunnan rakennusten laskuksi tuli yhteensä 3 725 600 markkaa.⁹⁸

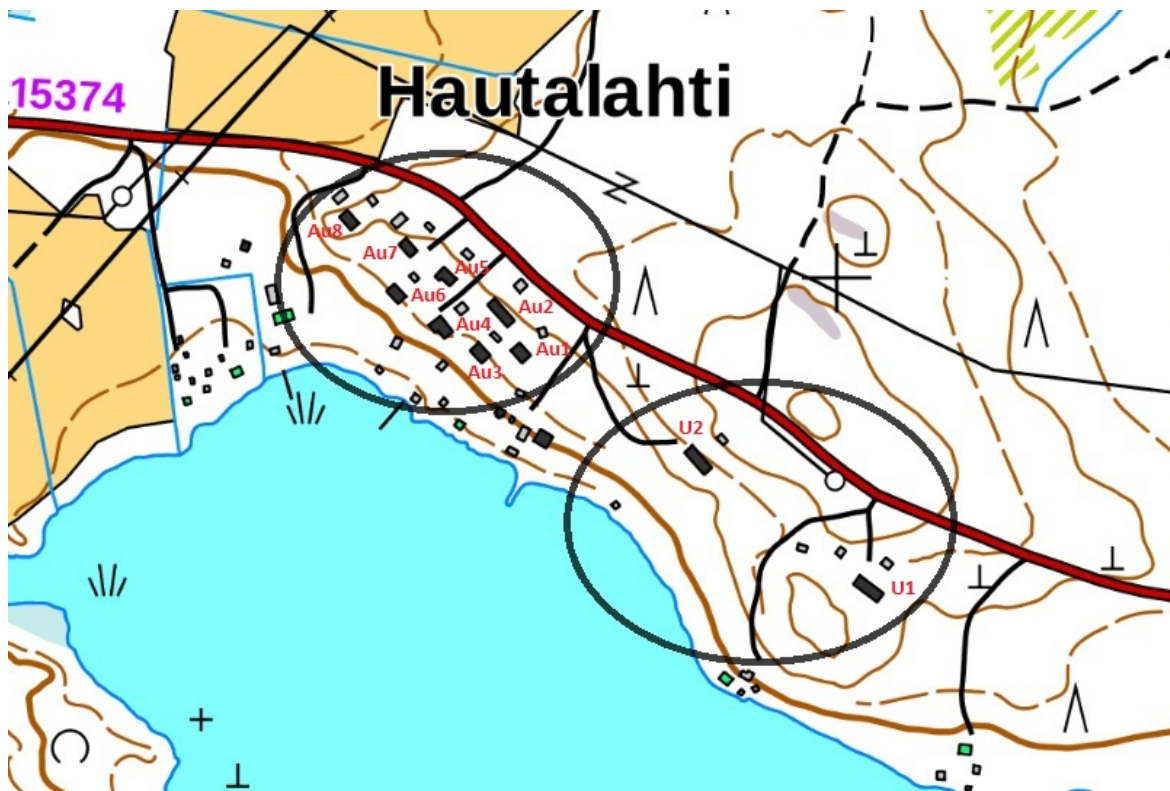
Asuinrakennusten ulkokuoneraakennustyyppin 14.8.1940 päivätyssä piirustuksessa on signeeraus KL eli rakennuksen suunnitteli oletettavasti arkkitehti Kalle Lehtovuori (1889–1956). Lehtovuori työskenteli Puolustusministeriön rakennusosastolla vuodesta 1926 kuolemaansa saakka. Rakennuksessa oli kaksi halkovajaa ja käymälää, yhden asuinrakennuksen kummallekin asunnonhaltijalle omansa. Ulkokuoneraakennusten seinät tuli maalata keittovärillä, ikkunat ja ovet öljyvärillä, käymälöiden katot, seinät ja istuimet tuli öljytä sekä puupermannot ja portaat tervata. Katon katemateriaalina käytettiin asfalttihuopaa. Rakennus oli mitoiltaan 8 m x 4,5 m.⁹⁹

Hautalahden parakkikylässä oli upseerirakennuksia neljä, aliupseerirakennuksia kahdeksan, miehistörakennuksia, sairaala, tallialue, sotilaskoti, ammusvarastot, urheilukenttä, erilaisia varastoja ja vajoja, kellareita ja käymälöitä 14.3.1941 päivätyyn kartan (ks. liite 2) mukaan.¹⁰⁰ Hautalahden rakennuksista on säilynyt kaksi upseerirakennusta ulkorakennuksineen ja kaikki aliupseerirakennukset ulkorakennuksineen (kuva 6) enemmän tai vähemmän muutettuina. Alueelta löytyy myös muita rakennuksia ja rakennelmia: kaksi upseerirakennuksen rauniota, yksi ulkorakennuksen raunio sekä pystyssä oleva ulkorakennus, todennäköisesti upseeriruokalan rauniot, viite aliupseeriruokalan paikasta, kaivo ja kaivantaja.

⁹⁸ T-22019/2 KA.

⁹⁹ T-22019/1 KA; Mäkinen 2000, 231.

¹⁰⁰ II/7.Pr:n Kasarmialue. Kumpuranta: Pääskylähti. 14.3.1941 PHRAKL.

Kuva 6. Vasemmalla kahdeksan aliupseerirakennusta ja oikealla kaksi upseerirakennusta ympyröityinä. Talot on numeroitu osittain puolustuslaitoksen numerointijärjestyksen mukaan. (MML 2019)

Luvussa 2.2 tuli ilmi, että jokaisella pataljoonalla, patteristolla ja toisinaan komppaniillakin oli omat parakkialueensa. Hautalahteen sijoitettiin 7 prikaatin 2 pataljoona (II/7Pr.) välirauhan aikana Puolustushallinnon rakennuslaitoksen 14.3.1941 päivätyn kartan mukaan. Rauhan ajan 7. prikaatista tuli liikekannalle siirryttäessä 10.6.1941 jalkaväkirykmentti 7 (JR7). 7. prikaati oli III AK:n alainen ja JR7 oli II AK:n 2. divisioonan alainen. JR7:n toinen ja kolmas pataljoona perustettiin Kumpurannassa. JR 7:n miehistö koostui varusmiehistä eri puolilta maata, paitsi kolmannessa pataljoonassa oli ainoastaan reserviläisiä ja nostomiehiä Kiteeltä ja Kesälahdelta. JR7:n toisen pataljoonan ensimmäisinä komentajina kesäkuulta syyskuulle toimivat kapteeni Mikko Määttä, sitten kapteeni Arvo Ahola. Rykmentin kolmannen pataljoonan komentajiksi kesäkuulta syyskuulle tuli kapteeni Tauno Lasse Marttinen. JR7:n tehtävänä oli ”turvata kenttäarmeijan perustaminen ja keskitys estämällä vihollisen eteneminen yli vesistöalueen Väistöselkä – Puruvesi”, lisäksi he tekivät varustelutöitä ja harjoittelivat.¹⁰¹ Pohjannoron mukaan JR35 koottiin myös Hautalahdessa.¹⁰² Kesäkuussa 1941 Hautalahti toimi yhtenä kokoontumispaikkana, kun

¹⁰¹ Väänänen 1978, 215–218.

¹⁰² Pohjannoro 1990, 521.

suoritettiin liikekannallepano. Ainakin Kesälahdelta tiedetään lähteneen miehiä Kumpurantaan.¹⁰³

Päivämäärälle 16.10.1943 päivätyn kartan mukaan Hautalahdessa ei ollut enää kuin aliupseerirakennukset ulkorakennuksineen ja kolme upseerirakennusta ulkorakennuksineen sekä talli, upseerisauna ja miehistösauna.¹⁰⁴ Parakkeja siirrettiin sinne missä niistä oli eniten pulaa jo syksyllä 1941 ja Hautalahti jäi sijainniltaan toisarvoiseen asemaan sodan siirtyessä rajan yli kohti talvisotaa edeltävää vanhaa rajaa. Jatkosota loppui 19.9.1944 ja 30.9.1944 rakennukset olivat upseeri- ja aliupseeriperheiden asuintoina ja Savonlinnan sotilaspiiri hallinnoi rakennuksia.¹⁰⁵ Sisäasiainministeriö pyysi syyskuussa 1944 Päämajaa supistamaan puolustuslaitoksen majoitustarvetta mahdollisimman vähiin, että siirtoväelle vapautuisi majoitustiloja. Toimenpiteisiin ryhdyttiin tarpeettomien majoitustilojen vapauttamiseksi. Asuntoja ei voinut noin vain vuokrata muille kuin puolustuslaitoksen työntekijöille, sillä asetus, joka sisältää lähempiä määräyksiä sotilasmajoituksesta velvoitti, että asuntojen alkuperäisen käyttötarkoituksen muuttamiseen ja vuokraamiseen tarvitsi luvan.¹⁰⁶ Rakennuksien asuntoja alettiin vuokrata vuonna 1945 myös yksityishenkilöille asuntopulan lieventämiseksi, jos puolustuslaitos ei rakennuksia tarvinnut tai niitä ei lähiaikoina saatu myydyiksi. Välillä puolustuslaitos oli vuokraamattakin rakennuksia. Yhteen Hautalahden upseerirakennukseen sijoitettiin Maalinnoitusten hoitotoimiston Savonlinnan hoitopiirin toimisto. Upseerirakennuksissa oli sodan jälkeenkin asukkaina lähinnä upseeristoon kuuluneita henkilöitä. Ehkä asuntojen isomman koon vuoksi kaikilla ei ollut varaa vuokraan ja upseeritalot ja asunnot olivat välillä tyhjillään.¹⁰⁷

Maalinnoitusten hoitotoimiston Savonlinnan hoitopiirin toimisto sijaitsi Hautalahdessa vuodet 1945–1947. Maalinnoitusten hoitotoimisto perustettiin vuonna 1944 ja sillä oli alaisuudessaan viisi hoitopiiriä. Hoitopiirit valvoivat linnoitteiden saattamista rauhan tilaan ja toisena tehtävänä oli vähentää linnoitteiden aiheuttamaa haittaa asukkaille ja liikkumiselle. Maalinnoitusten hoitotoimisto lakkautettiin vuonna 1950.¹⁰⁸ Maalinnoitusten hoitotoimiston Savonlinnan hoitopiirin toimistolla oli hallussaan Hautalahdessa yksi upseeriparakki ja kaksi aliupseeriparakkia. Lisäksi Savonlinnan hoitopiirin toimisto rakennutti alueelle muita tarvitsemiaan rakennuksia, esimerkiksi autotallin.

¹⁰³ Teppana 1996, 49.

¹⁰⁴ T-19563/5 KA.

¹⁰⁵ T-17548/2 KA; T-19509/6 KA.

¹⁰⁶ T-11642/16 KA; Asetus, joka sisältää lähempiä määräyksiä sotilasmajoituksesta 8.7.1919, 13§.

¹⁰⁷ T-17549/5 KA; T-17549/7 KA.

¹⁰⁸ Mikkonen 2007, 160–161.

Upseeriparakissa oli toimisto ja rakennusmestarin sekä kanslia-apulaisen asunnot. Aliupseeriparakeissa asui vaihtelevasti asentajia, työnjohtajia, autonkuljettajia ja varastomies. Vuonna 1946 toimisto halusi luovuttaa toisen aliupseeriparakin pois ja vuonna 1947 Savonlinnan kasarmihoitoalueen tuli vastaanottaa kaksi aliupseeriparakkia hoitotoimistolta. Savonlinnan hoitopiirin toimisto siirtyi Pääskylähteen vuoden 1947 aikana ja seuraavana vuonna toimisto lakkautettiin.¹⁰⁹

Varuskunta-alueen vartioiminen alkoi vuonna 1946 ja vartioinnista vastaava mies huolehti myös alueen paloturvallisuudesta. Hänellä oli vapaa asunto aliupseerirakennuksessa ja hän sai tuhat markkaa palkkaa kuukaudessa. Nuohooja kävi nuohoamassa tulisijat vähintään neljä kertaa vuodessa.¹¹⁰

Vuokralaisilla oli käytössään yhteislaidun. Vuonna 1946 laitumella saattoi nähdä kymmenen lehmää, vasikoita ja hevosen. Vuoden 1946 tammikuun henkikirjoitusilmoituksessa Hautalahdessa asui useita pariskuntia lapsineen, pariskuntia ilman lapsia, naisia lapsineen ja joidenkin kanssa asui lisäksi muita sukulaisia. Titteleinä oli vääpeleitä, kersantti, luutnantti, majuri, työnjohtajia, työmiehiä, kalastajia, suutari, asentaja, asioitsija, varastonhoitaja, kotiapulainen, rakennusmestari, kanslisti, leskiä, vaimoja ja neitejä.¹¹¹

Asiakirjassa huhtikuulta 1945 jo sanotaan, että 1940–1941 rakennetuista Kumpurannan kantahenkilökunnan rakennuksista ei jää mitään puolustuslaitokselle. Kaksi vuotta myöhemmin, joulukuussa 1947 päätettiin, että Hautalahden parakkirakennukset ”tullaan myymään halukkaille ostajille”.¹¹² Puolustusministeriö myi rakennukset suunnilleen vuosina 1948–1950.

Invaliidisäätiö osti Hautalahden kasarmialueelta 9.3.1948 kaksi parakkirakennusta hintaan 15 000 markkaa. Parakki numero 23 oli suuruudeltaan 6 m x 12 m, josta 9/3 oli ilman lattiaa. Parakki numero 24 oli samankokoinen kuin edellinen. Emil Tuliainen osti autotalliparakin numero 22, joka oli myös suuruudeltaan 6 m x 12 m, ja poltto- ja voiteluaineparakin numero 25 suuruudeltaan 2 m x 2,5 m hintaan 15 000 markkaa 24.3.1948.¹¹³

¹⁰⁹ T-19174/3 KA; T-17549/5 KA; T-17549/8 KA; T-19174/4 KA.

¹¹⁰ T-17549/6 KA; T-17549/7 KA; T-17549/1 KA.

¹¹¹ T-19174/3 KA; T-17549/7 KA.

¹¹² T-17549/1 KA; T-17549/8 KA.

¹¹³ T-23178/13 KA.

Edellä on käsitelty Hautalahden kasarmialueen rakennuksia ja käyttötarkoitusta puolustusministeriön omistuksen aikaan. Jatkan aliupseeri- ja upseerirakennusten omistajavaihdoksen jälkeisten vaiheiden selvittämistä seuraavissa luvuissa. Hautalahden rakennusten numerointijärjestys vaihtelee puolustuslaitoksen dokumenteissa, joten olen osittain noudattanut puolustuslaitoksen järjestystä talojen numeroinnissa. Olen numeroinut talot kuvan kuusi (sivu 39) karttaan.

3.1 Aliupseerirakennukset

Puolustusministeriö päätti vuonna 1947 luopua kaikista Hautalahden rakennuksista ja ne myytiin noin vuosien 1948–1950 aikana. Vuoden 1947 myyntiarvioissa aliupseerirakennusten (numerot 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11) yleiskunnoksi kerrottiin tyydyttävä ja myyntiarvoksi 275 000 markkaa/rakennus. Ulkorakennukset olivat myöskin yleiskunnoltaan tyydyttäviä ja myyntiarvoltaan 27 000 markkaa/rakennus. Saunoja oli yksi ja sen hinnaksi arvioitiin 40 000 markkaa. Se oli välttävässä kunnossa, mitoiltaan 6,5 m x 8 m ja siinä oli kaksi kiuasta. Erillisessä rakennuksen numero 10 arviossa mainittiin, että rakennuksessa ei ollut sähköjohtoja, eikä kaivoa ja myyntiarvoksi arvioitiin 250 000 markkaa. Rakennuksessa numero 11 oli neljä peltikuorista uunia, kaksi tehdasvalmisteista hellaa, vesikatto oli huopaa, rakennuksessa ei ollut sähkölaitteita ja sen siirtoarvoksi arvioitiin 225 000 markkaa.¹¹⁴

Nykyään aliupseeriasunnot ovat yksityisomistuksissa asuinrakennuksina tai kesäasuntoina. Monet Hautalahden talonomistajista ovat perineet tai lunastaneet talonsa sukulaisiltaan ja jääneet kylälle. Alueen elämään ovat vaikuttaneet samat yhteiskunnalliset muutokset kuin muillakin maaseudun asuinalueilla. Asukkailla oli ennen valtion yhteislaidun tien toisella puolella. Asukkailla oli joitain lehmiä, jollain oli sika jollain jokunen lammas. Kuusikymmentä luvulla yhdellä asukkaalla oli vielä lehmiä. Naapurista saattoi käydä ostamassa maitoa. Talojen kaikki asunnot olivat asuttuja ja alueella oli paljon lapsia, varsinkin kesäisin. Hautalahdessa ja sen ympäristössä oli vuonna 1953 lapsia jopa sen verran, että Hautalahden kylän asukkaat ehdottivat uuden koulupiirin perustamista, mutta se ei lopulta toteutunut, vaikka kansakoululautakunta sitä puolsikin. Alueen palvelut ovat vähentyneet. Kumpurannasta on lopettanut kauppa ja alakoulu mitkä houkuttelisivat ihmisiä

¹¹⁴ T-17549/8 KA.

asumaan tai jäämään alueelle. Nykyään kahdeksasta talosta viisi on vakituudessa käytössä ja loput kolme vapaa-ajan asuintoimintana.¹¹⁵

Au1 Aliupseerirakennusrykelmän ensimmäinen talo idästä katsottuna (Kumpurannantie 75c) on pystyrimalaudoitettu, väriltään vaaleanpunaiseksi maalattu, listoiltaan valkoinen ja ruskeaovinen rakennus. Rakennuksen ikkunoita on vaihdettu uudempiin. Kattoa ei ole korotettu ja katteena on pelti. Piippuja ei ole pellitetty. Ulkorakennus on alkuperäinen. Varasto on vaakalaudoitettu, väriltään vaaleanpunainen, ja listat ja ovet ovat valkoiset. Ovet ovat helmiponttia, päätyovien yläpuolella on ikkuna ja pulpettikaton katteena on pelti. Sokkeli on maalattu ruskeaksi. Tontilla on myös uudempia rakennuksia.¹¹⁶

Puolustusministeriö myi rakennuksen ja sen ulkorakennuksen ilman irtaimistoa entiselle rakennusmestarille Alfred Saarelle 22.12.1948. Kerimäen kunnalla oli alueeseen osto-oikeus, mutta kunta ei käyttänyt sitä. Tontti oli 0,555 hehtaarin suuruinen ja uusi omistaja sai itse suorittaa lohkomisen omaksi tilakseen. Kauppahinnaksi tuli 357 550 markkaa. Kiinteistö on ollut ainakin kolmella eri omistajalla.¹¹⁷

Au2 Tielle näkyvää aliupseerirakennusta (kuva 7) (Kumpurannantie 85a) on muutettu enemmän. Rakennusta on jatkettu kaakkoon vuosina 1996–1999 ja saatu tilaa saunalle ja lisähuoneille. Talossa on puhkottu ja lisätty seiniä ja sisäänkäynti on vaihtanut paikkaa keskelle taloa ja ainakin yksi ulko-ovi on laitettu jossain vaiheessa umpeen.¹¹⁸ Talo on pystyrimalaudoitettu ja punainen, listat ovat valkoiset ja satulakaton katteena on pelti ja kattoa on korotettu. Ulkorakennus on rakenteeltaan samanlainen kuin muuallakin; vaakalaudoitettu, punainen väriltään, listat ja ovet ovat valkoiset, ovissa on helmiponttia, mutta tätäkin rakennusta on jatkettu. Pulpettikaton katteena on huopa.¹¹⁹

¹¹⁵ Karhu 2018 NK; Kunnanhallituksen pöytäkirjat 7.4.53–30.11.53 SKA.

¹¹⁶ Kenttätöaineisto 2017–2018 NK.

¹¹⁷ T-23178/13 KA; Rakennusluvut U-Ö 1996 SKA; Kenttätöaineisto 2017–2018 NK.

¹¹⁸ Rakennusluvut U-Ö 1996 SKA.

¹¹⁹ Kenttätöaineisto 2017–2018 NK.

Kuva 7. Au2 Kumpurannantie 85a tieltä kuvattuna (Nousiainen 2017)

Puolustusministeriö myi rakennuksen ulkorakennuksineen ilman irtaimistoa Kerimäen Metsänhoitoyhdistykselle 30.3.1949 hintaan 335 000 markkaa. Palsta oli kaksiosainen ja 0,236 hehtaarin suuruinen ja ostaja hoiti tilan lohkomisen itse. Kauppaan kuului myös tieoikeus palstan pohjois- ja eteläpuolella. Metsänhoitoyhdistyksen omistuksen jälkeen talossa on asunut muita perheitä ja nykyiset omistajat ostivat talon vuonna 1980.¹²⁰

Au3 Kolmas aliupseerirakennus (Kumpurannantie 75b) on alkuperäisen näköinen vanhaan julkisivupiirustukseen verrattaessa (kuva 8). Kaakkoispäädystä vain kaksipuitteinen ikkuna on vaihtunut kahdeksi pieneksi ikkunaksi. Pystyrimalaudoitettu julkisivu on väriltään vaalea, listat ovat valkoiset ja ovet ruskeat. Satulakaton kate on peltiä eikä kattoa ole korotettu. Piiput on pellitetty. Lounaissivulle on tehty terassi. Ulkorakennus on alkuperäinen. Se on vaakalaudoitettu, väriltään sama kuin asuinrakennus, listat ovat valkoiset ja sokkeli sekä helmiponttiovat ovat ruskeat. Luoteispäädyn toinen ovi on korvattu leveällä pariovella. Ulkorakennus on toiminut autotallina. Pihapiirissä on asuinrakennuksen ja ulkorakennuksen lisäksi kaivo ja saunarakennus.¹²¹

¹²⁰ T-23178/14 KA; Södersved 2005, 388.

¹²¹ Kenttätöaineisto 2017–2018 NK.

Kuva 8. Au3 Kumpurannantie 75b (Nousiainen 2017)

Puolustusministeriö myi rakennuksen varastoineen entiselle rikosetsivälle Heikki Simoselle 3.1.1949 hintaan 330 500 markkaa. Kerimäen kunnalla oli alueeseen osto-oikeus, mutta kunta ei käyttänyt sitä. Alue oli 0,285 hehtaarin suuruinen ja uusi omistaja sai itse lohkoa sen itsenäiseksi tilaksi. Kauppaan kuului myös oikeus yhteiseen tiehen Savonlinna-Joensuu maantie. Heikin ja tämän vaimon kuoltua kiinteistö siirtyi perintönä heidän lähisukulaisilleen, joista yksi osti kiinteistön vähitellen kokonaan itselleen saaden lainhuudon vuonna 1971. Talo vaihtoi vielä kerran omistajaa, ennen kuin rakennuksen osti viereisenkin talon omistava pariskunta kesäasunnoksi vuonna 2003. Kun nykyiset omistajat ostivat talon, he tekivät ”täydellisen sisäremontin” muun muassa vaihtaen pinkopahvit levytykseen, tapettiin ja maaliin, ja keittiön kaapistot uusittiin. Talon julkisivu on pysynyt aina aika lailla samanlaisena. Talosta oli jo aikaisemmin purettu väliseinä ja kaksi asuntoa yhdistetty.¹²² Talossa on säilynyt muun muassa pönttöuunit, Högforsin Siro-liesi numero 51, paneelikattoa, paneeliseinää, komeroita, ikkunat ja naulakko (kuvat 9 ja 10).

¹²² T-23178/13 KA; Rakennusluvut L-Ö 1972 SKA; Karhu 2018 NK.

Kuvat 9 ja 10. Pönttöuuni ja Högforsin Siro-liesi no 51 aliupseeritalossa 3 (Nousiainen 2018)

Keittiötä on remontoitu, komeron paikalle on tehty wc ja toisesta päästä on muutettu keittiötila pesuhuoneeksi, yksi pönttöuuni on korvattu tiilitakalla. Taloa pidetään peruslämmöllä ja sitä vuokrataan kesäaikaan. Sauna tontille rakennettiin vuonna 1972. Ulkorakennuksen toinen huussi on muutettu varastoksi ja toinen toimii edelleen huussina.¹²³

Au4 Neljäs talo (Kumpurannantie 75a) on kokenut muutoksen, jossa on hyödynnetty alkuperäisen talon perustukset ja osittain runkoa. Se on nyt vaaleankeltainen, listat ja ovet ovat valkoiset. Talossa on pysty-vaaka-pysty laudoitus. Kaakkoissivulle on tehty lisäosa ja lounaissivulle katettu terassi. Satulakattoa on korotettu ja katteena on pelti. (kuva 11) Ulkorakennus on myös uusittu hyödyntäen entisiä perustuksia ja muotoa. Rakennuksessa on vaakalaudoitettu vaaleankeltainen ulkolaudoitus, ovet ovat pystypaneelia ja ruskeat. Ovien määrää ja laatua on muutettu. Pulpettikattoa on jatkettu taakse ja tehty katos ja katon katteena on pelti. Rannan puoleisella pihalla on nurmikkoa, istutuksia, isoja mäntyjä, kuusia ja joitain koivuja.¹²⁴

¹²³ Kenttätöyöaineisto 2017–2018 NK; Karhu 2018 NK.

¹²⁴ Kenttätöyöaineisto 2017–2018 NK.

Kuva 11. Au4 Kumpurannantie 75a kuvattuna rannan puolelta (Nousiainen 2017)

Puolustusministeriö myi rakennuksen ulkorakennuksineen ilman irtaimistoa nykyisen omistajan isoisälle vääpeli evp Eino Karhulle 27.7.1949, kun Kerimäen kunta ei halunnut käyttää osto-oikeuttaan alueeseen. Hinnaksi tuli 310 000 markkaa. Alue oli 0,359 hehtaarin suuruinen. Ostaja lohko i alueen itse itsenäiseksi tilaksi. Lisäksi kauppaan kuului oikeus neljän metrin levyiseen tiehen tontin pohjoispuolella. Rakennuksessa oli kahden perheen asunnot, niin kuin aikaisemmin on käynyt ilmi. Toinen asunnoista oli omistajan käytössä ja toinen oli vuokralla. Omistajuuden siirtyessä valtiolta yksityiselle, myös rakennuksen toisessa päädyssä asuvan vuokrasuhde säilyi. Vuonna 1970 nykyisen omistajan isä eläkkeelle jäätyään muutti asumaan talon toista päätyä. Isoisän kuoltua, talo siirtyi hänen pojalleen 1970-luvulla. Isän kuoltua vuonna 2006 talo siirtyi nykyiselle omistajalle, sekä pojan pojalle, jonka osuuden omistaja vaimoineen lunasti.¹²⁵

Nykyiset omistajat tekivät taloon perustavanlaatuisen remontin vuosina 2007–2010, jossa hyödynnettiin entisiä perustuksia ja runkotolppia. Talo oli ennen remonttia väriltään vihreä. Talossa oli ennen remonttia pönttöuunit, kiinteät komerot ja väliseinä tallella, mutta ainakin keittiön kaapit oli uusittu aiemmin. Omistajan isä oli laittanut pönttöuuneihin sähkövastukset. Ulkorakennuksen entiset huussit on muutettu varastoiksi ja toinen pääty

¹²⁵ T-23178/14 KA; Karhu 2018 NK.

toimii halkoliiterinä. Nykyisen omistajan isä rakensi varaston viereen autokatoksen, joka taloremontin yhteydessä uudistettiin. Talossa oli sähköt. Oma kaivoa ei ollut, mutta omistajan vaari rakensi tien toiselta puolelta löytyneistä sotilasparakkien sementtitolpista kaivon pihalleen, jolloin vedenhakumatkat lyhenivät. Viisikymmentä luvulla taloon asennettiin ensimmäinen puhelin, jota muutkin kyläläiset hyödynsivät. Omistajan vaari piti pientä postin sivupistettä asunnossa myymällä postimerkkejä ja -kortteja. Kesäisin omistajan isovanhemmilla saattoi olla jokunen lammas ja hanhia pihassa, mutta muita kotieläimiä ei.¹²⁶

Nykyisen omistajan isoisa rakensi saunan tontille vuonna 1950 oman tontin puista ja se on edelleen käytössä. Ilmeisesti alueella ei enää ollut tuohon aikaan saunoja, joten alueen muut asukkaat kävivät heillä saunomassa. Pihassa oli ennen lämpöeristetty hanhikoppi, jossa saattoi hanhien jälkeen kesäisin majoilla, ja jonka nykyinen omistaja vaimoineen purki. Rannassa oli aikoinaan myös venekatos.¹²⁷

Au5 Viides rakennus (Kumpurannantie 75d) oli remontissa syksyllä 2017 (kuva 12).

Kuva 12. *Au5* Kumpurannantie 75d (Nousiainen 2017)

¹²⁶ Rakennusluvut Kap–Kar 2007 SKA; Karhu 2018 NK.

¹²⁷ Karhu 2018 NK.

Talo ja ulkorakennus olivat ennen vaaleankeltaiset. Kiinteistöllä on ollut ainakin kuusi eri omistajaa. Tila oli ennen kaksiosainen. Rakennuksen julkisivuun ja sisätiloihin on tehty muutostöitä 1980-luvulla. Silloin talon pitkän sivun sisäänkäynnille tehtiin uusi kuisti ja toiseen päätyyn korjattiin sauna ja pesuhuonetilat. Talossa oli tuolloin pääsisäänkäynnin edessä pieni kuisti. Rakennuksessa on nykyään harmahtavan ruskea pystyrimalaudoitus, ja listat ja ovet ovat valkoiset. Pääsisäänkäynnin edessä olevaa kuistia on muutettu. Ikkunoiden mallia ja niiden sijaintia on vaihdettu. Kattoa on korotettu ja katteena on pelti. Ulkorakennus on rakennettu uudelleen vanhan rakennuksen paikalle vuonna 1987. Uuteen ulkorakennukseen rakennettiin tilat aitalle, haloille ja autolle. Rakennuksessa on tavallinen vaaleankeltainen vaakalaudoitus, listat ovat valkoiset ja ovet ruskeat. Rakennuksessa on satulakatto ja katteena pelti.¹²⁸

Au6 Kumpurannantie 77:n keltainen talo on alkuperäisen näköinen. Kattoa on korotettu ja katteena on pelti. Rakennuksessa ei ole toista savupiippua. Ainoata savupiippua ei ole pellitetty. Rakennuksessa on pystyrimalaudoitus, listat ovat vihreät, paitsi räystäälistat ovat valkoiset. Ovet vaikuttivat alkuperäisiltä. Ovien ja ikkunoiden sijainti on alkuperäinen. Ikkunoiden mallia ei ole muutettu. Ulkorakennus on vanhaa perua. Siinä on keltainen vaakalaudoitus ja vihreät listat ja ovet. Osassa ovia on helmiponttilaudoitus. Kaakkoissivulla on pariovet ja katto on pulpettikatto.¹²⁹ Tila myytiin pariskunnalle vuonna 1950 tai 1954. Pariskunnan lapsi peri talon ja muutti sinne vuonna 1998 vaimoineen ja he ovat asuneet talossa ainakin 2000-luvun alkupuolelle.¹³⁰

Au7 Toinen punainen aliupseerirakennus (kuva 13) (Kumpurannantie 67) näyttää alkuperäiseltä. Siinä on pystyrimalaudoitus, listat ovat valkoiset ja ovet ovat ruskeat. Kattoa ei ole korotettu ja katteena on pelti. Piiput on myös pellitetty. Ikkunoiden sijainti ja malli ovat alkuperäisenlaiset. Ulkorakennus on vanhaa perua. Siinä on punainen vaakalaudoitus, listat ovat valkoiset ja ovet ruskeat. Kaakkoissivulla on pariovet ja koillissivulla pieni ikkuna. Pulpettikatossa on pelti. Tontilla on myös navetta.¹³¹ Talo myytiin yksityiselle vuonna 1948 ja poika osti talon äidiltään vuonna 1969 ja hän on asunut vaimonsa kanssa talossa ainakin 2000-luvun alkupuolelle. Tila oli ennen kaksiosainen.¹³²

¹²⁸ Södersved 2005, 264; Rakennusluvut M–R 1983 SKA; Kenttätyöaineisto 2017–2018 NK; Rakennusluvut M–Pa 1987 SKA.

¹²⁹ Kenttätyöaineisto 2017–2018 NK.

¹³⁰ Rakennusluvut A–Ka 1977 SKA; Södersved 2005, 160.

¹³¹ Kenttätyöaineisto 2017–2018 NK.

¹³² Södersved 2005, 203.

Kuva 13. Au7 Kumpurannantie 67 tieltä kuvattuna (Nousiainen 2017)

Au8 Ensimmäinen aliupseerirakennus lännestä päin tultaessa (Kumpurannantie 57a) näyttää uudisrakennukselta (kuva 14).

Kuva 14. Au8 Kumpurannantie 57a tieltä kuvattuna (Nousiainen 2017)

Rakennusta on muutettu 2003–2008 tekemällä uusi pääsisäänkäynti, siirtämällä toista ulko-ovea, vesikaton muutos harjakatoksi ja muuttamalla sisätiloja, uutuutena sauna ja pesuhuone. Keittiöistä on tehty makuuhuoneita, keittiö ja aula on tehty keskelle. Rakennuksessa oli aikaisemmin tasakatto ja toisen ulko-oven paikka poikkesi Borgin piirustuksesta. Julkisivussa on väriltään vaalea pysty-vaaka-pysty laudoitus. Vanha ulkorakennus on purettu ja rakennettu uudelleen vanhan sokkelin päälle vuonna 2008. Lisäksi pihalla on autotalli, joka on tehty samaan aikaan asuntoremontin kanssa. Tila oli ennen kaksiosainen. Talo myytiin yksityiselle 1940–1950 lukujen vaihteessa ja talo on vaihtanut omistajaa ainakin neljä kertaa.¹³³

3.2 Upseerirakennukset

Puolustuslaitos suunnitteli käyttötarvetta vailla olevien rakennustensa myyntiä vuodesta 1945 lähtien ja lopullisen päätöksen synnyttyä Kumpurannan osalta vuonna 1947 kiinteistöjen rajoja tarkastettiin ja arvoa määriteltiin. Hautalahden upseerirakennusten myyntiarviossa rakennusten numero yksi ja neljä kunnoksi mainittiin tyydyttävä ja myyntiarvoksi 375 000 markkaa ja ulkorakennuksien arvoksi 27 000 markkaa. Numero kaksi paloi 15.11.1947¹³⁴ ja jäljelle jääneiden kuuden pystyuunin ja kahden savupiipun myyntiarvona oli 9 000 markkaa. Yksityishenkilö osti palaneesta upseeritalosta pelastetun irtaimiston, johon kuului kahdeksan peltivaippauunia, yksi Siro-keittiöliesi, kolme Kastor numero 2 pystykamiinaa sekä kolme savupiippua palomuureineen hintaan 26 150 markkaa 18.2.1948. Numero kolme oli palanut vuonna 1941 ja sen betoniperustuksen myyntiarvoksi arvioitiin 3 000 markkaa. Kummankin palaneen upseerirakennuksen ulkorakennuksien yleiskunto oli tyydyttävä ja myyntiarvoksi arvioitiin 20 000 markkaa rakennus. Lisäksi oli upseerisauna, jonka myyntiarvoksi arvioitiin 40 000 markkaa. Sauna oli yleiskunnoltaan tyydyttävä, mitoiltaan se oli 7,5 m x 6,5 m ja siinä oli kaksi kiuasta.¹³⁵

Kerimäen kunta osti jäljelle jääneet kaksi upseerirakennusta 23.10.1948. Kerimäen kunta tiedusteli jo vuonna 1945 asuntoa upseeritalosta terveystieteille, mutta se ei silloin onnistunut. Puolustusministeriö myi 3,18 hehtaarin suuruisen alueen rakennuksineen, ilman

¹³³ Rakennusluvut T-Ö 2003 SKA; Kenttätyöaineisto 2017–2018 NK; Rakennusluvut Ve– 2008 SKA; Södersved 2005, 384.

¹³⁴ Ks. myös Itä-Savo 18.11.1947.

¹³⁵ T-17549/8 KA; T-23178/13 KA; T-17548/2 KA.

irtaimistoa ”kansakoulujen jatko-opetuksen keskuskoulun järjestämistä varten” Kerimäen kunnalle. Kauppaan kuului lisäksi yksityisen maalla sijaitsevat entinen hirsinen upseerisauna ja laiturit, jotka piti siirtää pois vuoden 1948 loppuun mennessä tai sopia maanomistajan kanssa paikalleen jättämisestä. Kaupan hinnaksi tuli 2 250 000 markkaa. Rakennusten vuokrasuhteet siirtyivät myös uudelle omistajalle. Kunta osti myöhemmin 10.7.1949 viereisen 1,61 hehtaarin suuruisen alueen puustoitteeseen hintaan 50 000 markkaa.¹³⁶

Kaikki asukkaat päätettiin irtisanoa 1.6.1949 ja kouluksi aiotusta rakennuksesta kaikki asukkaat päätettiin häätää mitä pikemmin. Sauna oli ollut kovassa käytössä ja mätänemisvaarassa, joten se laitettiin käyttökieltoon. Upseeriparakkien vahtimestarina toimi Eino Hirvonen ja hänelle annettiin asunnoksi 1.8.1949 alkaen yksi huone ja keittiö upseerirakennuksen toisesta päästä ja puut huoneisiin. Vastineeksi hänen tuli pilkkoa kotitalousjatkokoulun tarvitsemat polttopuut, tehdä lumityöt talvisin, pitää avanto kunnossa, lämmittää kotitalousjatkokoululle saunaa ja pitää piha-alue siistinä. Hänen piti myös pitää huolta toisen upseeriparakin ympäristöstä. Aikaisemmin hän maksoi vuokraa 1500 markkaa kuussa. Toisessa upseerirakennuksessa ehti juuri aloittaa jatkokotitalouskoulu ja toisessa oli ilmeisesti vuokralaisia, kun rakennuksiin sijoitettiin Kerimäen kunnalliskodin hoidokit kunnalliskodin palon vuoksi tammikuussa 1950. Rakennuksissa oli noin 20 huonetta. Hautalahden väliaikaisen kunnalliskodin kunnostukseen annettiin määrärahaa 80 000 markkaa. Hautalahdessa oli tilanahtautta ja hoidokkeja siirrettiin Punkaharjulle, joten uuden kunnalliskodin rakentamista kiirehdyttiin. Hoidokit siirrettiin viimein uuteen kunnalliskotiin elokuussa 1953, jolloin upseerirakennuksia voitiin hyödyntää muihin tarkoituksiin.¹³⁷

UI Upseeritalossa oli aluksi vuosina 1948 ja 1949 vuokralaisia. Rakennuksen sähköistämiseen varattiin rahaa 75 000 markkaa vuoden 1950 talousarvioon. Kunnalliskodin tuhouduttua tulipalossa tammikuussa 1950 upseeritaloihin siirrettiin hoidokit uuden kunnalliskodin rakentamiseen saakka. Taloihin tehtiin kiireellisesti välttämättömät korjaustyöt, jotta talot olisivat sopivammat kunnalliskodin tarpeisiin. Parakkirakennuksen palovakuutus oli 1 500 000 markkaa ja se korotettiin 2 000 000 markkaan. Hautalahden asukkaat ehdottivat uuden koulupiirin perustamista vuonna 1953, koska lähimpiin kansakouluihin oli yli viisi kilometriä matkaa. He ehdottivat koulun sijoittamista upseeriparakkisiin, kun se vapautuu uuden kunnalliskodin valmistumisen jälkeen.

¹³⁶ T-17549/5 KA; T-23178/13 KA; T-23178/14 KA.

¹³⁷ Khall ptk 2.1.1948–8.9.1949 SKA; Khall ptk 1.10.1949–1.8.1950 SKA; Khall ptk 7.8.1950–30.9.1951 SKA; Sosiaalilautakunnan ptk 1952–1955 SKA.

Kansakoululautakunta puolsi Hautalahden koulupiirin perustamista kaksi opettajaiseksi kansakouluksi ja koulun sijoittamista upseeriparakkiin, johon myös opettajan asunnot sijoitettaisiin. Asia jätettiin pöydälle, koska koulupiirin perustaminen ei ollut pakollista ja lopulta kunnanhallituksessa päädyttiin siihen, ettei uutta koulupiiriä perusteta. Parakkiin ehdotettiin sijoitettavan myös kiertävä mieskotiteollisuuskoulu, mutta se sijoitettiin entiselle ampumamajalle.¹³⁸

Uusi kunnalliskoti valmistui vuonna 1953 ja elokuussa tyhjentyneeseen taloon siirrettiin Kumpurannan äitiys- ja lastenneuvola sekä terveystalon asunto tarpeellisen kunnostuksen jälkeen. Vuonna 1944 annettiin uudet lait kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista sekä kunnallisista terveystalosta. Kuntien tehtäväksi tuli järjestää äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ja ”terveystaloja” alkoi syntyä pitkin Suomea 1940- ja 1950-luvuilla.¹³⁹ Neuvolat toimivat terveydenhoitolautakunnan alaisuudessa ja neuvolan toiminnan ohjaus kuului kunnanlääkärille, jos neuvolalla ei ollut omaa lääkäriä. Neuvolassa tuli työskennellä terveystalon ja kättilö. Hautalahden äitiys- ja lastenneuvolasta käytettiin myös nimeä Terveystalo ja se näkyi muun muassa vanhoissa kartoissa.¹⁴⁰

1960-luvulla terveystalon terveystalon asuntoon tehtiin välttämättömiä kunnostuksia. Asunnon muuttamista sähkölämmitteiseksi harkittiin, mutta siitä luovuttiin. Vuonna 1971 kunnanhallituksen kokouksissa keskusteltiin, että terveystalo pitäisi kunnostaa tai siirtää kirkonkylälle. Kokouksissa tultiin sellaiseen lopputulokseen, ettei rakennusta ole kannattavaa korjata, koska kyseessä on vanha talo ja terveystalon rakentamisen jälkeen se jäisi muutenkin pois käytöstä. Taloon tehtiin kuitenkin joitain vähäisiä korjauksia ja terveystalon asuntoon laitettiin vihdoinkin sähkölämmitys. Vuonna 1972 voimaan tuli uusi kansanterveyslaki, joka kumosi terveystalolain ja äitiys- ja lastenneuvolalain. Kumpurannan terveystalon, lakimuutoksen jälkeen terveydenhoitaja, muutti kirkonkylälle asumaan ennen kesää 1972. Talon tyhjilleen jäänyt terveystalon asunto oli välillä vuokralla ja terveystalon talonmies muutti asuntoon syyskuussa 1972 pienten korjausten jälkeen. Talossa oli myös kodinhoitajan ja talonmiehen asunto, joita vuokrattiin. Neuvolatoiminta

¹³⁸ Khall ptk 1.10.1949–1.8.1950 SKA; Khall ptk 7.8.1950–30.9.1951 SKA; Khall ptk 1.7.1952–2.3.1953 SKA; Khall ptk 7.4.1953–30.11.1953 SKA.

¹³⁹ Teija Ahola on tehnyt Museovirastolle selvityksen *Terveystaloja Kaikille: Terveystalot ja kunnanlääkärintalot 1940-luvulta 1960-luvulle* -vuonna 2014, jossa kerrotaan terveystalon järjestelmän rakentumisesta. Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/terveys-ja-kunnanlaakarintalot-1940-1960-luvuilla.pdf>.

¹⁴⁰ Sosiaalilautakunnan ptk 4.8.1953 SKA; Khall ptk 7.4.1953–30.11.1953 SKA; Pohjannoro 1990, 477; Pesonen 1980, 636, 639; Khall ptk 1.10.1949–1.8.1950 SKA.

talossa loppui ennen vuotta 1975. Uusi terveyskeskus valmistui kirkonkylälle vuonna 1976.

¹⁴¹ Vuonna 1976 sosiaalilautakunta oli kiinnostunut saamaan rakennuksen käyttöönsä. Sosiaalilautakunnalla oli tarvetta asunnoille ja se esitti rakennukseen tehtävän välttämättömiä korjaus- ja maalaustöitä ja lämpöeristysten tarkistusta. Rakennuksessa tehtiin maalaustöitä ja rakennuksen vanhan vesijohtoverkoston kunto ja lämpöeristys tarkastettiin ja korjattiin. Rakennukseen kunnostettiin neljä huoneistoa ja kiinteistö luovutettiin toistaiseksi sosiaalilautakunnan hallintaan. Samalta vuodelta on myös talousrakennuksen piirustus, joten sitä on myös oletettavasti kunnostettu. Talousrakennuksen piirustukseen on käsin kirjoitettu ”rakennetaan palaneen tilalle”. Talousrakennus sisälsi kaksi wc:tä, saunan ja halkovaraston.¹⁴²

Syksyllä 1984 Kumpuranta-Rauvanniemen kylätoimikunta kertoi kunnanhallitukselle, että rakennus oli puutteellinen mukavuuksissaan, vetoisa ja kylmä. Kylätoimikunta ehdotti rakennukseen tehtävän peruskorjauksen ja kunnanhallitus hyväksyi ehdotuksen. Rakennus tutkittiin ja sen mukaan talon perustus ja runko olivat hyväkuntoiset, mutta talon lämpöeristys, huoneiden väliset äänieristykset ja varustetaso eivät täyttäneet nykyajan vaatimuksia. Asukkailla ei ollut myöskään muun muassa sisävessaa. Asuntohallitukselta saatiin pitkäaikaislainaa perusparannukseen ja rakennukseen kunnostettiin neljä huoneistoa. Perusparannus valmistui kesällä 1987 ja kaikki talon entiset asukkaat pääsivät palaamaan taloon. Peruskorjauksen yhteydessä tehdyssä rakennusselostuksessa ja kustannusarviossa vuodelta 1986 lukee virheellisesti, että talon alkuperäinen rakennusvuosi on 1930.¹⁴³

Peruskorjauksen työt käynnistyivät ja lopuivat vuonna 1987. Kiinteistöön peruskorjattiin neljä eri kokoista asuntoa: kolme huonetta ja keittiö alaltaan 67 m², kaksi huonetta ja keittiö 49 m², kaksi huonetta ja keittokomero 47 m² sekä yksi huone ja keittokomero 29 m². Suunnitelmissa oli muun muassa ullakkotilaan menevien portaiden poistaminen, talousrakennuksen wc-tilojen muuttaminen varastotiloiksi, jokaiseen asuntoon tehtäisiin omat kylpyhuoneet ja keittiöt, joiden varustelua parannettaisiin muun muassa jääkaapeilla, pääasiallisena lämmitysjärjestelmänä oli puu, nyt myös lisättäisiin sähkö ja uutena asiana

¹⁴¹ Khall ptk 1.1.–1.11.1964 SKA; Khall ptk 1.1.–31.12.1967 SKA; Khall ptk 1971 SKA; Khall ptk 1972 SKA; Khall ptk 1973 SKA; Khall ptk 1974 SKA; Pohjannoro 1990, 547.

¹⁴² Khall ptk 1976 SKA; Entinen Terveystalo Hautalahti talousrakennus 1:100 ja 1:50 9.11.1976 SKA.

¹⁴³ Khall ptk 1984 SKA; Khall ptk 1985 SKA; Khall ptk 1987 SKA; Rakennusselostus ja kustannusarvio 15.7.1986 SKA.

taloon laitettaisiin myös lämminvesi. Rakennus oli ulkomaalattu vuonna 1985, joten sille ei katsottu tarpeelliseksi tehdä mitään. Talon aikaisempaa vesikatteenä oli alumiinipelti.¹⁴⁴

Peruskorjauksessa korjattiin kahdeksan pönttöuunia, rakennuksen ulkopuolinen vesijohto uusittiin ja eristettiin, olo- ja makuuhuoneiden sisäkatot eristettiin ja sisäverhoiltiin, kellaritilojen ulkoseinät eristettiin, rakennukseen asennettiin lämpöeristys, rakennettiin sisäwc:t ja uusittiin keittiöt, rakennukseen asennettiin sähkölämmitys sekä uusittiin muilta osin sähköistys kokonaisuudessaan, asennettiin uudet vesi- ja viemärijohdot ja taloon saatiin siis lämmin vesi, mikä puuttui aiemmin kiinteistöstä, uusittiin sisä- ja ulko-ovet sekä kaapistot, pintarakenteet ja maalaustyöt uusittiin kokonaisuudessaan ja kolmas lasi lisättiin ikkunoihin.¹⁴⁵

Vuonna 1999 muutettiin kahdesta asunnosta yksi huoneisto puhkaisemalla yksi seinä ja keittokomeron paikalle tehtiin sauna ja pesuhuone.¹⁴⁶ Borgin alkuperäisissä piirustuksissa talot olivat kooltaan kahden perheen asuntolina ja nyt talon toinen pääty palautui tähän tarkoitukseen. Vuokralaisia talossa oli vuoteen 2002, jolloin talo myytiin talossa vuodesta 1995 asuneelle pariskunnalle. Talo on vaihtanut omistajaa ja talossa on harjoitettu majoitustoimintaa nimellä Holiday Home Trio ainakin vuodesta 2016 lähtien¹⁴⁷.

Syksyllä 2017 upseerirakennuksen (Kumpurannantie 111) julkisivu on pystyrimalaudoitettu ja väriltään vaalean siniharmaa ja listat valkoiset. Talossa on peltikatto ja satulakattoa on korotettu. Ikkunoiden sijoittelu ja tyyli noudattavat vanhaa julkisivupiirustusta, paitsi eteläsivun vasemmanpuoleinen kaksipuitteinen ikkuna on vaihtunut kahdeksi pieneksi ikkunaksi. Ovien päälle on rakennettu katokset. Pihassa on keinu, hiekkalaatikko, grillikatos, lipputanko ja ulkorakennus. Ulkorakennus on vaakalautoitettu ja väriltään punainen, siinä on valkoiset listat, ruskeat ovet ja satulakaton katteenä on peltiä.¹⁴⁸ Savonlinnan kaupunginarkistossa on talusrakennuksen piirustus vuodelta 1976¹⁴⁹, joka on saman näköinen kuin alkuperäiset puolustushallinnon ulkorakennukset, joten uudessa

¹⁴⁴ Hautalahden vuokratalon peruskorjauksen vastaanottotarkastus 30.7.1987 SKA; Rakennusselostus ja kustannusarvio 15.7.1986 SKA; Rakennustapaselostus 16.7.1986 SKA; Muistio Hautalahden kiinteistön kunnosta 25.3.1985 SKA.

¹⁴⁵ Hautalahden peruskorjatun vuokratalon rakennustilitys 1987 SKA; Hautalahden vuokratalon peruskorjauksen vastaanottotarkastus 30.7.1987 SKA; Työselitys 6.11.1986 SKA

¹⁴⁶ Hautalahden kiinteistö vuokratalo I:n muutostyö 12.9.1998 SKA.

¹⁴⁷ Södersved 2005, 324; Booking.com 2019.

¹⁴⁸ NK Kenttätyöaineisto 2017–2018.

¹⁴⁹ Entinen Terveystalo Hautalahti talusrakennus 1:100 ja 1:50 9.11.1976 SKA.

talousrakennuksessa on todennäköisesti hyödynnetty entisen rakennuksen perustuksia ja muotoa.

U2 Toisen upseeritalon ja sen ulkorakennuksen ostohinta oli 1 125 000 markkaa ja vuonna 1949 tehtiin korjaustöitä kotitalousjatkokouluksi. Koulusta puhutaan eri asiakirjoissa ja lähteissä jatkokotitalouskouluna, kansalaiskouluna, Kerimäen kunnan talouskouluna, Kerimäen kunnan kotitalouskeskuskouluna ja tyttöjen päiväjatkokouluna. Talossa oli opettajan asunto, kanslia, opetuskeittiö, oppilashuoneita, ruokasali ja opetusluokka.¹⁵⁰ Kotitalousjatkokoulu ehti toimia talossa vain kolme kuukautta, kun kunnalliskodin hoidokit siirrettiin upseeritaloihin tammikuussa 1950. Koulun toiminta siirrettiin väliaikaisesti Alakuonan kansakoululle. Kotitalouskoulun palovakuutus oli 2 270 000 markkaa ja se korotettiin 3 000 000 markkaan, saunan palovakuutus oli 50 000 markkaa ja ulkorakennuksen 200 000 markkaa. Kotitalousjatkokoulu palasi taloon vuonna 1953 uuden kunnalliskodin rakennuttua ja tarpeellisen kunnostamisen jälkeen. Koulu muutti kirkonkylälle vuonna 1963. Tontille rakennettiin uusi saunarakennus vuonna 1955.¹⁵¹

Koulun muutettua kirkonkylälle rakennuksessa tehtiin välttämättömiä korjauksia ja sen jatkokäyttöä pohdittiin. Rakennuksessa oli 1960-luvulla vuokralaisia, se oli välillä matkailulautakunnan käytössä ja siitä tehtiin ainakin yksi ostotarjous. 1970-luvun alussa talossa oli välillä vuokralaisia, mutta kunnanhallituksessa mietittiin talolle pitkäaikaisempia vuokralaisia tai jopa ostajia. Kunta ajatteli korjata talon niin, että siitä voisi vuokrata loma-asuntoja. Vuonna 1971 talosta tehtiin neljä osto- tai vuokraustarjousta, mutta ne hylättiin ja jäätettiin odottelemaan hintojen nousua. Vuoden 1972 alussa kiinteistöä päätettiin tarjota vuokralle 1–5 vuoden ajaksi lehti-ilmoituksin. Samana vuonna kiinteistön vuokraamisesta ja lopulta ostamisesta käytiin keskusteluja kahden ostajan kanssa. Moni suunnitteli hyödyntävänsä taloa ja tonttia matkailutarkoituksiin ja yksi ostajaehdokas suunnitteli siitä hoitokotia. Lopulta kaikki tarjoukset hylättiin ja kunta vuokrasi talon ulkorakennuksineen ja rantasaunoineen Linnalan Työkeskus ry:lle kansalaisopiston virkistys- ja leiripaikaksi 26.3.1973. Kerimäen sosiaalilautakunta ehdotti syksyllä 1981 rakennuksen vuokrasopimuksen irtisanomista vuoden 1982 alusta ja rakennuksen korjaamista vuokra-

¹⁵⁰ Kerimäen kunnan kotitalousjatkokoulun rakennustilit vuosilta 1948–1949 30.9.1949 SKA; Kerimäen kunnan talouskoulun pohjapiirros 1:100 7.9.1948 SKA.

¹⁵¹ Khall ptk 1.10.1949–1.8.1950 SKA; Itä-Savo 3/1950; Pohjannoro 1950, 43–44; Pohjannoro 1975, 145; Khall ptk 7.8.1950–30.9.1951 SKA; Sosiaalilautakunnan ptk 1952–1955 SKA; Khall ptk 7.4.1953–30.11.1953 SKA; Kerimäen kunnan kotitalouskeskuskoulun saunarakennustyön lopputarkastuskertomus 31.10.1955 SKA.

asunnoiksi, koska asunnoista oli pulaa. Kunnanhallitus hylkäsi esityksen silloin. Kunta irtisanoi Linnalan kesäkoti ”Kumpulan” vuokrasopimuksen päättyväksi 31.12.1982.¹⁵²

Huhtikuussa 1983 kunta vuokrasi rakennuksen, saunan ja tontin Palkkari Oy:n väripainoksi ja rakennukseen tehtiin muutoksia. Taloon tuli makuuhuone, tupakeittiö, painosali, ateljee, toimisto, varasto sekä wc- ja suihkutila. Palkkari Oy:n vuokrasopimus irtisanottiin 30.4.1987, kun yritys meni konkurssiin ja vuokria oli maksamatta. Tällä kertaa Kumpuranta-Rauvanniemen kylätoimikunta ehdotti kunnanhallitukselle rakennuksen muuttamista asuinkäyttöön erityisesti lapsiperheille, jos siihen ei löydetä yrittäjää. Kerimäen teknisen toimen mielestä tämänkin rakennuksen voisi korjata samalla tapaa asunnoiksi kuin viereisen rakennuksen, koska rakennukselle ei ollut tiedossa muutakaan käyttöä, rakennus vaati joka tapauksessa kunnostamista ja rakennustöihin oli mahdollisuus saada asuntohallituksen matalakorkoista lainaa. Rakennus vuokrattiin Kankurin työpaja, Marketta Aspivaaralle tekstiilituotteiden valmistamiseen kesäkuusta lokakuun loppuun 1987 ja hänen jälkeensä taloon tuli vuokralle pariskunta elokuun 1988 loppuun saakka, ennen peruskorjauksen aloittamista.¹⁵³

Peruskorjaustyöt alkoivat alkuvuodesta 1989 ja valmistuivat alkuvuodesta 1990. Rakennusselostuksessa rakennuksen alkuperäiseksi rakennusvuodeksi on laitettu 1930. Rakennus oli ennen Palkkari Oy:n teollisuustilana, josta asuntojen huoneistoalaa oli 80 m² ja muuta alaa 125 m². Korjauksen jälkeen rakennuksesta tuli rivitalo, jossa asuntoja oli neljä ja niiden huoneistoalaa oli 216 m² ja kellaritilaa 28,5 m². Saunatilaa rakennettiin 24 m². Taloon valmistui kaksi yhden huoneen ja keittiön asuntoa alaltaan 29 m² sekä kaksi kolmen huoneen ja keittiön asuntoa alaltaan 67 m² rakennusselostuksen ja kustannusarvion sekä vastaanottotarkastuksen mukaan. Jokaista asuntoa varten rakennettiin kylpyhuoneet. Varustetasoa parannettiin hankkimalla asuntoihin esimerkiksi jääkaapit, joita ei ennen ollut. Sähkö laitettiin puun lisäksi lämmitysjärjestelmäksi. Uutta oli myös lämmin käyttövesi. Talousrakennuksen kaksi wc-tilaa muutettiin varastotiloiksi. Rakennuksen päädyssä olevaa kellaritilaa kutistettiin. Toisen päädyn kellaritila muutettiin sauna- ja pesuhuonetilaksi.

¹⁵² Khall ptk 1.4.1963–31.12.1963 SKA, Khall ptk 1.1.–31.12.1967 SKA, Khall ptk 1970 SKA, Khall ptk 1971 SKA, Khall ptk 1972 SKA; Khall ptk 1973 SKA; Kunnanhallitus Kiinteistökirja 1966–1974 SKA; Paajanen 2008, 137.

¹⁵³ Palkkari Oy/Ehdotus toimitiloiksi Hautalahdessa 1:100 10.3.1983 SKA; Kerimäki. Teknisen toimen asiat SKA. 300.305. Hautalahden rivitalo II. 1948–1991 SKA; Khall ptk 1987 SKA.

Ikkunoihin lisättiin kolmas lasi. Taloon laitettiin myös uudet ulko- ja väliovet. Vanha tiilikate purettiin ja tilalle laitettiin tiilikuvioinen profiilipelti.¹⁵⁴

Rakennuksen (Kumpurannantie 85c) julkisivu on nykyään pystyrimalaudoitettu ja väriltään okranvärinen, listat ja ovet ovat ruskeat (kuva 15).

Kuva 15. U2 Kumpurannantie 85c (Nousiainen 2017)

Ikkunat ja ovet sijaitsevat samoilla paikoilla, kuin alkuperäisissä piirustuksissa. Ovien päälle on rakennettu katokset. Satulakattoa on korotettu ja katteena on profiilipelti. Ulkorakennus on vaakalaudoitettu ja se on okranvärinen (kuva 16).

¹⁵⁴ Vastaanottotarkastus 11.1.1990 SKA; Rakennusselostus ja kustannusarvio 31.5.1988 SKA; Muutos varastotiloiksi Pohja 1:50 28.1.1988 SKA, Hautalahden kiinteistön vuokratalon II:n alustava kustannusarvio 1.9.1987 SKA; Työselitys 30.9.1988 SKA.

Kuva 16. U2 Kumpurannantie 85c:n ulkohuonerakennus (Nousiainen 2017)

Listat ja ovet ovat ruskeat. Neljät ovet ovat helmiponttilaudoitettuja ja kahdet vaakalaudoitettuja. Päätyovien yläpuolella on pienet ikkunat. Pulttikaton katteena on pelti. Sokkeli on osin maalattu vihreäksi. Rannassa sijaitsee saunarakennus ja lautarakennus. Saunarakennus on saman näköinen kuin vuoden 1955 piirustuksessa. Vaakalaudoitusta on punertavan ruskeaa, paneeliovi on okran värinen, listat, sokkeli ja tukipylväät sekä kaiteet ovat vihreät. Rannanpuoleisella lounaissivulla on yksi kaksipuitteinen ikkuna ja koillissivulla niitä on kaksi. Punaisessa lautarakennuksessa on vaakalaudoitusta, ovet ovat pystylautaa ja listat vihreät. Koillissivulla on pieni ikkuna.¹⁵⁵

Edellisissä luvuissa on esitelty Hautalahden rakentamista sekä rakennusten vaihteita ja nykytilaa. Lukujen tarkoituksena on antaa vastauksia kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: Miten Hautalahden parakkialue on muuttunut vuosien 1940–2018 aikana ja Miksi alue on säilynyt näihin päiviin saakka. Toisen tutkimuskysymyksen vastaukseen vaikuttaa myös se, mitä alueesta ajatellaan, miten alueen merkitys rakentuu ja millaiseksi merkitys koetaan. Seuraavaksi käsittelemkin Hautalahden merkityksiä eli sen kulttuuriperintöarvoa.

¹⁵⁵ Kenttätöaineisto 2017–2018 NK.

4. HAUTALAHDEN KULTTUURIPERINTÖARVO

Olen edellisissä luvuissa kuvannut Hautalahden rakennusten ominaispiirteitä ja niiden yleisiä ja yksityisiä konteksteja. Luvussa kaksi kerroin rakennusten tyylihistoriallisista piirteistä ja luvussa kolme analysoin rakennusten olemusta ja ilmiä sekä nostin esille rakennusten aika-, paikka-, ja toimijasidonnaisia elementtejä. Tämän rakennuksiin perehtymisen ja niiden kontekstualisoinnin jälkeen siirrytään merkitysanalyysimenetelmää noudattaen rakennusten merkitysten analysointiin ja arviointiin. Luku vastaa tutkimuskysymykseen, miten alueen kulttuuriperintöarvo muodostuu. Hahmottelen kulttuuriperintöarvon muodostumista merkitysanalyysimenetelmän kriteerien avulla. Merkitysanalyysimenetelmän kriteerit ovat edustavuus, autenttisuus, historiallinen ja kulttuurinen merkitys, elämyksellinen ja kokemuksellinen merkitys, yhteisöllinen merkitys, ideaalitala sekä hyödynnettävyys ja käytettävyys¹⁵⁶.

Peter van Menchin mukaan objektin sisältämä tieto voidaan jakaa kolmeen ominaisuuteen; fyysisiin ominaisuuksiin (rakenteellinen identiteetti), toiminnallisiin ominaisuuksiin ja merkitykseen (toiminnallinen identiteetti), sekä objektin suhteeseen sen kontekstiin (kontekstuaalinen identiteetti)¹⁵⁷. Samaan tapaan Susan Pearce on kirjoittanut, että museo-objekteilla on kolme luonteenpiirrettä, joista merkitysten etsiminen lähtee. Objektit ovat materiaalisia, vuorovaikutteisia ja niillä on todellinen ja suora suhde menneisyyteen.¹⁵⁸ Hautalahden aliupseerirakennusten perimmäinen tarkoitus, toiminnallinen identiteetti, ihmisten kotina ei ole muuttunut. Ihmisryhmä, joka niitä asuttaa, on vain muuttunut ja heidän mieltymystensä mukaisesti talojen ulkomuoto, sisätilat ja rakennekin eli rakenteellinen identiteetti on muuttunut. Upseeritalojen osalta talojen perimmäinen toiminnallinen tarkoitus on vaihdellut, mutta nykyään se on toisen talon osalta täysin sama kuin alun perinkin; koti. Toinen upseerirakennus on ainakin osittain majoituskäytössä. van Mensch tähdentää, että objektin ja kontekstin suhteella on kaksi ulottuvuutta: fyysinen ja käsitteellinen. Objektien käsitteellinen ulottuvuus voidaan jakaa kolmeen peruskontekstiin, joita ovat ensisijainen, museologinen ja arkeologinen konteksti.¹⁵⁹ Asukkaille talot ovat ensisijaisessa kontekstissaan, niillä on käytännöllistä ja taloudellista arvoa. Talot ovat

¹⁵⁶ Häyhä ym. 2015, 11–13.

¹⁵⁷ Mensch v. 1992, luku 12.

¹⁵⁸ Pearce 1992, 144–145.

¹⁵⁹ Mensch v. 1992, luku 15.

saaneet inventoinnin johdosta dokumenttiarvoa, joten ne ovat myös museologisessa kontekstissa. Tässä luvussa Hautalahden alueen merkityksiä pohditaan museologisessa kontekstissa, jolloin alueen merkitys dokumenttina korostuu.

On tärkeää tiedostaa, että asioilla ja ilmiöillä ei ole synnynnäistä arvoa. Arvo muodostetaan tulkinnalla. Menneisyys on aina mennyttä, eikä siitä voi koskaan kertoa absoluuttista totuutta. Historian kirjoittaminen on historioitsijoiden omaa tulkintaa menneistä tapahtumista. Tämän tutkielman aineisto perustuu pitkälti arkistoaineistoille. Erityisesti asiakirjojen kirjoittajat ovat tehneet yhden tulkinnan selvittämistään asioista ja nyt minä teen heidän selvityksistään oman tulkintani. Samalla on myös hyvä tiedostaa, että kulttuuriset arvot muuttuvat ja muutos on se, joista käsin tulkintoja tehdään. Tarkastelen Hautalahtea omasta ajastani käsin ja olen kulttuurisesti omaksunut oman aikani käsityksiä.

Merkitysanalyysimenetelmän museoarvon määritelmässä sanotaan, että museoarvo perustuu siihen, miten hyvin objekti tai kokoelma välittää merkityksiä, joiden välittäjäksi se on museointiprosessissa valittu¹⁶⁰. Voidaankin kysyä, miten hyvin Hautalahti välittää maisemallisia, historiallisia ja kulttuurihistoriallisia arvoja, joita sen katsotaan sisältävän. Tai miksi maakuntamuseo on päätenyt inventoimaan alueen ja miten se on päätenyt siihen, että Hautalahteen liittyy edellä mainittuja arvoja. Merkitysanalyysimenetelmässä museoarvolla tarkoitetaan myös objektin tai kokoelman arvoa museotyön kohteena¹⁶¹. Museolaissa sanotaan, että ”museotyön tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa väestön ymmärrystä kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Museoiden tulee edistää kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevan tiedon saatavuutta tallentamalla ja säilyttämällä aineellista ja visuaalista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville, harjoittamalla siihen liittyvää tutkimusta, opetusta ja tiedonvälitystä sekä näyttely- ja julkaisutoimintaa.”¹⁶² Vahvistaako Hautalahti ja sen kontekstit väestön eli lähinnä eteläsavolaisten ymmärrystä kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään?

Museotyön yhteiskunnallinen tavoite ja tehtävä ovat tärkeitä museon edustaman yhteisön identiteetille. Ymmärrys ja tietoisuus historiasta lisää yhteisöllistä ja kansallista identiteettiä ja oikeuttaa ihmisenä olemisen hänen omissa silmissään¹⁶³. Tapahtumat eivät vain ala ja lopu ja seuraa toisiaan. Historia on monikerroksista ja siten myös nykyhetki muodostuu erilaisista

¹⁶⁰ Häyhä ym. 2015, 8.

¹⁶¹ Häyhä ym. 2015, 8.

¹⁶² Museolaki, 1§.

¹⁶³ Lowenthal 1985, 44.

ajoista. Eri aikojen tuntemus on edellytys sille, että tunnemme itsemme. Jos tiedämme, mitä olimme, se vahvistaa, että olemme. Eri aikojen tuntemus on myös edellytys sille, että voimme suuntautua kohti tulevaa.¹⁶⁴

4.1 Hautalahden yhteisöllinen merkitys

Hautalahden yhteisöllinen merkitys rakentuu alueen eri ihmisryhmien toiminnasta. Hautalahden rakennusten analyysi kuvaa sekä sota-ajan kantahenkilökunnan että myöhempien asukkaiden arkielämää ja asuinoloja ja niihin liittyneitä merkityksiä. Hautalahti on osa Kumpurannan kylää, Kerimäen sotahistoriaa, alueelle tulleiden siirtolaisten ja muiden taloihin päätyneiden entisten ja nykyisten asukkaiden kokemuksia unohtamatta sotahistorian harrastajia. Heille Hautalahti on osa Suomen puolustushistoriaa ja kollektiivista muistia.

Hautalahdella on yhteisöllistä merkitystä sen entisille ja nykyisille asukkaille. Samanlainen ympäristö synnyttää samansuuntaisia ja jaettuja kokemuksia. Heillä on samanlainen elämänpiiri. Yhteisöllisyyden tunne on kuitenkin subjektiivista. Jotkut kokevat sen eri tavalla ja jotkut eivät ollenkaan.¹⁶⁵ Entisaikojen maaseudun elämä on ollut yhteisöllisempää kuin nykyään. Hautalahden rakennukset ja ympäristö voivat toimia muistin paikkana yhdistäen ja saaden entiset ja nykyiset asukkaat ”muistelemaan ja tulkitsemaan menneisyyttä ja uudistamaan tietoisuutensa historiasta”¹⁶⁶. Alueeseen liittyvät muistot ja tarinat sekä niiden implisiittisesti sisältämät yhteisölliset arvot ovat asukkaiden omaa kulttuuriperintöä. Kun yhteisölliset arvot sidotaan materiaan, ne saavat enemmän painoarvoa ja näkyvyyttä. Tällä tavalla alue olemassaolollaan vahvistaa asukkaiden paikkaan tai yhteisöön kuulumisen tunnetta sekä alueellista identiteettiä.¹⁶⁷ Osa entisistä asukkaista on kysellyt tietoja Hautalahdesta Savonlinnan maakuntamuseolta, joten alueella on merkitystä ja sen historiasta ollaan kiinnostuneita. Muistot ovat tärkeitä ihmisen identiteetin muovautumiselle ja vahvistavat sitä¹⁶⁸. Kun muistot yhdistyvät todellisiin paikkoihin myös niistä tulee tärkeitä.

¹⁶⁴ Immonen 2001, 24; Lowenthal 1985, 197.

¹⁶⁵ Riukulehto 2012, 309.

¹⁶⁶ Sivula 2013, 164.

¹⁶⁷ Karhunen 2013, 267.

¹⁶⁸ Lowenthal 1985, 198, 213.

4.2 Hautalahden virallinen merkitys; edustavuus, autenttisuus sekä historiallinen ja kulttuurinen merkitys

Hautalahti on kulttuurihistoriallisesti arvokas alue, johon liittyy kulttuurihistoriallisia, maisemallisia ja historiallisia arvoja Savonlinnan maakuntamuseon alueraportin (1996) mukaan. Valtakunnallisesti sitä ei ole katsottu arvokkaaksi, koska sitä ei ole listattu valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon (RKY). Alueellisesti Hautalahti nähdään arvokkaana, koska se on päässyt julkiseen kulttuuriperintötietokantaan. Museo on inventoinnillaan kiinnittänyt institutionaalista huomiota alueeseen ja valinnallaan antanut arvon alueelle eli rakennuksia voidaan kutsua Peter van Menschin mukaisesti museologisiksi objekteiksi.

Merkitysanalyysimenetelmän mukaan analyysikohde on historiallisesti merkityksellinen, jos se välittää jotakin olennaista menneestä ajasta, paikasta, yhteisöstä tai henkilöstä. Alueraportin ja tutkielmani mukaan Hautalahdella on historiallista arvoa. Hautalahti liittyy merkittävään aikaan Suomen historiassa eli välirauhaan ja jatkosotaan. Alue ei ollut aktiivisten sotatoimien näyttämö, vaan kertoo enemmän armeijan arkisemmasta puolesta. Se kertoo puolustuslaitoksen rakentamisesta ja puolustusvoimien majoitusjärjestelyistä. Upseeritalojen myöhemmät vaiheet kunnan omistuksessa kunnalliskotina, terveystalona ja kouluna liittyvät ne kunnallishistorian kautta yhteiskunnallisiin päätöksiin ja niistä seuranneisiin tapahtumiin. Hautalahti lisää ymmärrystä ja edustaa puolustuslaitoksen käsitystä virka-asumisesta 1940-luvun alussa. Näin se kertoo myös puolustuslaitoksen arvoista¹⁶⁹. Osa Hautalahden rakennuksista on hyviä esimerkkejä ajankohtansa armeijan kantahenkilökunnan majoituksen periaatteista. Talojen ryhmittelyssä ja koossa näkyy armeijan hierarkia ja itse taloissa ajankohdan käsitykset minkälainen on hyvä ja sopiva talo työssä käyvän miehen perheelle. Rakennukset kertovat suoraan myös rakennusajankohtansa tyylistä ja materiaaleista ainakin neljän aliupseeritalon osalta.

Rakennusten arvoa lisää se, että ne on suunnitellut nimekäs arkkitehti Elsi Borg. 1940-luvun arkkitehtuuria tai rakentamista ei ole juurikaan arvostettu arkkitehtuurista kirjoitetuissa teoksissa. Nykyään kun aikaa on kulunut enemmän, on alettu inventoimaan modernia

¹⁶⁹ Ks. Anne Mäkisen (2000) kirjassa *Suomen valkoinen sotilasarkkitehtuuri 1926–1939* –käsitellään, minkälaisia ajatuksia puolustuslaitoksen rakentamisen taustalla oli.

rakennuskantaa ja ajankohdan rakennuksistakin voidaan ajatella eri tavalla. Ennen kuin useimpia asioita voi arvostaa, niiden pitää selvitä vuosista, jolloin niitä pidetään huonoina ja rumina¹⁷⁰.

Edustavuutta arvioitaessa pitää määritellä ensin mihin tyyppiin, luokkaan, ryhmään tai ideaan kohde kuuluu. Hautalahden alue kuuluu välirauhan aikana 1940–1941 rakennettuihin kantahenkilökunnan tyyppitaloihin. Tarkemmin Elsi Borgin piirtämiin puolustuslaitoksen A1 ja A2 aliupseeri- ja upseerityyppitaloihin. Hautalahti voidaan sijoittaa myös laajempiin, oman aikansa kokonaisuuksiin: puolustuslaitoksen rakentamiseen, tyyppitaloihin yleensä sekä maaseudun asumiseen. Hautalahti kertoo ensisijaisesti puolustuslaitoksen rationaalisesta rakentamisesta, armeijan hierarkiasta, rakentamisajankohdan asumisen käsityksistä sekä asumisen muutoksista ajan kuluessa.

Ajankuvaan peilattuna Hautalahti oli tyypillinen ryhmänsä edustaja. Nykyään on hankalampi määritellä, onko se yleinen vai harvinainen. Se on paikallisesti Kerimäellä harvinainen ja vähän laajemmin Savonlinnan seudulla suhteellisen harvinainen. Savonlinnan seudulla on muitakin samanlaisia parakkirakennuksia jäljellä, kuten Puumalassa, Savonlinnassa ja Sulkavalla. Koko Suomen mittakaavassa parakkialueita on olemassa jonkin verran, joten Hautalahti ei ole ainutlaatuinen. Alueen arvoa harvinaisuuden - tyypillisyyden kannalta voisi arvioida paremmin, jos tietäisi koko Suomen vuosina 1940–1941 puolustushallinnon rakennuttamien Elsi Borgin A1 ja A2 tyyppitalojen nykytilanteen. Etelä-Karjalassa parakkirakennuksia löytyy ainakin Lemiltä, Savitaipaleelta ja Taipalsaareltä, mutta niitä on ollut muitakin ja varmasti on vielä inventoimattakin¹⁷¹. Hautalahdessa ei ole ollut merkittäviä tapahtumia tai kukaan merkittävä henkilökään ei ole tietävästi käynyt asuinalueella. Se on siis aika tavallinen. Alueen monet rakennukset ovat säilyneet lähes alkuperäisessä asussaan siirtyessään puolustushallinnolta siviilikäyttöön.

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannan mukaan Sulkavan Tuonilahden aliupseerikylä, joka sijaitsee Sulkavan avovankilan alueella sekä Kaartilanrannan aliupseerikylä Savonlinnassa ovat maakunnallisesti arvokkaita, kun Hautalahti on merkitty kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi. Tuonilahdessa on kymmenen aliupseeritaloa ja Kaartilanrannassa yhdeksän. Muut Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannassa olevat entiset parakkialueet (Rauhaniemi, Vilkalahti ja Puumala) on merkitty kulttuurihistoriallisesti merkittäviksi tai arvokkaiksi, tai

¹⁷⁰ Lowenthal 1985, 51.

¹⁷¹ Ahola 2018 NK.

paikallisesti arvokkaaksi.¹⁷² Borgin suunnittelemat parakkirakennukset olivat yleisiä suhteessa ajankohtaansa, koska niitä rakennettiin satoja. Nykyäänkin voisi varovaisesti sanoa, että ne ovat jokseenkin yleisiä, mutta sitä on vaikea tietää, koska kaikki säilyneet rakennukset eivät ole tiedossa. Säilyneitä rakennuksia on pääasiassa itäisessä Suomessa, koska Lappiin rakennetut parakit ovat todennäköisesti hävinneet Lapin sodan seurauksena. Kyseessä on siis alueellinen ilmiö.

Merkitysanalyysimenetelmässä autenttisuuden sanotaan voivan liittyä esimerkiksi analyysikohteen materiaaliin, muotoon, ilmenemistapaan, valmistus- ja syntytapaan, käyttöön, aikaan ja paikkaan sekä kohteeseen liittyviin toimijoihin. Autenttisuus viittaa alkuperän aitouteen ja edellyttää analyysikohteen riittävän provenienssin eli alkuperän ja omistushistorian tuntemusta.¹⁷³ Hautalahden provenienssi on osittain tiedossa. Tiedoissa on täyttämättömiä aukkoja, mutta yleiset linjat on selvitetty. Hautalahden rakennukset on alun perin rakennettu 1940–1941 Elsi Borgin suunnittelemien A1 ja A2 tyyppipiirustusten mukaan puolustuslaitokselle Savonlinnan Kerimäen Kumpurantaan aliupseereiden ja upseereiden asuintaloiksi seitsemännen prikaatin toiselle pataljoonalle. Rakennukset rakennettiin, koska armeija tarvitsi uusia majoitustiloja, ja Hautalahti sijoittui puolustuslinjalle. Alueen rakennukset olivat aliupseereiden ja upseereiden virka-asuntoina, kunnes puolustuslaitos luopui taloista ja ne siirtyivät kunnalle ja yksityisomistukseen. Aliupseeritalot ovat olleet asuinkäytössä tai vapaa-ajan asuntoina koko tämän ajan. Upseeritalojen käyttötarkoitus on vaihdellut, mutta nykyään niistä toinen talo on asuinkäytössä ja toisessa talossa on majoitustoimintaa. Provenienssitiedot on koottu pitkälti Kansallisarkistosta ja Savonlinnan kaupungin Kerimäen kunnan arkistoista, joita pidän luotettavina. Materiaali koostuu erilaisista asiakirjoista, kirjeistä ja pöytäkirjoista. Asiakirjoissa ja kirjeissä on käsinkirjoitettuja korjauksia, joten olen ollut kriittinen osan materiaalin suhteen. Lisänä ovat paikallishistoriat, yrityshistoria ja puolustushistorian tietokirjallisuus. Paikallishistoria teoksessa on käytetty myös Kerimäen kunnan arkistoa lähteenä ja myös puolustushistoriaa käsittelevissä kirjoissa on käytetty hyväksi Sota-arkiston, sittemmin Kansallisarkiston, materiaaleja. Lähteenä on käytetty myös suullisia tiedonantoja ja haastattelua, joiden suhteen kannattaa olla kriittinen. Muistitieto ei ole aina aukotonta ja todenpitävää.

¹⁷² Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta 2015. Osa kyseisistä tiedoista on peräisin tietokannan laajemmista raporteista, joihin pääsee vain viranomaisen antamalla käyttäjätunnuksella ja salasanalla.

¹⁷³ Häyhä ym. 2015, 12.

Talojen ulkoasu on pysynyt sen verran samana, että niiden alkuperäinen ulkoasu on tunnistettavissa useimpien kohdalla. Erityisesti alueelta nousee esiin neljä aliupseeritaloa, jotka ovat julkisivultaan eniten alkuperäisenlaisia; niissä on pystyrimalaudoitus, ikkunoiden jako on sama ja kolmen talon kattoa ei ole korotettu. Toisessa ääripäässä ovat kolme aliupseeritaloa, joita on muutettu niin paljon, että niistä ei äkkiseltään osaisi kertoa ovatko ne uudisrakennuksia vai pelkästään paljon muutettuja. Niidenkin rakennusten koko on pysynyt samana, mutta julkisivu verhoilu ja erityisesti ikkunajako ja ikkunoiden tyyli on vaihtunut. Näiden välissä on yksi aliupseeritalo, johon on rakennettu lisäksiipi, mutta josta voi tunnistaa alkuperäisen talon. Upseeritalotkin ovat muodoltaan entisenlaisia pienin lisäyksin. Hautalahden talojen käyttötarkoitus on myös pysynyt samana, tosin asuttaja ryhmä on muuttunut puolustuslaitoksen henkilökunnasta siviileihin. Kahden perheen taloista on aliupseeritalojen osalta tullut yhden perheen taloja. Talot sijaitsevat autenttisilla paikoillaan. Autenttisuuden merkitys Hautalahden kulttuuriperintöarvon kriteerinä on melko merkittävä. Käsittelen Hautalahtea kokonaisuutena ja vaikka osa kokonaisuudesta olisi menettänyt merkitystään autenttisena merkinä menneestä, ei se vie arvoa kaikilta.

4.3 Hautalahden yksityinen sekä elämyksellinen ja kokemuksellinen merkitys

Aineeton perintö korostuu ehkä enemmän yksityisillä ihmisillä; tapahtumat, sattumukset, elämisen tavat. Rakennettu ympäristö toimii näille muistoille näyttämönä, mutta ei korostu. Niin kuin Susan Pearce¹⁷⁴ sanoo, objektit muodostavat puitteet elämiselle. Nina Moilasen muistitietoa hyödyntävässä, rakennettua ympäristöä koskevassa pro gradu -tutkielmassa *Maaseutukirkonkylästä moderniksi kuntakeskukseksi: Kinnulan kirkonkylän rakennetun kulttuuriympäristön muutos 1900-luvun alusta 2000-luvulle* -vuodelta 2015 nousivat esille ihmisten tarinat, mikä viittaa asuinrakennuksien ja muidenkin rakennusten asemaan elinympäristönä, joka kehystää muuta elämää. Ilman taloissa asuvia ja niitä käyttäviä ihmisiä rakennuksilla ei olisi paljoakaan museoarvoa tai kulttuuriperintöarvoa, koska ne olisivat hyvin mykkiä. Talonomistajan haastattelussa tuli ilmi, että heille paikalla on arvoa eritoten sen luonnon takia. Järvi on kirkasvetinen ja sitä voi hyödyntää talvella ja kesällä. Luonto on lähellä ja sieltä löytyy marjoja ja sieniä. Rakennusten vuoksi paikkaa ei ole ostettu, vaan

¹⁷⁴ Pearce 1992, 24.

sijainnin.¹⁷⁵ Alueella on varmasti omanlaistaan arvoa vanhemmille entisille asukkaille, jotka etsivät ja muistelevat lapsuuttaan ja nuoruuttaan Hautalahdessa.

Alueen elämyksellisyys nousee eritoten nostalgisista kokemuksista, jotka pohjautuvat alueen fyysisiin ominaisuuksiin ja tietosisältöön. Jos alueen menneisyyttä ei tiedä, rakennukset eivät välttämättä herätä minkäänlaisia tuntemuksia. Niiden elämyksellinen tai kokemuksellinen merkitys syntyy tiedon kautta. Koen, että rakennuksista saa eniten irti niissä asuneet ihmiset tai muut, joilla on ollut side alueeseen. Rakennusten varsin yhtenäinen kokonaisuus on voinut yhdistää asukkaita. Talojen ulkomuoto ja rakenne ovat oletettavasti olleet tyyppipiirustusten mukaisesti samanlaiset kaikissa, joten asukkailla on ollut samanlainen asuinympäristö ja samanlaiset lähtökohdat asumiseen, mikä on voinut entisestään yhdistää heitä. Ympäristö saa miettimään järveen liittyviä kesäisiä ja talvisia mahdollisuuksia. Alue voi tuoda mieleen positiivisia arjen elämyksiä.

Muille kuin entisille tai nykyisille asukkaille alueen potentiaali elämysten tuottajana nousee alueen menneisyyden tuntemisesta. Ulkopuolisille rakennukset voivat välittää puolustushistorian muistoja, sillä heillä ei ole suoraa yhteyttä taloissa asumiseen ja näin ollen talot on helpompi liittää osaksi suurempia yhteiskunnan vaiheita. Alue saa ajatukset suuntautumaan kohti virkamiesasumista ja jatkosotaa. Kun tietää alueen lähtökohdan puolustuslaitoksen korpivaruskuntana ja tietää sodan ikävistä seikoista, alue voi viedä ajatukset sota-ajan kauheuksista ajan sosiaaliseen arkisempaan puoleen. Jatkosodan aika ei ollut pelkkää sotaa, vaan kotirintamalla arjesta selviytymistä. Ja arkeen kuuluu kodit ja niistä huolehtiminen, arjen pyörittäminen.

Rakennusten alkuperäisyys lisää alueen kokemuksellista potentiaalia. Alueen rakennuksista osa on paremmin säilynyt alkuperäisen kaltaisina kuin toiset. Toisaalta rakennuksissa näkyvät muutokset kertovat myös kerroksellisuudesta ja että alue on elänyt ajan mukana. Näin ollen alue on rikkaampi tarinoissaan. Seuraavaksi pohdin alueen ideaalitilaa ja sen mahdollisuuksia ja erityisesti sitä, mitkä alueen eri kerrokset voidaan nähdä lisäävän alueen kokemuksellista arvoa.

¹⁷⁵ Karhu 2018 NK.

4.4 Hautalahden ideaalitila, hyödynnettävyys ja tulevaisuus

Hautalahden taloihin liitettävissä merkityksissä korostuvat niiden puolustushistorialliset ja asumiseen liittyvät arvot. Merkitysten säilymisen kannalta parasta on, että alueen rakennukset pysyisivät paikallaan. Rakennusten sijoittuminen ja paikat kertovat niihin liittyvästä armeijan hierarkiasta. Hienoa olisi myös, jos ne pysyisivät muodoltaan suunnilleen samanlaisina, sillä alueen yhtenäisyyttä lisäisi rakennusten samantyylinen ulkomuoto. Erityisesti tunnistettavuutta lisäävät pystyrimalaudoitus, ikkunat alkuperäisillä paikoillaan sekä lisäosien vähyys. Osan talojen ulkoverhoilun muuttaminen pystyrimalaudoitukseksi olisi mahdollista, kun ulkoverhoilu ajan myötä kuluu. Osaa rakennuksista on muutettu enemmän ja niiden ulkomuodon palauttaminen entisenlaiseksi ei olisi järkevää. Samalla pitäisi pohtia, lisääkö palauttaminen rakennuksen tai koko alueen arvoa vai vähentääkö se sitä. Alueen kerroksellisuus voidaan nähdä myös rikkautena.

Hautalahden ideaalitila on mielestäni se, miltä se oletettavasti on näyttänyt puolustushallinnon aikaan. Tiedämme, miltä rakennusten tulisi näyttää Elsi Borgin piirustusten mukaan, mutta käytännössä rakennusten ulkomuoto on voinut olla hieman toinen. Tätä varten tulisi todentaa rakennusten ulkonäkö etsimällä vanhoja valokuvia ja muistitietoa, jos mahdollista. Vaikka Hautalahden ideaalitila onkin mielestäni sen alkuperäisyydessä, rakennusten palauttaminen oletettuun alkuperäiseen tilaan ei ole järkevää niiden yksityisomistuksen vuoksi. Muualla voi olla myös paremmin säilyneitä kokonaisuuksia, joiden säilyttäminen ja hyödyntäminen valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaina kohteina voi olla tarkoituksenmukaisempaa. Tämä ei vähennä ajatusta siitä, että tulevaisuuden ulkopintojen ja ulkoasujen remonteissa toivoisin käytettävän harkintaa ja pitäytymistä alkuperäiseen asuun. Talojen ulkonäkö on tärkeä alueen yhtenäisen visuaalisen ilmeen vuoksi, sillä osa taloista näkyy yleiselle tielle. Sisätilat ovat enemmän asukkaiden määrättävissä. En tiedä, miten paljon taloissa on säilytetty vanhoja rakenteita ja kiintokalusteita, mutta oletus on, että asumismukavuuden vuoksi vakituudessa käytössä oleviin taloihin on tehty muutoksia. Talot eivät myöskään ole avoimia yleisölle, joten sisätilojen tilanne ei ole suurelle yleisölle merkittävää ja siksi ei ole olennaista rajoittaa asukkaiden omistusoikeutta taloihinsa ja tarkemmin ottaen - koteihinsa. Käyttötarkoitukseltaan talot ovat nyt ideaalitilassaan ihmisten koteina, sillä tähän tarkoitukseen ne on alun perinkin suunniteltu. Asumisviihtyvyys voi lisätä talon arvostusta kotina. Talojen säilyvyyttä tulevaisuuteen lisää se, että niitä käytetään ja niissä asutaan ja

asukkaiden itsemääräämisoikeuden rajoittaminen, mitä tulee talojen muutostöihin, tuskin edistäisi niiden asuttamista ja niin ollen niiden säilymistä.

Uskon Hautalahden talojen toimivan parhaiten omassa käyttötarkoituksessaan koteina ja kesäasuntoina, koska talot sijaitsevat syrjässä. Alueen sijainti järven rannalla kauniilla paikalla lisää varmuutta talojen säilymisestä. Syrjäinen sijainti voi toimia negatiivisenakin tekijänä, koska palvelut ja harrastusmahdollisuudet ovat kaukana ja kulkemiseen tarvitsee auton. Niin ajateltiin Savonlinnan kasarmihoitopiirissä vuonna 1945. Hautalahden upseeriparakkien siirtoa mietittiin yleisen huonon asuintilanteen vuoksi ja upseeriparakkien siirtoa perusteltiin sillä, että alue ”sijaitsee aivan korvessa kaukana asutuskeskuksesta”, ja asuntoja ei voitu ajatella käytettävän puolustusvoimien tai siviilien asuntoina, ”koska juuri alueen sijainnin takia kukaan ei voisi tulla toimeen siellä”. Mutta alueen sijainti ja rakentamistapa myös ratkaisi sen, että rakennukset saivat jäädä paikoilleen ja niin ollen säilyä tähän päivään.¹⁷⁶ Vähän samalla tavalla ajatteli Kerimäen kunta vuonna 1970, kun se suunnitteli upseerirakennuksen myymistä. Kunnanhallituksessa tultiin siihen lopputulokseen, että kunnalla on niin vähän rantatontteja, että rakennus olisi hyvä pitää kunnan omistuksessa.¹⁷⁷ Syrjäisyys voi olla siis positiivinenkin tekijä.

Hautalahden rakennusten fyysistä hyödynnettävyyttä ja käytettävyyttä rajoittaa rakennusten yksityisomisteisuus ja syrjäinen sijainti. Alueesta kerätty tieto on kuitenkin käytettävissä esimerkiksi tutkimuksissa, opetuksessa ja näyttelyissä. Alueesta saatuja tietoja voi hyödyntää rakennustutkimuksessa, jos tutkitaan esimerkiksi yleisemmin välirauhan parakkirakentamista tai itse rakennuksia. Hautalahden rakennusten vaiheiden selvittämiseen on jäänyt aukkoja, joita täyttämällä tiedon hyödyntäminen voi entisestään parantua. Paikallishistorian opetuksessa, niin kouluissa kuin näyttelyissä, voidaan tuoda kansalliseen kertomukseen paikallista sodan sosiaalishistoriaa. Kulttuuriympäristökasvatuksessa ja kestävän kehityksen opetuksessa voi myös käyttää aluetta esimerkkinä asuinalueiden kerroksellisuudesta ja uusista käyttötarkoituksista. Hautalahden parakkikylä on arvokas kohde myös alueellisesti. Se voidaan liittää alueellisesti Kerimäen muihin sota-ajan rakennelmiin: Raikuun Salpalinjaan ja Riitasensuon sotavankileiriin ja näiden tapahtumiin, ja näin muodostaa pieni puolustushistoriallinen kokonaisuus. Entisten asukkaiden tai

¹⁷⁶ T-17549/5 KA.

¹⁷⁷ Khall ptk 1970 SKA.

upseeritalojen palveluiden käyttäjien kannalta talot ovat hyödynnettävissä paikkoina, joiden kautta muistella ja tulkita menneitä.

Näen Hautalahden tulevaisuuden positiivisena. Rakennukset todennäköisesti säilyvät entisenlaisina, lukuun ottamatta mahdollisia sisäremontteja, ulkoväriin vaihtumista tai laajennuksia. Uskoisin, että talojen tunnistettavuus pysyisi silti samanlaisena. Asukkailla tulee olla vapaus muuttaa kotejaan ja ylläpitää asumismukavuuttaan. Osa taloista on siirtynyt sukupolvelta toiselle (kuva 17), joten säilymistä voi edistää myös mahdolliset tunnesiteet taloon ja paikkaan ja jatkuvuuden ylläpito. Kiinteistöjen säilyminen samalla suvulla on sidoksissa tietenkin ihmisten keskinäisiin suhteisiin ja siihen, että koetaanko talo taakkana vai ylpeydenaiheena.

Kuva 17. Nykyinen talonomistaja odottamassa bussia Kumpurannantiellä vuonna 1950 (Karhu)

Alueen arvoluokitus kulttuurihistoriallisesti arvokkaana kohteena voi osaltaan saada talot säilymään tunnistettavina, jos ihmiset ovat tietoisia asuttamansa alueen menneisyydestä. Nostalgian tavoittelu ja vanhan ihannointi ovat ajankohtaisia trendejä, joihin Hautalahden talot sopivat ja ovat osaltaan edistämässä talojen säilymistä. Kestävä kehitys, raaka-aineiden kierrättäminen ja yleisesti ympäristöasiat ovat myös tämän päivän ja varmasti myös tulevaisuuden puheenaiheita. Rakentamisella ja asumisella on siinä osansa ja voi arvailla miten ympäristötietoisuus vaikuttaa niihin. Jo olemassa olevien talojen asuttaminen voi olla parempi vaihtoehto kuin uuden rakentaminen, koska samalla säästetään raaka-aineissa. Vanhoissa taloissa voidaan joutua muuttamaan talotekniikkaa tehokkaammaksi ja se voi tuoda uusia muutoksia myös Hautalahden taloihin.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tiivistän lopuksi tutkimukseni tulokset pohtimalla kolmea tutkimuskysymystäni. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää 1) Miten Hautalahden parakkialue on muuttunut vuosien 1940–2018 aikana, 2) Miksi alue on säilynyt näihin päiviin saakka ja 3) Miten alueen kulttuuriperintöarvo muodostuu. Ensimmäiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseeni olen jo osittain vastannut edellisissä luvuissa, joissa jäsensin Hautalahden alueen muutosprosessia ja alueen kulttuuriperintöarvoa. Myös toisen kysymyksen vastausta siihen, miksi alue on säilynyt, olen pohtinut edellisessä luvussa.

Hautalahden entisen aliupseeri- ja upseerikylän omistussuhteet, rakennuskanta ja ulkoasu ovat muuttuneet vuosien 1940–2018 aikana. Asuinalue rakennettiin 1940–1941 7. prikaatin 2 pataljoonalle ja alueella oli runsaasti pataljoonan majoittamiseen tarvittavia rakennuksia. 7. prikaatin nimitys vaihtui organisaatiomuutosten takia jalkaväkirykmentti 7:ksi. Suurin osa majoitus- ja huoltorakennuksista siirrettiin muualle kahdessa kolmessa vuodessa niiden pystyttämistä, mutta kantahenkilökunnan talot jäivät. Lisäksi alueelta paloi kaksi upseerirakennusta 1940-luvulla. Rakennukset olivat puolustusministeriön omaisuutta 1940-luvun loppupuolelle ja 1950-luvun alkuun saakka. Taloissa asui vaihtelevasti armeijan henkilökuntaa, kunnes jatkosodan päätyttyä niihin otettiin vuokralle myös siviilejä. Puolustusministeriöllä ei ollut jatkosodan ja organisaatiomuutosten jälkeen enää tarvetta rakennuksille, joten se myi ne 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa.

Kerimäen kunta osti upseeritalot ja yksityishenkilöt sekä Kerimäen Metsänhoitoyhdistys ostivat aliupseeritalot. Upseeritaloihin tehtiin kunnan omistuksen aikana paljonkin muutoksia, kun rakennusten käyttötarkoitus vaihtui kodeista kouluun, kunnalliskotiin, terveystaloon, leirikeskukseen, väripainoon ja taas vuokratyöhön. Talojen käyttötarkoituksen vaihtuminen johti erilaisiin ja eri laajuisiin muutoksiin sekä ulkonäöllisesti että rakenteellisesti. Kunta myi toisen upseeritalon yksityiselle vuonna 2002 ja siinä harjoitetaan tällä hetkellä majoitustoimintaa. Toinen on edelleen vuokratyössä. Aliupseeritalojen osalta kaikki ovat olleet ja ovat yhä vakituksessa tai vapaa-ajan asuinkäytössä. Ulkoasultaan talot ovat muuttuneet vaihtelevasti. Osa on remontoitu lattiasta kattoon uudelleen ja osa on pysynyt ulkoasultaan suunnilleen samanlaisina, kuin mitä Elsi Borgin alkuperäiset piirustukset antavat olettaa. Talojen ympäristöön on rakennettu uusia rakennuksia ja pihoja on kunnostettu. Puusto on pysynyt pääasiassa mäntyvaltaisena.

Hautalahden muuttumiseen ovat vaikuttaneet myös yhteiskunnalliset muutokset ja muotivirtaukset. Siirtoväkeä asutettiin jatkosodan jälkeen pääasiassa maaseudulle ja heitä kannustettiin pienviljelyyn. Nykyisin Hautalahdessa ei enää pidetä kotieläimiä eikä laiduntakaan ole. Kansanterveyteen ja kouluihin liittyvät lakiuudistukset vaikuttivat upseeritalojen sisätilojen ja käyttötarkoituksen muutoksiin, koska ne toimivat kunnallisina kotitalouskouluna ja terveystalona.

Hautalahden sijainti kirkasvetisen Puruveden rannalla on auttanut alueen säilymistä. Rantatontilla on ollut ja on arvoa kaikille Hautalahden kiinteistöjen omistajille. Puolustushallinnon aikaan järvestä sai tarvittavan veden, vaikka kaivoa ei olisikaan ollut. Lahti tunnettiin myös hyvänä kalastuspaikkana ja osa rannasta toimi varastopaikkana ja lastausalueena.¹⁷⁸ Myöhemmin kunta näki rantatontin hyötynä ja omistamisen arvoisena asiana. Taloissa ja niiden sijainnissa nähtiin potentiaalia matkailukäyttöön.¹⁷⁹ Yksityisille omistajille järvi sekä ympäröivä luonto mahdollistivat harrastamisen ja luonnonantimien keräilyn.

Hautalahden sijainti vaikutti myös siihen, että puolustuslaitoksen aikaan rakennusten siirtäminen olisi tullut kalliiksi. Siirtämisen kalleus on osaltaan vaikuttanut siihen, että alueen rakennukset ovat yhä alkuperäisillä paikoillaan. Osaltaan rakennusten rakentamistapakin on ollut sellainen, että ne olisi ollut kalliimpaa purkaa ja siirtää, kuin esimerkiksi miehistöparakit¹⁸⁰. Rakentamistapa korostaa talojen laadukkuutta. Jatkosodan jälkeisen asuntopulan vuoksi taloja tarvittiin kipeästi ja Hautalahden talot säilyivät osaksi senkin vuoksi.

Asuntopulan päättyessä alueen syrjäinen sijainti oli rasite. Kuitenkin alueen kulttuuriperintö ja alueen rakennusten omistuksen jatkuvuus puhuvat talojen säilymisen puolesta. Monet talot ovat siirtyneet sukupolvelta toiselle ja niihin liittyy yksityisiä, perheen sisäisiä, merkityksiä ja muistoja. Toisaalta nykyajan kiireinen elämä saa ihmisiä muuttamaan maaseudulle tai ostamaan vapaa-ajan asunnon ja Hautalahden talot palvelevat myös tätä tarkoitusta.

Olen käsitellyt edellisessä luvussa, miten Hautalahden kulttuuriperintöarvo muodostuu. Hautalahden kulttuuriperintöarvo muodostuu useista tekijöistä, mutta suurin merkitys on sen

¹⁷⁸ Perus-6251/20 KA.

¹⁷⁹ Khall ptk 1970 SKA.

¹⁸⁰ T-17549/5 KA.

historiallisella kontekstilla. Fyysisenä rakennelmana asuinalue on todiste aikansa puolustuslaitoksen rakentamisesta. Savonlinnan maakuntamuseon alueraportin mukaan alueella on kulttuurihistoriallista, historiallista ja maisemallista arvoa. Puolustuslaitoksen rakennuttamana ja arkkitehdin suunnittelemana se on osa Suomessa merkittävää ja tutkittua sota-aikaa ja harvinaisemmaksi käynnyttä vaatimattomampaa puolustuslaitoksen 1940-luvun rakentamista. Rakennettuna ympäristönä Hautalahti on nykyään suhteellisen harvinainen ja sillä on siksi arvoa. Merkitystä lisää alueen osan rakennusten säilyneisyys alkuperäisenlaisina ja paikoillaan, ja uudisrakentamisen vähyys. Alueen rakennuksissa näkee ajan kulumisen ympäristön kerroksellisuudessa. Alue ja rakennukset on otettu aina haltuun ja niiden käytössä on hyödynnetty ympäristöstä tulevia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia vaikuttimia. Yhteiskunnallisilla konteksteillaan alue liitetään osaksi puolustuslaitoksen rakentamista, sotahistoriaa, tyyppitaloja, kunnallista paikallishistoriaa ja yksityisiä tapahtumia ja asumista. Alueella on yhteisöllistä merkitystä entisille ja nykyisille asukkaille sekä paikallisesta sotahistoriasta kiinnostuneille. Yksityinen merkitys muodostuu henkilökohtaisista arjen ja juhlan tapahtumista ja sattumuksista.

Varuskunnat pystytettiin nopealla aikataululla ja ne syntyivät täyttämään ylhäältä määritellyn tarpeen. Muutokset Suomen puolustustilanteessa veivät taloilta niiden entisen tarpeellisuuden ja talojen merkitys muuttui vuonna 1941 rajan siirtyessä kauemmaksi ja jatkosodan jälkeen. Rakennuksista tuli omistajavaihdojen myötä 1940- ja 1950-luvun vaihteessa jälleen tarpeellisia, mutta enää niiden ”oikeasta” käytöstä ei määrätty ylhäältä päin ja niiden hyödyntäminen ja muuttaminen vapautui eikä ole loppunut. Kokonaisuutta katsottaessa nähdään verrattain hyvin säilyneitä vanhoja taloja ja uudeksi remontoituja taloja, joiden taustalta löytyy paljon erilaisia ihmisiä, tapahtumia, käsityksiä ja ajatuksia eri aikakausilta.

1990-luvulla Hautalahden rakennukset saivat uutta huomiota maakuntamuseon taholta. Berliinin muurin murtuminen ja Neuvostoliiton hajoaminen 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa ovat voineet Suomessakin saada ihmiset avoimemmin muistelemaan ja tutkimaan sotahistoriaa kuin aikaisemmin kylmän sodan aikaan. Miksipä kulttuurilaitokset eivät olisi myös laajentaneet katsettaan kohti puolustuslaitoksen moderneja 1900-luvun rakennuksia ja rakennelmia. Hautalahden rakennukset saivat uutta kulttuuriperintöarvoa, kun ne liitettiin virallisesti osaksi suomalaista ja eteläsavolaista kulttuurihistoriaa. 1990-luvulla sekä varsinkin 2000- ja 2010-luvulle tultaessa herättiin huomaamaan modernin rakennuskannan inventointien tarpeellisuus, sillä mitä enemmän vuosia menneiden

tapahtumien ja ilmiöiden ja nykyajan väliin jää, sitä helpompi niiden merkitystä on arvioida¹⁸¹. Hautalahti sai virallisen kulttuuriperintöarvon 1990-luvulla ja noin kaksikymmentä vuotta myöhemmin alue saa lisäarvoa uusien tietojen lisäksi senkin vuoksi, koska aikaa on jälleen kulunut. Menneisyydellä on ominaisuuksia, jotka selittävät sen etuja nykyisyyteen verrattuna. Menneisyydellä on etulyöntiasema, koska se oli täällä ennen meitä. Etäisyyden vuoksi sillä on status, johon myöhemmät aikakaudet eivät voi yltää.¹⁸²

Eri lähteissä puhutaan usein parakkikylistä, mutta kyseenalaistaisin sanan parakki käytön, sillä kyseiset 1940–1941 rakennetut kantahenkilökunnan asuinrakennukset ovat suhteellisen jykeviä perustuksiltaan. Kielitoimiston sanakirja määrittää parakin kevytrakenteiseksi tilapäisrakennukseksi¹⁸³. Arkiston asiakirjoja lukiessani huomasin, että parakkeja siirrettiin kysynnän mukaan paikasta toiseen, ja listauksissa siirrettävistä parakeista nämä vanhemmat ”parakit” jätettiin usein rauhaan, koska ne eivät soveltuneet siirrettäviksi. Lisäksi puolustuslaitos tilasi eri puutalotehtailta parakkeja, jotka voitiin alun alkaenkin suunnitella helposti siirrettäviksi. Kumpurantaan tilattiin parakkeja ainakin A. Ahlström Oy:ltä, Puutalo Oy:ltä, Enso-Gutzeit Oy:ltä ja Parke Oy:ltä (joka kirjoitetaan vaihtelevasti kahdella tai yhdellä k:lla). Puolustuslaitos suunnitteli itse parakkeja ja rakennuksia, kuten A1 ja A2 talot, mutta myös tehtaiden piirtämiä rakennuksia käytettiin.¹⁸⁴ Hautalahdessa jäljelle ovat jääneet vain vanhemmat 1940–1941 rakennetut päällystön asuinrakennukset, kun muut on joko siirretty jo jatkosodan aikana pois tai myyty sodan jälkeen siirrettäviksi, tai niitä on palanut.

5.1 Tutkimusprosessin arviointi

Tutkielmani sisältää uutta tietoa Hautalahden alueen vaiheista, mikä on myös yksi tutkielmani tuloksista. Yhteen kerätyllä tiedolla on merkitystä, kun selvitetään alueen arvoa. Tutkielmani tuloksia voidaan myös soveltaa muiden Suomen parakkialueiden säilymisen syitä mietittäessä ja niiden kulttuurihistoriallista arvoa määriteltäessä.

Olen pyrkinyt tutkimusprosessin ja raportin luotettavuuteen. Tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkimuksen riittävän tarkka raportointi ja johdonmukaisuus, jotta lukijat pystyvät

¹⁸¹ Myllykoski 2015, 6, 8–11.

¹⁸² Lowenthal 1985, 53.

¹⁸³ Kielitoimiston sanakirja 2018.

¹⁸⁴ T-8840/8 KA; T-17548/2 KA; T-22019/1 KA.

arvioimaan tutkimuksen tuloksia¹⁸⁵. Olen viitannut lähteisiin ja aineistoon, joista lukija voi tarkastaa esille tulleet asiat. Olen tuonut esiin myös mahdollisia ristiriitoja ja ennakoivasti jättänyt pois joitain seikkoja, joita en ole pystynyt täysin varmistamaan. Olen kerännyt merkittävimmät tiedot eri arkistoista ja perustanut tulokset ja päätelmäni niille. Tämä tutkielman aineistotriangulaatio sekä metodinen triangulaatio eli monipuolisuus ovat voineet lisätä tutkielman validiteettia¹⁸⁶. Arkistoissa olen tutkinut eri laatuista asiakirjoja, kuvia ja karttoja. Analysoidessani varsinkin Kansallisarkiston asiakirjoja olen työskennellyt kriittisesti. Aineistoni ei liittynyt varsinaisiin sotatoimiin, mutta silti pitää miettiä, ovatko arkistonmuodostajat jättäneet jotain sanomatta tai listaamatta. Kaikki kirjoitettu ei aina ole pitänyt paikkaansa muihin lähteisiin verrattuna ja lähdekriittinen tarkastelu on ollut paikallaan. Esimerkiksi Savonlinnan sotilaspiirin kirjeenvaihdossa Puolustusvoimain pääesikunnan majoitusasiaintoimiston kanssa oli luettelo aliupseeri- ja upseerirakennuksien sijainneista ja määrästä, ja kasarmihoitoalueen työntekijä oli todennut sen virheelliseksi ja kirjoittanut omia korjauksia paikkojen nimiin ja rakennusten määrään¹⁸⁷. Rakennuspiirustuksia ja karttoja tarkastellessani pidin mielessä sen mahdollisuuden, että piirustus ei aina vastaa todellisuutta. Kulttuuriperintöarvon muodostumista selvittäessäni olen tehnyt tulkintaa. Täydellinen objektiivisuus ja puolueettomuus on käytännössä mahdotonta laadullisessa tutkimuksessa¹⁸⁸. Lukemani, näkemäni ja kuulemani asiat ovat suodattuneet oman taustani läpi, mutta tulkinta pohjautuu tutkielmassa esitettyyn aineistoon sekä lähdemateriaaliin.

Tutkielmani vastaa kaikkiin tutkimuskysymyksiin. Sain selvitettyä alueen historian ja rakentumisen yleiset linjat, joiden perusteella saatoinkin tehdä päätelmiä alueen kulttuuriperintöarvosta toteuttaen merkitysanalyysimenetelmää. Aineistoni on näin ollen riittävä tämän tutkielman tarpeisiin, sillä se mahdollisti tutkimuksen tutkimuskysymyksiin vastaamisen. Itselleni haastavaa oli puolustushallinnon vaiheiden, käytettyjen termien ja arkistojen muodostumisen ymmärtäminen, ja siksi käytin niiden avaamiseen huomattavan paljon aikaa. Löysin Kansallisarkiston tietopalvelusta paljon sellaisia aineistoja, joista olisi voinut löytyä tietoa Hautalahdesta. Valitsin niistä vain osan, sillä kaikkeen aineistoon tutustumiseen olisi helposti mennyt viikkoja. Otannastani löytyi sopivasti tietoa, joista sain rakennettua tämän tutkielman tarpeisiin riittävän kokonaisen kuvan Hautalahden vaiheista.

¹⁸⁵ Tuomi & Sarajärvi 2018, 163–164.

¹⁸⁶ Tuomi & Sarajärvi 2018, 166–168.

¹⁸⁷ T-17549/5 KA.

¹⁸⁸ Tuomi & Sarajärvi 2018, 159–160.

Silmäilin läpi monia kansioita löytämättä mitään tietoa Hautalahdesta, mutta mitä enemmän aineistoon tutustuin, sitä selkeämmäksi muodostui kuva arkistojen järjestämisen rakenteesta ja sisällöstä. Arkistointiperiaatteiden selkeytyessä ja aihepiirin tullessa tutummaksi harjaannuin käyttämään myös uusia hakusanoja ja tiedonhankinnan reittejä, mikä auttoi laajentamaan aineistoa järkevästi. Aineistoa kootessani löysin tietoa myös muista alueen parakkikylistä, minkä koin sekä mielenkiintoisena, että tärkeänä kokonaiskuvan syntymisen kannalta.

Tutkimusmenetelmänä merkitysanalyysimenetelmä ja sisällönanalyysi olivat mielestäni sopivia. Merkitysanalyysimenetelmä sopii käytettäväksi kaikenlaisten esineiden ja ilmiöiden analysointiin ja sen ohjeet olivat helposti ymmärrettäviä. Merkitysanalyysimenetelmän on tarkoitus olla yhteisöllinen¹⁸⁹, mutta päätin haastatella vain yhtä henkilöä. Siksi merkitysanalyysimenetelmän kriteeriin yhteisöllisestä ja yksityisestä arvosta oli hankala vastata, koska minulla ei ollut faktaa alueen asukkaiden tunnoista. Kaikkien talonmistajien mahdollinen haastattelu olisi tuonut tutkimukseen enemmän syvyyttä ja yhteisöllistä painoarvoa, saanut kaikki varmasti tietoisiksi tästä tutkimuksesta ja laajentanut aliupseeritalojen kohdalla niiden vaiheiden tuntemusta. Hyödyntämättä jäi myös entisten asukkaiden ja muiden mahdollisten suullisten lähteiden potentiaali. Muistitietotutkimus jatkotutkimuksena toisi esiin uusia puolia parakkialueesta.

Elsi Borgin suunnittelema vuosien 1940–1941 parakkikyliä voi olla vielä inventoimatta. Tämän tutkielman prosessi ja raportti antavat vihjeitä toisille samanlaisten parakkialueiden tutkijoille. Koska kyseessä on tapaustutkimus, tutkimustulokset eivät ole suoraan siirrettävissä muihin tutkimuskonteksteihin. Rajasin tämän tutkielman kohteeksi Hautalahden aliupseeri- ja upseeritalot, mutta jatkotutkimusta olisi hyvä tehdä koko alueesta. Itse vain sivuan muita rakennuksia, jättäen ne tarkoituksella vähemmälle huomiolle. Myös läheisen Hautaniemen parakkialueen vaiheet ovat kiinnostava jatkotutkimuksen aihe. Vuosina 1940–1941 rakennettuja parakkikyliä voisi tutkia myös yleisesti koko Suomen mittakaavassa tai alueellisesti esimerkiksi maakunnittain.

Tämän tutkielman tuloksia voi hyödyntää kasvatuksessa, opetuksessa, tutkimuksessa, miksei näyttelyissäkin. Tuloksilla on eniten painoarvoa paikallisesti, koska Hautalahtea ei katsota valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaaksi alueeksi.

¹⁸⁹ Häyhä ym. 2015, 7, 9.

5.2 Lopuksi

Kulttuuriympäristöä on kaikki ympäristö, johon ihminen on vaikuttanut tai jonka se on luonut rippumatta siitä, onko se kaunista vai rumaa, tavallista vai ainutlaatuista. Oman jokapäiväisen elinympäristön tarkempi tarkastelu voi tuoda elämään ja henkiseen oloon jotain uutta, joka tekee arjesta mielekkäämpää. Ennen museoissa nostettiin jalustalle vain hienoimmat kuriositeetit, mutta nykyään kiinnostuksen kohteena on tyypilliset esineet ja asiat, joilla voidaan kertoa tarinaa laajemmista ilmiöistä. Parakkirakennukset eivät välttämättä kuulu kauniisiin kuriositeetteihin, mutta ovat silti huomion arvoisia kohteita, jotka ovat onnistuneet säilymään melkein 80 vuotta. Ajat ja ihmiset rakennusten ympärillä ovat muuttuneet vuosien varrella. Maaseudut tyhjenevät ja kuntaliitokset muuttavat asukkaiden käsityksiä omasta paikastaan, jotka voivat saada etsimään ja huomaamaan uusia tai tarkempia merkityksiä omasta asuinympäristöstä. Museotyön tavoitteena on vahvistaa väestön ymmärrystä kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Tutkielma Hautalahden parakkikylän merkityksestä on tehty tähän tarpeeseen. Tutkielma antaa vihjeitä ja vastauksia paikallisten tiedon etsintään ja elinympäristön henkilökohtaisen merkityksen vahvistamiseen.

LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET

Kansallisarkisto (KA), Helsinki.

- Perus-6251/20, Kasarmialueita koskevat asiakirjat 1940–1941. III Armeijakunta. Esikunnan huoltotoimisto (toimisto IV).
- Sk-713/6, Salainen kirjeenvaihto 1940–1942. Savonlinnan suojeluskuntapiiri. Esikunnan huoltotoimisto (toimisto IV).
- T-2554/1–2, Yleinen ja salainen kirjeenvaihto 1941. Puolustusvoimain pääesikunta. Yleinen huoltotoimisto (Huolto 1), Päämaja.
- T-8840/8, Majoitusalue ja parakkityyppiluettelot 1941. Itä Savon sotilaslääni. Esikunnan komentotoimisto (toimisto I).
- T-11642/16, Yleinen ja salainen kirjeenvaihto 1943–1944. Päämaja. Huolto-osaston yleinen huoltotoimisto (Huolto 1).
- T-17548/2, Yleinen kirjeenvaihto 1941. Savonlinnan suojeluskuntapiiri. Esikunnan rakennustoimisto.
- T-17549/1, Yleinen kirjeenvaihto 1945. Savonlinnan kasarmihoitoalue.
- T-17549/5, Yleinen kirjeenvaihto 1944–1945. Savonlinnan sotilaspiiri. Esikunnan huoltotoimisto (toimisto IV), Savonlinnan kasarmihoitoalue, Puolustusministeriön rakennuskonttori. Savonlinna.
- T-17549/6, Yleinen kirjeenvaihto 1945–1946. Savonlinnan sotilaspiiri. Esikunnan huoltotoimisto (toimisto IV), Savonlinnan kasarmihoitoalue, Puolustusministeriön rakennuskonttori. Savonlinna.
- T-17549/7, Yleinen kirjeenvaihto 1945–1947. Savonlinnan sotilaspiiri. Esikunnan huoltotoimisto (toimisto IV), Savonlinnan kasarmihoitoalue, Puolustusministeriön rakennuskonttori. Savonlinna.
- T-17549/8, Yleinen kirjeenvaihto 1947. Savonlinnan kasarmihoitoalue, Puolustusministeriön rakennuskonttori. Savonlinna.
- T-19174/3, Kirjeenvaihto 1945–1946. Puolustusvoimain pääesikunta. Maalinnoitusten hoitotoimiston Savonlinnan hoitopiiri.

- T-19174/4, Yleinen kirjeenvaihto 1946–1948. Armeijakunta. Esikunnan maalinnoitusten hoitotoimiston Savonlinnan hoitopiiri, Puolustusvoimain pääesikunta. Maalinnoitusten hoitotoimiston Savonlinnan hoitopiiri.
- T-19509/6, Kasarmi- ja alueluettelot 1944–1945. Päämaja. Yleinen huoltotoimisto (Huolto 1), Puolustusvoimain pääesikunta. Yleinen huoltotoimisto (Huolto 1).
- T-19563/5, Kasarmialueiden luettelojäljennökset ja kartat 1944. Puolustusministeriö. Kiinteistöosasto.
- T-22019/1, Urakka- ja hankintasopimukset liitteineen 1940–1944. Puolustusministeriö. Teknillinen osasto, Puolustusministeriö. Rakennusosasto.
- T-22019/2, Urakka- ja hankintasopimukset liitteineen 1940–1943. Puolustusministeriö. Teknillinen osasto, Puolustusministeriö. Rakennusosasto.
- T-23178/13, Kauppakirjat: Parakkien ja muiden tilapäisrakennusten luovutukset 1947–1948. Puolustusministeriö. Kiinteistöosasto.
- T-23178/14, Kauppakirjat: Parakkien ja muiden tilapäisrakennusten luovutukset 1949–1952. Puolustusministeriö. Kiinteistöosasto.

Puolustushallinnon rakennuslaitos (PHRAKL), keskusyksikkö, Hamina.

Tyypipiirustukset, asuintalot, A-tyypit.

Pää- ja työpiirustukset, tyyppi A1, aliupseerirakennus

- Kellaripohja 1:100 30.7.1940
- Pohja 1:100 18.7.1940
- Julkisivut ja leikkaus 1:100 1.8.1940

Työpiirustukset, tyypit A1 ja A2

- Työselostus
- 21 Ikkunat I 1:20 7.8.1940
- 23 Ovipiirustukset I 1:50 4.9.1940

Pää- ja työpiirustukset, tyyppi A2, upseerirakennus

- Kellaripohja
- Pääpohja 1:100 30.7.1940
- Julkisivut 1:100 31.7.1940
- Päädyt ja päätyräystäs 6.8.194?
- 17 Pohja (puolet) vaihtoehto II 1:50 14.9.1940

II/7.Pr:n Kasarmialue. Kumpuranta: Pääskylahti. 14.3.1941.

Uusi Pihlajaniemi. Merikort.: Hautaniemi. 15.3.1941.

Savonlinnan kaupunginarkisto (SKA), Savonlinna. Kerimäen kunnan arkisto.

Kansakoululautakunnan pöytäkirjat.

- 1966 – 31.7.1975

Kunnanhallituksen pöytäkirjat.

- 2.1.1948 – 8.9.1949
- 1.10.1949 – 1.8.1950
- 7.8.1950 – 30.9.1951
- 1.7.1952 – 2.3.1953
- 7.4.1953 – 30.11.1953
- 1.4.1963 – 31.12.1963
- 1.1. – 1.11.1964
- 2.11.1964 – 26.4.1965
- 1.1. – 31.12.1967
- 1970
- 1971
- 1972
- 1973
- 1974
- 1976
- 1984
- 1985
- 1987

Kunnanhallitus. Kiinteistökirja 1966–1974.

Rakennusvalvonnan arkisto.

- Rakennusluvut L – Ö 1972
- Rakennusluvut A – Ka 1977
- Rakennusluvut M – R 1983
- Rakennusluvut M – Pa 1987

- Rakennusluvat U – Ö 1996
- Rakennusluvat T – Ö 2003
- Rakennusluvat Kap – Kar 2007
- Rakennusluvat Ve – 2008

Sosiaalilautakunnan pöytäkirjat.

- 1952 – 1955

Teknisen toimen asiat. 300.305. Hautalahden rivitalo I. 1976–1999.

Asiakirjat:

- Muistio Hautalahden kiinteistön kunnosta 25.3.1985.
- Rakennusselostus ja kustannusarvio 15.7.1986.
- Rakennustapaselostus 16.7.1986
- Työselitys 6.11.1986.
- Hautalahden vuokratalon peruskorjauksen vastaanottotarkastus 30.7.1987.
- Hautalahden peruskorjatun vuokratalon rakennustilitys 1987.

Piirustukset

- Hautalahden kiinteistö vuokratalo I:n muutostyö 12.9.1998.
- Entinen Terveystalo Hautalahti talousrakennus 1:100 ja 1:50 9.11.1976.

Teknisen toimen asiat. 300.305. Hautalahden rivitalo II. 1948–1991.

Asiakirjat:

- Kerimäen kunnan kotitalousjatkokoulun rakennustilit vuosilta 1948–1949
30.9.1949.
- Hautalahden kiinteistön vuokratalon II:n alustava kustannusarvio 1.9.1987.
- Rakennusselostus ja kustannusarvio 31.5.1988.
- Työselitys. 30.9.1988.
- Vastaanottotarkastus. 11.1.1990.
- Kerimäen kunnan kotitalouskeskuskoulun saunarakennustyön
lopputarkastuskertomus 31.10.1955.

Piirustukset:

- Palkkari Oy/Ehdotus toimitiloiksi Hautalahdessa 1:100 10.3.1983.
- Muutos varastotiloiksi Pohja 1:50 28.1.1988.

- Kerimäen kunnan talouskoulun pohjapiirros 1:100 7.9.1948.

Nousiainen, K. (NK). Kenttätöaineisto 2017–2018. Tekijän hallussa.

- Ahola, T: Parakkikylät. Sähköpostiviesti. Lähetetty: 29.5.2018, luettu: 30.5.2018.
- Karhu, J & E. Haastattelu 4.3.2018. Hautalahti.
- Kenttätömuistiinpanot

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Asetus, joka sisältää lähempiä määräyksiä sotilasmajoituksesta 8.7.1919. Suomen asetuskokoelma 1919. Saatavissa:

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1357346?page=1457&term=SUOMEN&term=ASETUSKOKOELMA> (11.10.2018)

Booking.com (2019). *Holiday Home Trio*. Saatavissa:

<https://www.booking.com/hotel/fi/holiday-home-trio.fi.html> (19.3.2019)

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta (ESKU) (2015). Saatavissa:

<http://www.esku.fi/asp/default.aspx> (23.1.2019)

Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta (ESKU) (2017). *Vilkalahden upseerikylät*.

Saatavissa: http://www.esku.fi/asp/alue_det.aspx?ALUE_ID=10436 (27.3.2019)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi arkistolain 1 ja 14 §:n muuttamisesta. HE 66/2007.

Finlex. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2007/20070066> (21.2.2019)

Häyhä, H.; Jantunen, S. & Paaskoski, L. (2015). *Merkitysanalyysimenetelmä*. Suomen museoliiton julkaisuja 64. Suomen museoliitto 2015. Saatavissa:

<http://www.museoliitto.fi/doc/Merkitysanalyysimenetelma1.pdf> (17.5.2018)

Jyväskylän yliopisto (2016a). *Museologia*. Saatavissa:

<https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/mutku/oppiaineet/museologia> (18.3.2019)

Jyväskylän yliopisto (2016b). *KUOMA - Kulttuuriympäristön tutkimuksen*

maisterikoulutus. Saatavissa: <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/mutku/oppiaineet/kuoma> (18.3.2019)

Kansallisarkisto (päiväämätön). *Arkistonmuodostaja: Puolustusministeriö.*

Rakennusosasto. VAKKA-arkistotietokanta: Saatavissa:

<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=307CB33A6739D7780191DFD27664A78?kuvailuTaso=AM&avain=44616.KA> (23.4.2019)

Kielitoimiston sanakirja (2018). Päivitetty 6.6.2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/> (3.12.2018)

Kulttuuriymparistomme.fi. (2017). *Kulttuuriympäristömme*. Päivitetty 6.10.2017. Saatavissa: www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Tutki_ja_tutustu/Kulttuuriymparistomme (18.3.2019)

Laki rakennusperinnön suojelemisesta 4.6.2010/498. Finlex. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498#L2P8> (10.5.2019)

Laki sotilasmajoituksesta 30.6.1919. Suomen asetuskokoelma 1919. Saatavissa: <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1357346?page=1457&term=SUOMEN&term=ASETUSKOKOELMA> (11.10.2018)

Launonen, V (2013). *Vatkulia ja viihdykkeen korviketta: Huolto ja vapaa-ajanvietto Salpalinjan rakennustyömailla IV:n AK:n alueella vuosina 1940-1941*. Lisensiaatintyö, Itä-Suomen yliopisto. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20130871/urn_nbn_fi_uef-20130871.pdf (19.10.2018)

Museolaki 3.8.1992/729. Finlex. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729> (24.2.2019)

Museovirasto (2013). *Kulttuuriympäristöanalyysi – opas DIVE-menetelmän käyttöön*. Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/opas-dive-menetelman-kayttoon.pdf> (17.5.2018)

Myllykoski, V. (2015). *Konneveden kirkonkylän modernin rakennusperinnön inventointi - inventoinnin osana kulttuurihistoriallisiin ilmiöihin perustuva tietopohja*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45375/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201502191347.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (9.5.2019)

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu*. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html (10.5.2019)

Savonlinnan maakuntamuseo (1996/2015). *Alueraportti. Hautalahden upseerikylä.*

Savonlinnan maakuntamuseo (päiväämätön). *Kulttuuriympäristö.* Saatavissa:

<https://www.savonlinna.fi/riihisaari/tutkimus/kulttuuriymparisto> (25.2.2019)

Unesco (2018). *The Criteria for Selection.* Saatavissa: <http://whc.unesco.org/en/criteria/>

(19.10.2018)

Valtioneuvoston kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 (2014). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Ympäristöministeriö. Saatavissa:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/43197/Kulttuuriymp%C3%A4rist%C3%B6strategia_2014.pdf?sequence=1 (18.3.2019)

Vikman L. (2015). *Kasarmista kodiksi – tyyppiirustuksilla toteutetut upseeri- ja aliupseerikylät.* Saatavissa: http://www.esku.fi/asp/artikkeli_det.aspx (23.4.2019)

PAINETUT LÄHTEET

Harrison, R. (2012). *Heritage: Critical approaches.* London: Routledge.

Helamaa, E. (1983). *40-luku: Korsujen ja jälleenrakentamisen vuosikymmen = 40-talet: korsurnas och återuppbyggandets årtionde.* Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

Henttonen, M. (1995). *Elsi Borg 1893-1958, arkkitehti.* Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Helsinki: Yliopistopaino.

Immonen, K. (2001). *Uusi kulttuurihistoria.* Teoksessa *Kulttuurihistoria: Johdatus tutkimukseen.* Toim. Immonen, K. & Leskelä-Kärki, M. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 11–25

Itä-Savo 3/1950.

Karhunen, E. (2013). *Rakennusperintö ja arjen arvot. Nylundin yleinen sauna aineettomana perintönä.* Teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?* Toim. Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. & Kivilaakso, A. Helsinki: SKS. 267–289

Kinanen, P. (2009). *Museologiset objektit.* Teoksessa *Museologia tänään.* Toim. Kinanen, P. Helsinki: Suomen museoliitto. 168–186

- Koho, T. (2000). *Modernismi suomalaisessa arkkitehtuurissa 1900–1960*. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Koivisto, K. (2008). *Itsenäisen Suomen kanta-aliupseeriston synty, koulutus, rekrytointitausta ja palvelusehdot*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lowenthal, D. (1985). *The past is a foreign country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mensch van, P. (1992). *Towards a methodology of museology*. Väitöstutkimus Zagrebin yliopistossa 1992, paperiversio vuodelta 1998 Jyväskylän yliopiston kirjastossa.
- Mikkola, K. (1990). *Funktionalismi*. Teoksessa *Ars: Suomen taide*. 5. Espoo: Weilin + Göös. 94–97
- Mikkonen, A. (2007). *Salpalinja sodan jälkeen*. Teoksessa *Kohti Salpalinjaa*. Björklund, E. Helsinki: Schildt. 160–171
- Nikula, R. (1990). *Rakennustaiteen 1920- ja 1930-luku*. Teoksessa *Ars: Suomen taide*. 5. Espoo: Weilin + Göös. 86–153
- Nikula, R. (2005). *Suomen arkkitehtuurin ääriviivat*. Helsinki: Otava.
- Mäkinen, A. (2000). *Suomen valkoinen sotilasarkkitehtuuri 1926-1939*. Helsinki: SKS.
- Paajanen, M. (2008). *Linnala, sillanrakentaja: 1938-2008*. Savonlinna: Linnalan settlementti.
- Paananen, M-T. (2004). *Palvelussuhteen ehdot*. Teoksessa *Sama kaiku on askelten: Ali-, toimi- ja opistoupseerien historia*. Toim. Koivisto, K. Helsinki: Päälystöliitto ry. 231–360
- Palo-oja, R, & Willberg, L. (2000). *Arvoluokitus – avain museokokoelmien hallintaan*. Teoksessa *Näkökulmia museoihin ja museologiaan*. Toim. Vilkuna, J. Helsinki: Ethnos. 72–82
- Pearce, S. (1992). *Museums, objects and collections: A cultural study*. Washington DC: Smithsonian Institution.
- Pesonen, N. (1980). *Terveysten puolesta - sairautta vastaan: Terveysten- ja sairaanhoito Suomessa 1800- ja 1900-luvulla*. Helsinki: WSOY.

- Pohjannoro, A. (1950). *Kerimäen kansakoulu: Jouhenniemen kansakoulu 1875-1950: Kerimäen kunnan Jouhenniemen ja samalla koko kunnan kansakoulun 75-vuotisivaiheita*. Savonlinna: Savonmaan kirjapaino.
- Pohjannoro, L. (1975). *Kerimäen satavuotias kansakoulu: Kertomus Kerimäen kansakoulusta 1875-1975*. Kerimäki: Kerimäen kunta.
- Pohjannoro, L. (1990). *Vanhan Kerimäen historia: 2, Kerimäen ja Punkaharjun historiaa kunnallishallinnon uudistamisesta 1865 Punkaharjun eroon 1924, Kerimäen vaiheita 1924-1950 sekä katsaus vuosikymmeniin 1951-1980*. Kerimäki; Punkaharju: Kerimäen kunta; Punkaharjun kunta.
- Riukulehto, S. (2013). *Kotiseudun merkitys alueidentiteetin ja alueellisen yhteisöllisyyden muodostumisessa: Esimerkkinä Nurmo 2012*. Teoksessa Yhteisöllisyyden perintö: Tutkimuksia yhteisöistä eri vuosisadoilla. Toim. Eilola, J. & Moilanen, L-K. Helsinki: SKS. 309–335
- Saarikangas, K. (1993). *Model houses for model families: Gender, ideology and the modern dwelling: the type-planned houses of the 1940s in Finland*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Salokorpi, A. (1990). *Arkkitehtuuri vuoden 1940 jälkeen*. Teoksessa *Ars: Suomen taide*. 6. Espoo: Weilin + Göös. 15–48
- Sivula, A. (2013). *Puuvillatehtaasta muistin paikaksi – teollisen kulttuuriperintöprosessin jäljillä*. Teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?* Toim. Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. & Kivilaakso, A. Helsinki: SKS. 161–191
- Sotatieteen laitoksen Sotahistorian toimisto (1988). *Jatkosodan historia: 1, Talvisodasta jatkosotaan, sota alkaa*. Helsinki: WSOY
- Standertskjöld, E. (2006). *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1910–1920*. Helsinki: Rakennustieto.
- Standertskjöld, E. (2008). *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930–1950*. Helsinki: Rakennustieto.
- Södersved, J. (2005). *Kotiseutumme värikuvina: Kerimäki*. Lohja: Aero-kuva.

Teppana, H. (1996). *Sottii aika: Kesälahtelaisia muistikuvia vuosisadan alusta vuoteen 1944*. Kesälahti: Kesälahden kulttuuriseura.

Tervasmäki, V. (1978). *Puolustushallinto sodan ja rauhan aikana 1939-1978: Puolustusministeriön historia 2*. Hämeenlinna: Karisto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkuna, J. (2009). *Museologian vaiheita*. Teoksessa *Museologia tänään*. Toim. Kinanen, P. Helsinki: Suomen museoliitto. 44–65

Väänänen, K. (1978). *Savon prikaatin historiaa: Savon prikaatin ja sen perinnejoukkojen vaiheita Suomen itsenäisyyden ajalla; Mikkelin sotahistoriaa muinaisuudesta nykypäivään*. Mikkeli: Savon prikaatin kilta.

KUVALUETTELO

Kuva 1. Suuntaa antava kartta III armeijakunnan rakentumisesta 28.2.1941 sekä Hautalahden sijainti (Karttapohja: Wikipedia.org. *Tiedosto:Suomi.karttapohja.svg* päivitetty 31.12.2010 Saatavilla:

<https://fi.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Suomi.karttapohja.svg> (28.3.2019). Kartan sisältö: Sotatieteen laitoksen Sotahistorian toimisto 1988, 53, 61–63)

Kuva 2. A1 aliupseerirakennuksen pohjapiirustus (Pohja 1:100 18.7.1940 PHRAKL)

Kuva 3. A1 aliupseerirakennuksen julkisivut ja leikkaus (Julkisivut ja leikkaus 1:100 1.8.1940 PHRAKL)

Kuva 4. A2 upseerirakennuksen pohjapiirustus (Pääpohja 1:100 30.7.1940 PHRAKL)

Kuva 5. A2 upseerirakennuksen julkisivut (Julkisivut 1:100 31.7.1940 PHRAKL)

Kuva 6. Vasemmalla kahdeksan aliupseerirakennusta ja oikealla kaksi upseerirakennusta ympyröityinä. Talot on numeroitu osittain puolustuslaitoksen numerointijärjestyksen mukaan (Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 2/2019. CC 4.0. Muokattu. Saatavilla: (<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>))

Kuva 7. Au2 Kumpurannantie 85a kuvattuna tieltä (Nousiainen, K. 17.11.2017)

Kuva 8. Au3 Kumpurannantie 75b (Nousiainen, K. 17.11.2017)

Kuva 9 ja 10. Pönttöuuni ja Högforsin Siro-liesi no 51 aliupseerirakennuksessa 3 (Nousiainen, K. 4.3.2018)

Kuva 11. Au4 Kumpurannantie 75a kuvattuna rannan puolelta (Nousiainen, K. 17.11.2017)

Kuva 12. Au5 Kumpurannantie 75d (Nousiainen, K. 17.11.2017)

Kuva 13. Au7 Kumpurannantie 67 tieltä kuvattuna (Nousiainen, K. 17.11.2017)

Kuva 14. Au8 Kumpurannantie 57a tieltä kuvattuna (Nousiainen, K. 17.11.2017)

Kuva 15. U2 Kumpurannantie 85c (Nousiainen, K. 17.11.2017)

Kuva 16. U2 Kumpurannantie 85c:n ulkokuonerakennus (Nousiainen, K. 17.11.2017)

Kuva 17. Nykyinen talonmistaja odottamassa bussia Kumpurannantiellä vuonna 1950 (Karhu, J.)

LIITTEET

LIITE 1. Hautalahden kantahenkilökunnan rakennusten rakentamisen edistyminen 1940–1941 (T-22019/2 KA).

Urakkasopimus	I perustukset ja jalusta valettu	II vesikatossa	III muuraustyöt tehty ja reikätyöt sovitettu	IV sisustustyöt valmiit ja maalaukset aloitettu	V rakennus hyväksytty vastaanotetuksi
18.9.1940					
1.11.1940	4u				
4.11.1940	5au				
15.11.1940	3au	4u			
11.12.1940		5au			
8.1.1941		3au	4u		
30.1.1941			8au	4u	
14.2.1941				7au	
15.3.1941				1au	
16.4.1941					4u, 8au, 12uh
17.5.1941 Tarkastuspöytäkirja					
10.6.1941 Korjaukset tehty					
16.7.1941 Maksettu pidätetty 100 000 mk					

LIITE 2. II/7.Pr:n Kasarmialue. Kumpuranta: Pääskylähti. 14.3.1941. Karttaan on virheellisesti kirjoitettu Pääskylähti, joka sijaitsee Savonlinnassa. (Puolustushallinnon rakennuslaitos.)

